

POSLOVNO-KOMERCIALNA ŠOLA CELJE
Poklicna in strokovna šola

DIJAKI S POSEBNIMI
POTREBAMI – NAŠI SOŠOLCI

Avtorice:

Tanja DEČAR, 4. b
Kaja SORŠAK, 4. b
Maruša OSET, 4. b

MENTORICA:

Andreja ROM, univ. dipl. ekon.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2007

Zahvala

Avtorice raziskovalne naloge se za pomoč pri nastajanju naloge zahvaljujemo predvsem mentorici, profesorici Andreji Rom, ki nas je ves čas spodbujala in usmerjala pri pripravi naloge, ter ostalim profesorjem pri izdelavi naše raziskovalne naloge.

Zahvaljujemo se tudi gospe Nataši Strmole za njeno prijazno sodelovanje pri osebni intervjuju.

Zahvala je namenjena tudi socialnim delavkam iz srednjih šol, ki so nam pomagale pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov.

Posebna zahvala je namenjena naši razredničarki, Ireni Lasnik, za pregled in popravek raziskovalne naloge.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	7
1.1	OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMEN NALOGE	7
1.2	CILJI V RAZISKOVALNI NALOGI	9
1.2.1	Cilji v teoretičnem delu.....	9
1.2.2	Cilji v praktičnem delu	9
1.3	HIPOTEZE V RAZISKAVI.....	10
1.4	METODE RAZISKOVANJA	11
1.5	OMEJITVE PRI RAZISKOVANJU	11
2	TEORETIČNI DEL	12
2.1	KDO SO OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI?	12
2.1.1	Modernistična teorija in pojmovanje otrok s posebnimi potrebami	13
2.1.2	Postmodernistična teorija in pojmovanje otrok s posebnimi potrebami.....	14
2.2	INTEGRACIJA V TEORIJI IN PRAKSI	15
2.3	ODNOS DRŽAVE DO OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	17
2.4	ODNOS EU DO POPULACIJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	18
2.5	BOLEZNI DIJAKOV S POSEBNIMI POTREBAMI	20
2.5.1	Otroci z motnjami v duševnem razvoju	20
2.5.2	Slepi in slabovidni otroci	21
2.5.3	Gluhi in naglušni otroci	22
2.5.4	Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami	23
2.5.5	Gibalno ovirani otroci.....	23
2.5.6	Dolgotrajno bolni otroci.....	25
2.5.7	Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	25
2.5.8	Otroci z motnjami vedenja in osebnosti	25
2.5.9	Otroci z več motnjami.....	25
2.6	USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	26
2.6.1	Okolje dijaka s posebnimi potrebami	27
2.7	KAKO SE IZVAJAJO PROGRAMI S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN Z DODATNO STROKOVNO POMOČJO?.....	28
2.7.1	Kdo jih izvaja?	28
2.7.2	Preverjanje in ocenjevanje	28
2.7.3	Prostor	29
2.7.4	Spremljevalec.....	30
2.7.5	Pripomočki.....	30
2.7.6	Dodatna strokovna pomoč	31
3	PRAKTIČNI DEL	33
3.1	Rezultati raziskav in njihova interpretacija	33
3.2	Raziskovalna vprašanja, ki smo si jih najpogosteje zastavljale:.....	33
3.2.1	Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za dijake s posebnimi potrebami.....	34
3.2.2	Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za sošolce dijakov s posebnimi potrebami	45
3.2.3	Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za učitelje, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami.....	54
3.3	OVREDNOTENJE HIPOTEZ	76
4	ZAKLJUČEK	79

5	LITERATURA IN VIRI.....	81
6	PRILOGE.....	82

KAZALO SLIK

Slika 1	12
Slika 2	16
Slika 3	18
Slika 4	20
Slika 5	26
Slika 6	27

KAZALO GRAFOV

Graf 1	34
Graf 2	35
Graf 3	36
Graf 4	37
Graf 5	38
Graf 6	39
Graf 7	40
Graf 8	41
Graf 9	42
Graf 10	43
Graf 11	44
Graf 12	45
Graf 13	46
Graf 14	47
Graf 15	48
Graf 16	49
Graf 17	50
Graf 18	51
Graf 19	52
Graf 20	53
Graf 21	54
Graf 22	55
Graf 23	56
Graf 24	57
Graf 25	58
Graf 26	59
Graf 27	60
Graf 28	61
Graf 29	62
Graf 30	63

Graf 31	64
Graf 32	65
Graf 33	66
Graf 34	67
Graf 35	68
Graf 36	69
Graf 37	70
Graf 38	71
Graf 39	72
Graf 40	73
Graf 41	74
Graf 42	75

POVZETEK

Slovenija se trudi slediti načelu, da mora znati vsak politični sistem odgovoriti na potrebe svojih državljanov. Največji problem je v tem, da država, učitelji in starši ne znajo izkoristiti prednosti oseb s posebnimi potrebami.

Z raziskovalnim delom smo ugotovile, da so učitelji premalo strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami, normativ 24 dijakov, kjer je prisoten dijak s primanjkljaji, pa se jim zdi previsok. Poučevanje v razredu bi potekalo lažje, če bi prisostvovala tudi strokovno usposobljena oseba, saj ti dijaki po mnenju učiteljev predstavljajo motnjo pouku. Urejanje dokumentacije v zvezi z dijaki s posebnimi potrebami vzame učiteljem preveč časa, za dodatno delo pa so premalo nagrajeni.

Da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo razvoj sošolcev, je mnenje učiteljev, sošolci teh dijakov pa menijo nasprotno. Ugotovitev, da sošolci in okolica nimajo odklonilnega odnosa do dijakov s posebnimi potrebami, pa je vzpodbudna. Presenetilo nas je, da sošolci pogosteje priskočijo na pomoč dijakom s primanjkljaji kot sošolke.

Če bi bili vsi bolj prilagodljivi, bi se osebe s primanjkljaji lažje vključile v sistem države, družbe in okolja. Vendar dokler ne bodo upoštevali, kar smo upoštevale me, *DA NIHČE NIMA TAKE POMANJKLIVOSTI, KI JE NE BI MOGLI KJE UPORABITI*, je napredek nemogoč.

Nihče nima take pomanjkljivosti,
ki je ne bi mogli kje uporabiti.

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMEN NALOGE

V svoji raziskovalni nalogi bomo obravnavale problematiko vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno izobraževanje. Pri tem se bomo osredotočile na srednjo šolo, ki sicer ni obvezna, a jo kljub temu želijo obiskovati tudi otroci s posebnimi potrebami.

Javni sistemi vzgoje in izobraževanja sodobnih demokratičnih družb so postavljeni pred številne zahtevne in specifične izzive. Ti izzivi in zahteve na določen način izhajajo tudi iz uresničevanja in zagotavljanja temeljnih otrokovih in človekovih pravic, med katerimi je pravica do izobraževanja ena od najpomembnejših. Načelo enakih izobraževalnih možnosti, načelo svobode združevanja ter načelo osebne rasti predstavljajo »etične temelje vzgoje in izobraževanja«.

Torej kako zagotoviti sistem vzgoje in izobraževanja tako, da noben za izobraževanje sposoben otrok ne bo izključen iz tega procesa? Na to vprašanje naj bi dobili odgovor z uvedbo reforme vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Le-ta naj bi temeljila na načelih nediskriminacije, neizključevanja, hkrati pa naj bi upoštevala načela inkluzivnega izobraževanja, enakih možnosti, svobode združevanja in osebne rasti.

Pomembno je poudariti, da učinkovita strategija vključevanja v redni sistem ter socialna enakopravnost otrok s posebnimi potrebami prispevata k razvijanju možnosti za njihov razvoj in učenje s sovrstniki. Rezultat tega naj bi bila večja sprejemljivost dijakov s posebnimi potrebami v življenje in šolo, kjer bodo skozi interakcije z družbo razvijali svoje potencialne in v skladu z njimi postali dejavni in enakopravni člani šolske in družbene skupnosti.

Zavedati se je potrebno, da smo vsi samo ljudje, samo pikica v vesoljnem svetu ter da smo vsi enaki- ne glede na primanjkljaje, ki jih imamo. Če je bilo nekomu nekaj odvzeto, to pomeni, da mu je bilo tudi nekaj dano. Torej smo vsi enaki, enakopravni, del družbe in odvisni drug od drugega!

Z nalogo bomo raziskale, kako se počutijo dijaki s posebnimi potrebami v rednih šolah in kako jih sprejemajo sošolci. Ugotovljale bomo tudi, kakšna so prizadevanja učiteljev, ali so le-ti dovolj strokovno usposobljeni, kakšne izkušnje imajo s starši teh dijakov, ali jih delo z dijaki s posebnimi potrebami psihično in fizično izčrpava. Ali ti dijaki predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku, koliko časa porabijo za urejanje dokumentacije v zvezi s temi dijaki ter ali so za dodatno delo ustrezno nagrajeni. Osredotočile smo se na kategorije otrok s posebnimi potrebami (kakšne bolezni poznamo) ter na kakšen način jim lahko olajšamo delovanje v rednem izobraževanju, s kakšnimi problemi se srečujejo dijaki s posebnimi potrebami, kako jih sprejema družba, kje je čutiti njihovo zapostavljenost in na katerih področjih so privilegirani, ali se od njih zahteva nižji nivo znanja kot od ostalih in ali se z obiskovanjem redne šole res počutijo enakovrednejše svojim sošolcem, ki takšnih in drugačnih primanjkljajev nimajo... Dotaknile pa smo se tudi sošolcev, ki imajo stik s z dijaki s posebnimi potrebami. Zanimalo nas je, kako dijaki s posebnimi potrebami vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev in ali je naše predvidevanje, da imajo sošolci pogosto odklonilen odnos do teh dijakov, upravičen.

Vsa ta vprašanja so oporne točke pri naši raziskovalni nalogi in na le-ta ter mnoga druga bomo poskušale najti odgovore.

Tema je torej zanimiva in zato smo si jo tudi izbrale, saj nas to področje zanima. Tema nas je pritegnilo tudi zaradi ugotovitve, da še na to temo ni bila narejena raziskava ter primerjava na področju integracije srednješolskih otrok s posebnimi potrebami.

1.2 CILJI V RAZISKOVALNI NALOGI

Glavni cilj naše raziskovalne naloge je osvetliti in približati problematiko teh otrok šolskemu sistemu ter družbi nasploh. Splošno pa smo cilje raziskovalne naloge razdelile na **cilje v teoretičnem** in na **cilje v praktičnem delu**.

1.2.1 Cilji v teoretičnem delu

- Opredeliti pojem posebne potrebe.
- Prikazati integracijo in inkluzijo v teoriji .
- Ugotoviti, katere bolezni spremljajo otoke s posebnimi potrebami in katere populacije otrok z motnjami v duševnem razvoju poznamo.
- Proučiti zakonodajo, ki spremlja otroke v prilagojenih programih; proučiti pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami.
- Zapisati obrazec, na podlagi katerega ugotovijo razvojno stopnjo otroka.
- Seznaniti, s kakšnimi pripomočki si pomagajo učitelji in otroci, da olajšajo svoje delo in kako poteka izvajanje programov s prilagojenim izobraževanjem.
- Pojasniti, kakšen odnos ima EU do teh otrok in kakšen odnos ima država do otrok s posebnimi potrebami.

1.2.2 Cilji v praktičnem delu

- Raziskati, kateri dijaki so vključeni na PKŠ in katerih dijakov s posameznimi primanjkljaji je največ.
- Raziskati, ali so učitelji dovolj strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami.
- Raziskati, katera dodatna izobraževanja potrebujejo učitelji.
- Ugotoviti, na koga se učitelji obrnejo v primeru težav pri izobraževalnem procesu in ali bi potrebovali strokovno usposobljenega delavca za delo s temi dijaki.
- Raziskati, ali se starši dijakov s posebnimi potrebami, po mnenju učiteljev, dovolj vključujejo v vzgojno-izobraževalni proces.
- Ugotoviti, ali dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnje ustaljenemu pouku ter ali je normativ 24 dijakov v razredu, kjer je tudi dijak s posebnimi potrebami, res previsok.
- Ugotoviti, ali dijaki s posebnimi potrebami učitelje fizično in psihično izčrpavajo, ali jim urejanje dokumentacije vzame preveliko časa in ali so za to dodatno delo ustrezno nagrajeni.
- Raziskati, kakšen odnos imajo sošolci dijakov s posebnimi potrebami - ali pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev, ali dijakinje resnično pogosteje priskočijo na pomoč hendikepiranim dijakom kot pa dijaki in ali imajo sošolci odklonilen odnos do dijakov s posebnimi potrebami.
- Ugotoviti, ali se z obiskovanjem redne šole dijaki s posebnimi potrebami počutijo enakovrednejše svojim sošolcem, ali se od njih res zahteva nižji nivo znanja ter ali imajo dijaki s posebnimi potrebami željo po igrišču prilagojeno njim.

1.3 HIPOTEZE V RAZISKAVI

Ob vseh vprašanjih, ki so se nam porajale ob načrtovanju raziskovalne naloge, smo oblikovale naslednje hipoteze:

H1: Menimo, da so učitelji premalo strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami.

H2: Učitelji menijo, da je normativ 24 dijakov v razredu, kjer je tudi dijak s posebnimi potrebami, previsok.

H3: Učitelji bi si želeli večje sodelovanje med starši dijakov s posebnimi potrebami in njimi.

H4: Delo z dijaki s posebnimi potrebami ter njihovimi starši učitelje fizično in psihično izčrpa zaradi preobširnega učnega programa ter individualnih učnih ur.

H5: Učitelji menijo, da dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku (zamujanje k pouku, pogoste prekinitve pouka,...).

H6: Urejanje dokumentacije, v zvezi z dijaki s posebnimi potrebami, vzame tako učiteljem kot svetovalni delavki preveč časa.

H7: Učitelji in razredniki so za dodatno delo z dijaki s posebnimi potrebami premalo nagrajeni.

H8: Učitelji menijo, da bi delo z dijaki s posebnimi potrebami lažje potekalo ob pomoči strokovnega delavca.

H9: Dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev.

H10: Dijakinje pogosteje priskočijo na pomoč sošolcem s primanjkljaji kot pa dijaki.

H11: Predvidevamo, da imajo sošolci in okolica pogosto odklonilen odnos do dijakov s posebnimi potrebami.

H12: Menimo, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja kot pri ostalih.

H13: Dijaki s posebnimi potrebami bi si želeli v Celju prilagojeno igrišče zase.

H14: Dijaki s posebnimi potrebami radi obiskujejo redne šole, saj se tako počutijo enakovrednejši svojim sošolcem, ki teh primanjkljajev nimajo.

1.4 METODE RAZISKOVANJA

Oblikovale smo načrt dela za teoretični in empirični del raziskovalne naloge.

Za raziskavo smo uporabile tako primarne, kot tudi sekundarne vire podatkov.

Kot sekundarno metodo smo podatke črpale iz različnih strokovnih knjig, iz raznih člankov in interneta.

Kot primarno metodo raziskovanja pa smo pripravile tri različne anketne vprašalnike. Prvi od njih je bil namenjen učiteljem, drugi dijakom s posebnimi potrebami, tretjega pa so izpolnili sošolci teh otrok. Anketne vprašalnike smo posredovale na naslednje srednje šole: Srednja zdravstvena šola Celje; Splošna in strokovna gimnazija Lava, Šolski center Celje; Poklicna in tehniška elektro in kemijska šola, Šolski center Celje; Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje; Poslovno- komercialna šola Celje.

Našemu vabilu k sodelovanju se je v obliki intervjuja prijazno odzvala ga. Nataša Strmole, ki izdaja odločbe, kateremu delu prilagojenega programa pripadajo otroci oz. mladostniki s posebnimi potrebami.

1.5 OMEJITVE PRI RAZISKOVANJU

Kot smo že na začetku omenile, je tema naše raziskovalne naloge, dijaki s posebnimi potrebami v srednjih šolah, zelo neraziskana. Zato smo tu in tam naletele na določene ovire. Pred raziskavo smo predpostavile, da bodo anketiranci odgovarjali z vso resnostjo, odgovornostjo, a kar nekaj anketirancev anketnega vprašalnika ni izpolnilo, zato je bil populacijski vzorec anketiranih nižji od predvidenega.

Ovire na katere smo še naletele, so bile sledeče:

- malo število dijakov s posebnimi potrebami, ki so vključeni na srednje in poklicne šole;
- težko dosegljivi podatki o tem, na katere srednje in poklicne šole so vključeni ter kateri so ti dijaki. Tudi na Zavodu za šolstvo teh podatkov nismo mogle pridobiti, ker so ti podatki, po mnenju ga. Nataše Strmole zaupne narave;
- na podlagi predloga, ki sta ga predlagali svetovalni delavki, smo imele veliko težav s pridobitvijo soglasij staršev dijakov s posebnimi potrebami in sošolcev teh dijakov;
- pomanjkanje informacij in opravljenih raziskav s področja raziskovanja dijakov s posebnimi potrebami;
- pomanjkanje raziskovalnih izkušenj, saj takšno nalogo izdelujemo prvič;

2 TEORETIČNI DEL

2.1 KDO SO OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI?

Različni strokovnjaki in ljudje te otroke različno poimenujejo: prizadeti, defektni, subnormalni, moteni, devianti, otroci z motnjami v razvoju, otroci z učnimi težavami in motnjami ter otroci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. Vsi izrazi, razen zadnjega, te otroke bolj ali manj negativno označujejo in jih na ta način obremenijo, kot da so samo oni odgovorni za nastale motnje.

Slika 1

Problematika v zvezi z imenovanjem teh otrok tudi pri nas kliče po ustreznem pojmovanju. Najbolj sodobno pojmovanje teh otrok uporablja inkluzivna šola, ki jim pravi otroci, učenci ali dijaki, kot vsem drugim otrokom.

Otroci s posebnimi potrebami so zelo heterogena skupina. Tudi otroci z enako motnjo imajo popolnoma specifične individualne potrebe. Tako moramo te otroke tudi obravnavati: ne kot osebe s takimi ali drugačnimi motnjami, temveč kot posameznike z individualnimi lastnostmi, možnostmi, potrebami in nagnjenji. Vsi otroci, tako zdravi kot tisti z motnjami v razvoju, pa potrebujejo za svoj osebni razvoj primerno vzpodbudo. Poleg družine, ki je primarni socializacijski dejavnik, se v proces socializacije posameznika vključujejo še druge vzgojno-izobraževalne ustanove in institucije (vrtec, šola, internat, stanovanjska skupnost...), vrstniške in prijateljske skupine..., skratka širše družbeno okolje. Zato, da bi čim bolj celovito zaobjeli potrebe posameznih otrok z motnjami v razvoju in jim tako omogočili poln razvoj, je potrebna določena klasifikacija, ki približno nakazuje potrebe posameznih skupin otrok, glede na njihovo razvojno motnjo.

V zakonu, ki je osnova za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, so naštetje tudi skupine otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. V zakonu so zanje določeni tudi programi izobraževanja.

Otroci in mladostniki s posebnimi potrebami so:

- otroci in mladostniki z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci in mladostniki,
- gluhi in naglušni otroci in mladostniki,
- otroci in mladostniki z govornimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci in mladostniki,
- dolgotrajno bolni otroci in mladostniki,
- otroci in mladostniki z motnjami vedenja in osebnosti.

Otroci in mladostniki s posebnimi potrebami potrebujejo prilagojeno izvajanje izobraževalnih programov z dodatno strokovno pomočjo ter prilagojene izobraževalne programe oz. posebni program vzgoje in izobraževanja. V okviru teh programov imajo tudi pravico do individualiziranih programov vzgoje in izobraževanja.

Otroci in mladostniki s posebnimi potrebami pa so tudi:

- otroci in mladostniki z učnimi težavami in
- posebej nadarjeni otroci in mladostniki.

Šola mora otrokom in mladostnikom z učnimi težavami prilagoditi metode in oblike dela ter jim omogočiti vključitev v posebne oblike individualne ter skupinske pomoči.

Vsak otrok je osebnost zase, kar se pri otrocih s posebnimi potrebami še bolj odraža. Vsaka drugačnost pa ni nujno prednost - lahko celo ogroža. Prav je, da navedemo kriterije, na podlagi katerih se drugačnost tudi določa. Pomembni so štirje kriteriji, in sicer:

- otrok izstopa iz širokega okvira običajnega;
- obstajati morajo posebni neobičajni razlogi oz. vzroki;
- ogrožen je nadaljnji psihosocialni razvoj;
- potrebno je posebno strokovno obravnavanje.

WHO (World Health Organisation) pa je definirala teoretične in praktične norme primanjkljaja nesposobnosti (nezmožnosti) in oviranosti:

- Poškodba je prekinitev anatomskih, fizioloških ali psiholoških struktur ali funkcij osebe.
- Primanjkljaj prizadane osebo z omejitvijo njenih funkcionalnih zmožnosti, ali pri izvrševanju in omejevanju v delovanju.

Oviranost (handicap) je pomanjkljivost, ki izhaja iz razlike med tem, kaj družba pričakuje od posameznika in tem, kar je posameznik sposoben narediti, upoštevajoč svoj primanjkljaj in poškodbo. Glede na to pomanjkljivost je oviranost spremenljiva, delno glede na družbene funkcije, delno pa glede na pomoč, ki je nudena posamezniku, da lahko živi normalno življenje. (Otroci s posebnimi potrebami, 2004, str. 8-13)

2.1.1 Modernistična teorija in pojmovanje otrok s posebnimi potrebami

Modernistična filozofija in teorija vzgoje in izobraževanja sta v preteklih desetletjih močno zaznamovali naše pojmovanje in odnos do otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, kot smo jih zadnja desetletja poimenovali. Pojmovanje, da so ti otroci in mladostniki toliko drugačni v svojem razvoju in potrebah, da potrebujejo posebno usposobljene strokovnjake in posebne pogoje vzgoje in izobraževanje, je bilo trdno zasidrano. Tako imenovani medicinski diskurz kot interpretacija pojava je posameznika prepoznaval skozi poškodbo (impairment), funkcionalno nesposobnost (disability) in socialno oviranost (handicap). Ker so ti ljudje drugačni, seveda potrebujejo drugačno vzgojo in izobraževanje, drugačne pogoje in drugačne strokovnjake. Ker so bili usmerjeni v hibo oziroma defekt, so uporabljali nazive, kot so prizadet, defekten, podnormalen ipd. naziv prizadet je bil tedaj najustreznejši in najbolj zakoreninjen.

Na neustreznost takega pojmovanja in poimenovanja so najprej začeli opozarjati »prizadeti« sami. Znani funkcionar zveze gluhih iz sosednje države, tudi sam gluh, je že tedaj opozarjal na neustreznost pojmovanja in poimenovanja, ko je rekel, da gluhi ljudje niso gluho uho, temveč ljudje kot vsi drugi, le da ne slišijo.

Prizadetost je začela zgubljati svoj objektiviziran pomen in vse bolj dobivati socialne razsežnosti. Nastal je naziv »otroci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju«. Toda usmerjenost v nesposobnost je ostala, prav tako pa prepričanje, da znajo te ljudi vzgajati in izobraževati le specializirani strokovnjaki, in to v specializiranih institucijah.

Med letoma 1960 in 1976 so otroke »kategorizirali«, kar pomeni, da so vsakega od njih umestili v jasno določeno kategorijo prizadetosti, v kateri je ostal bolj ali manj za vedno. Ta dokončnost je postajala moteča in je bila v nasprotju z novimi teorijami o razvoju otroka. Ko so kategorizacijo nadomestili z »razvrščanjem«, so sicer odpravili nekatere slabosti kategorizacije, še vedno pa so bili prepričani, da ta del populacije potrebuje vzgojo in izobraževanje v specializiranih institucijah z ustrežno specializiranimi strokovnjaki.

2.1.2 Postmodernistična teorija in pojmovanje otrok s posebnimi potrebami

Zadnja desetletja se mnoge vrednote in prepričanja spreminjajo. Nastajajo nove teorije, ki izhajajo iz postmodernistične filozofije in teorije, tudi teorije vzgoje in izobraževanja. Postmodernistična teorija se bori proti rabi označb in opisov, kot je prizadetost, kadar se z njimi ocenjujejo možnosti pri vzgoji in izobraževanju. Postmodernisti se vsaki taki označbi izogibajo, saj so zanje zavajajoče, ker ne zagotavljajo rabo spoznanj, temveč le škodljivo vsiljujejo neka vedenja in pojme o sociokulturni nemoči ljudi s posebnimi potrebami.

Postmodernizem torej spreminja mnoge standarde, med njimi tudi pomen pedagoških standardov znanja in vnaša moralne standarde, kot sta etika skrbi in etika pravičnosti. Poenostavljeno bi lahko dejali, da so se modernisti spraševali, »kaj je res«, postmodernisti pa za osebe s posebnimi potrebami iščejo »najboljšo prakso«.

V nekdanjem pojmovanju je prevladovala etika usmiljenja, s katero smo otroke s posebnimi potrebami opredeljevali kot funkcionalno nesposobne, kot osebno tragične ter kot odvisne in »večne otroke«, zaradi česar so potrebovali pomoč. Z opozarjanjem na spornost takega razumevanja in praktičnih modelov dela z otroki s posebnimi potrebami, sprejemamo nove teme, kot so samozaupanje, neodvisnost, človekove pravice, izobraževanje učiteljev.

Tudi otroci s posebnimi potrebami so najprej učenci, ki si prizadevajo dosegaati znanje, učitelji pa naj bi jim pri tem pomagali; zato motnja in otrokove nezmožnosti niso več v ospredju. V ospredju so vprašanja, kakšne prilagoditve in pomoč potrebujejo, oziroma kako jih uspešno poučevati ter jim prilagoditi učne pristope.

Nove teorije in vrednote se širijo s procesom globalizacije. V našem primeru to pomeni, da v razumevanju in odnosu do otrok s posebnimi potrebami prihaja do univerzalnih stališč, vrednot in ciljev. Z globalnimi vprašanji vzgoje in izobraževanja oseb s posebnimi potrebami se ukvarjajo številne mednarodne zveze in združenja. O tem so več deklaracij, načel in usmeritev sprejeli OZN, UNESCO in Svet Evrope.

Vse vzgojno-izobraževalne institucije morajo biti pripravljene odzvati se na potrebe učencev s posebnimi potrebami. V tem smislu je treba za ustvarjanje boljših možnosti za osebe s posebnimi potrebami povezati družine, šole, občine, aktivnosti v okolju ter

področje dela. Za promocijo integracije in avtonomije ljudi s posebnimi potrebami je zelo pomembno ustvarjanje boljših možnosti.

Delo specializiranih institucij in centrov za otroke s posebnimi potrebami je treba razumeti kot komplementarne dele splošnega šolskega sistema. Sodelujejo naj pri ocenjevanju individualnih potreb otrok in njihovih staršev ter pri presoji edukacijskih možnosti, izbiri učitelja za nudenje pomoči, izboljšanju sodelovanja med specializirano in redno šolo ter pri pripravi individualiziranega programa, metod poučevanja ter učnih strategij, ki jih potrebujejo otroci s posebnimi potrebami.

Da bi dejansko uresničili novo paradigmo in nov koncept edukacije otrok s posebnimi potrebami, je treba upoštevati naslednjih deset temeljnih principov (T. Jonssen, 1993):

- priznavati oziroma sprejeti populacijo s posebnimi potrebami v celovit sistem vzgoje in izobraževanja kot njen sestavni del;
- usmerjati se v individualnost posameznika, ne pa v kategorijo;
- odpravljati fizične prepreke;
- decentralizirati sistem;
- integrirati – omogočiti otrokom s posebnimi potrebami, da se vzgajajo in izobražujejo v »manj restriktivnem okolju«;
- zagotavljati fleksibilnost – upoštevati celokupne potrebe in možnosti posameznika skozi njegov razvoj;
- sodelovati na vseh ravneh;
- ustrezno usposobiti in pooblastiti učitelje;
- upoštevati aktualne ekonomske, tehnične, socialne, kulturne in politične realnosti.

(Božidar Opara, *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah*, 2006, str. 7-10)

2.2 INTEGRACIJA V TEORIJI IN PRAKSI

Sistem vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami se je začel razvijati konec 19. stoletja. Takrat so se lahko te osebe izobraževale in vzgajale le v posebnih ustanovah, ločene od družine in ostalega okolja. Posledica tega je bila, da so slabo poznali zunanje okolje, okolje pa ni poznalo njih. To je bila dobra podlaga za številne predsodke. Zamisel o integraciji otrok s posebnimi potrebami se je oblikoval v 60-ih letih prejšnjega stoletja. Današnja prenova šole za otroke s posebnimi potrebami je usmerjena integrativno, vsebuje pa tudi nekatere elemente inkluzije. Verjetno vsem otrokom integracija v redne šole ne koristi, ker jim tam ne morejo zagotoviti vseh optimalnih pogojev za razvoj in ohranjanje sposobnosti. Zato se bodo ohranile tudi šole s prilagojenim programom.

Ob spoznavanju, predvsem teoretičnega procesa integracije, se nam je začelo zastavljati vprašanje, kaj je pripeljalo do poskusov spreminjanja odnosa do otrok s posebnimi potrebami. Ali gre za neko novo vrsto ideologije, ki je zaradi vpliva pridružitve Evropski uniji enostavno mora izvesti?! Ali pa je naša družba resnično tako dozorela in se iskreno odziva na to problematiko?

Slika 2

Različni strokovnjaki in neposredno prizadeti - starši in otroci – imajo o integraciji, njeni vlogi, pomenu in učinkovitosti zelo različna, celo skrajno nasprotujoča mnenja. Povsem razumljivo je, da se ne morejo vsi strinjati in da ima vsaka stvar negativne in pozitivne lastnosti in učinke. Zato je veliko bolj pomembno izvajati in ohranjati odprto, iskreno in demokratično komunikacijo. Tako na ravni stroke, vseh neposredno vpletenih, kakor tudi na ravni civilne družbe in države.

Po mnenju B. Opare sta aktualna pojma INTEGRACIJA in INKLUZIJA sopomenki ter pojma inkluzija sploh ne bi bilo potrebno uvajati. Kljub temu se oba izraza uporabljata ločeno. Običajno integracijo in inkluzijo prevajamo kot vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redno šolo. Vendar pa imata ta dva procesa različen pomen in izvajanje v praksi.

INTEGRACIJA pomeni prilagajanje okolju, predvsem učno-vzgojnemu. Integriran je torej tisti, ki se prilagodi normam nekega okolja. Integracija tako zahteva pripravo oseb s posebnimi potrebami na vključitev v okolje (šolo) kakor tudi pripravljenost okolja (šole), da sprejme otroke s posebnimi potrebami. H. Spencer je integracijo opredelil kot vključevanje nekega dela v celoto, tako da ostane prepoznaven kot subjekt. Subjekt, ki se integrira, nekaj dela, nekaj pa dobiva.

INKLUZIJA pa poleg prilagajanja (predvsem okolja, še posebej šole) pomeni tudi oblikovanje kulture znotraj katere se podpirajo različne potrebe, kjer se sprejemajo posebnosti, ki so lahko posledice spola, družbenega statusa, narodnosti, jezika, izobrazbe, posameznikovih pomanjkljivosti, motenj, bolezni... Inkluzija temelji na strpnosti, sožitju, sobivanju, na spoštovanju različnosti, drugačnosti. Lahko rečemo, da inkluzija pomeni multikulturalnost.

Pri integraciji ne gre samo za prilagajanje otrok šolskemu okolju, temveč tudi obratno, da se šolsko okolje zmore in želi prilagoditi otroku. Seveda ni dovolj, če se posamezen otrok s posebnimi potrebami zgolj namesti v razred rednega izobraževanja, ki ima vso potrebno dodatno opremo. Tudi požrtvovalna učiteljica ali učitelj ter razumevajoči sošolci niso dovolj. Prav tako je premalo pomoč defektologa in drugih strokovnjakov. Tudi vsa skrb in požrtvovalnost staršev ne zadostuje za uspešno, enakovredno vključitev posameznika v redno šolo in življenje. Spremeniti se mora veliko več. Spremeniti se mora družba kot taka, njen odnos do drugačnosti, prepoznavanje drugačnosti kot normalne sestavine življenja. Humanost moral naj bi dobila drugačne temelje; ne temeljev usmiljenja ali zgroženosti temveč temelje medsebojnega spoštovanja in upoštevanja.

Tako zastavljena integracija, kot jo poznamo danes ni in ne more biti dokončna in edino veljavna. Že sedaj se kaže potreba po razvoju vedno novih konceptov integracije, ki čedalje bolj vključuje tudi EMANCIPACIJO. Lahko bi rekli, da vsak otrok potrebuje svoj koncept in integracijo. Takega, ki bo v največji možni meri zadovoljil vse njegove potrebe, ki mu bo dal občutek in dejanski položaj sprejete, enakovredne, avtonomne, svobodne osebnosti. Prepričane smo, da si vse to želi vsak med nami zase in za druge. (Otroci s posebnimi potrebami – integracija in inkluzija, 2006, str. 115-120)

2.3 ODNOS DRŽAVE DO OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Republika Slovenija ima v Ustavi zapisane Človekove pravice in svoboščine. Tako 14. člen pravi, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Vsi smo pred zakonom enaki. 34. in 35. člen pa pravita, da ima vsakdo pravico do osebnega dostojanstva in varnosti ter, da je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.

52. člen govori o pravicah invalidov: »Invalidom je v skladu z zakonom zagotovljeno varstvo ter usposabljanje za delo. Otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi. Izobraževanje in usposabljanje iz prejšnjega odstavka se financira iz javnih sredstev.«

Slovenijo poleg tega k enakopravnemu, humanemu in demokratičnemu odnosu do invalidov in omogočanju njihove participacije v vsakdanjem življenju zavezujejo tudi deklaracije OZN in EU. Tako Salamaška izjava UNESCO-a, sprejeta na Svetovni konferenci o izobraževanju oseb s posebnimi potrebami junija 1994, v Salamanci v Španiji, med drugim pravi:

»Verjamemo in izjavljamo, da:

- ima vsak otrok temeljno pravico do izobraževanja in mora imeti možnost, da doseže in vzdržuje primerno raven znanja;
- ima vsak otrok edinstvene karakteristike, interese, sposobnosti in učne potrebe;
- bi moral biti šolski sistem oblikovan in izobraževalni program izvajan tako, da bi upošteval široko raznovrstnost teh karakteristik in potreb;
- morajo imeti vsi s posebnimi potrebami dostop do rednih šol, ki naj bi jih sprejele s pomočjo pedagogike, usmerjene na otroke in usposobljene za zagotavljanje teh potreb;
- so redne šole s takšno vključevalno naravnostjo najučinkovitejše sredstvo za boj proti diskriminacijskim odnosom, ko ustvarjajo skupnosti, ki jih bodo sprejemale z odprtimi rokami, gradijo družbe, ki jih bodo vključevale, ter omogočajo izobraževanje za vse; še več, take tudi omogočajo učinkovito izobraževanje za večino otrok in izboljšujejo učinkovitost in najvišji izostanek stroškov celotnega izobraževalnega sistema.

Pozivamo vlade in jih spodbujamo:

- da dajo v politiki in proračunu najvišjo možno prednost izboljševanju svojih izobraževalnih sistemov, da vključujejo vse otroke ne glede na osebne različnosti ali težave;
- da sprejmejo bodisi v zakonih ali v politiki načela vključevalnega izobraževanja.

Slika 3

2.4 ODNOS EU DO POPULACIJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Evropska unija je, kot skupnost mnogih držav z različnimi praksami in tradicijami na področju odnosa do oseb s posebnimi potrebami, morala najti neko skupno politiko do te problematike. Izhajala je iz načel, da mora vsak politični sistem (kar EU je) znati odgovarjati na potrebe svojih državljanov. Posamezne države članice EU svojo uspešnost velikokrat izražajo z odstotki vložka nacionalnega BDP v izobraževanje.

Svet Evrope se je kot organ, ki usklajuje skupno evropsko zakonodajo, zavzel za integracijo populacije oseb s posebnimi potrebami v vsakdanjem življenju.

Tako so leta 1987 sprejeli program Evropskega sodelovanja pri integraciji hendikepiranih otrok (takrat je še bil v uporabi ta izraz) v redne šole, ki je temeljil na naslednjih točkah:

- zagotoviti pomembnost doseganja največje možne integracije hendikepiranih otrok v rednih šolah, pri tem pa je potrebno odpraviti vse fizične ovire, usposobiti učitelje, preoblikovati šolske kurikulume in doseči razumevanje med družinami in lokalnimi skupnostmi;
- poudariti potrebo po nadaljevanju dela v kontekstu programa Evropske skupnosti za doseganje generalne socialne integracije hendikepiranih oseb;
- soglašanje, da mora prihodnje delo na ravni posameznih držav članic in na ravni Evropske skupnosti, upoštevati skrb za nadaljnjo integracijo hendikepiranih otrok v redne šole.

Leta 1990 je Svet nadaljeval s svojim programom, na osnovi katerega se je prepričal, da se izobraževalna politika vseh držav članic razvija v skladu z zahtevami integracije - torej vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v navadne izobraževalne sisteme, ob podpori primernega specializiranega sektorja in/ali uslug na različnih nivojih glede na posamezno državo. Sprejetih je bilo še nekaj dodatnih resolucij:

- soglašanje, da je potrebno intenzivirati trud za integracijo ali ohrabriti integracijo učencev in študentov s posebnimi potrebami, v vseh značilnih primerih, v redni izobraževalni sistem;

- upoštevati polno integracijo v sistem mainstream izobraževanja kot prvo opcijo v vseh značilnih primerih;
- razumeti delo posebnih šol in centrov za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami kot dopolnilo za delo v navadnih izobraževalnih sistemih;
- razvijati veščine in učne metode, ki se uporabljajo v posebnem izobraževanju za ureditev mainstream izobraževanja v dobrobit otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami;
- pospeševati integracijo otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami na različna področja rednega izobraževanja in tako prispevati k pridobivanju avtonomije in samostojnosti teh otrok in mladostnikov;
- naraščanje uporabe izobraževalnih potencialov novih tehnologij kot pomoč pri komunikaciji in za razvoj jezikovnih veščin;
- olajšati integracijo otrok s posebnimi potrebami v rednem izobraževanju z določenimi napotki sledečih področij:
 - začetno in sprotno usposabljanje učiteljev na področju posebnih potreb,
 - participacija družin, socialnih služb in skupnosti,
 - dodelitev potrebnih virov za izobraževanje,
 - čim bolj vsestranska podpora za globalne potrebe otroka in adolescenta z izvrševanjem individualnega razvojnega, pedagoškega, socialnega in terapevtskega načrta,
 - ustvarjanje novih virov,
 - razpoložljivost in dostop do ustreznega deleža storitev,
 - seznanjenost z novostmi,
 - prilagoditev obstoječih predpisov in organizacija izobraževanja z odstranitvijo strukturalnih omejitev za integracijo;
- razviti vloge, ki jo imajo specializirane institucije in njihovi učitelji pri pospeševanju razvoja integrativnega izobraževanja, kot npr.:
 - kjer takšni timi obstajajo, jih uporabiti kot centre in vire za nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki potrebujejo dodatna znanja o posebnih potrebah in posebnih izobraževalnih potrebah;
 - kjer je primerno, je potrebno iz teh timov uporabiti mobilne učitelje, ki bodo nudili pomoč otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami v navadnih razredih;
 - z naraščanjem sodelovanja med rednimi šolami in specializiranimi institucijami pri razvijanju posebnih poučevalnih programov;
 - z razvijanjem individualiziranih programov in metod poučevanja, in kjer je potrebno tudi drugih izobraževalnih strategij, ki so primerne za potrebe otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.
- razviti aktivno sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami in drugimi službami, kot npr.: zdravstvene, socialne..., pri pripravi, pospeševanju in zagotavljanju kontinuitete integracijskih programov.
- premagati težave, na katere lahko v rednem izobraževanju naletijo otroci in mladostniki s posebnimi potrebami, z razvijanjem individualnih učnih programov in s pospeševanjem uporabe novih tehnologij kot dodatnih načinov za vzpodbujanje komunikacije in učenja v šolah. (www.najdi.si, iskalni pogoj)

2.5 BOLEZNI DIJAKOV S POSEBNIMI POTREBAMI

Bolezni, ki jih označujejo:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni,
- gluhi in naglušni,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z motnjami vedenja in osebnosti,
- otroci z več motnjami.

2.5.1 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Otroci z motnjami v duševnem razvoju imajo znižano splošno ali specifično raven inteligentnosti, nižje sposobnosti na kognitivnem, govornem, motoričnem in socialnem področju ter pomanjkanje veščin, kar vse se odraža v neskladju med njihovo mentalno in kronološko starostjo.

Otroci z mejnimi intelektualnimi sposobnostmi so otroci, pri katerih se kaže neharmonični razvoj in lahko v primeru vključitve v program prilagojenega izvajanja z dodatno strokovno pomočjo dosegajo minimalne standarde znanja.

Slika 4

Glede na motnje v duševnem razvoju se razlikuje:

a) Otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju: otrok ima znižane sposobnosti za učenje. V prilagojenih pogojih učenja lahko doseže temeljna šolska znanja, ki pa ne zagotavljajo pridobitve minimalnih standardov znanja, določenih z izobraževalnimi programi. Ob ustreznem šolanju se praviloma usposobi za manj zahtevno poklicno delo in samostojno socialno življenje.

b) Otroke z zmerno motnjo v duševnem razvoju: otrok ima posamezne sposobnosti različno razvite. Pri šolskem učenju osvoji osnove branja, pisanja in računanja, na drugih področjih (gibalnih, likovnih, glasbenih) pa lahko doseže več. Sposoben je sodelovati v enostavnem razgovoru in razume navodila. Lahko uporablja tudi nadomestno komunikacijo. Svoje potrebe in želje zna sporočati. Pri skrbi zase zmore preprosta opravila, sicer pa potrebuje vodenje in različno stopnjo pomoči skozi celo življenje. Usposobi se za enostavna praktična dela, vendar se le izjemoma usposobijo za povsem neodvisno socialno življenje.

c) Otroke s težjo motnjo v duševnem razvoju: otrok se lahko usposobi za najenostavnejša opravila. Pri skrbi zase pogosto potrebuje pomoč drugih. Razume enostavna sporočila in se nanje odziva. Orientira se v ožjem okolju vendar pri tem potrebuje varstvo. Otrok s težjo motnjo v duševnem razvoju ima lahko težave v gibanju, druge motnje in bolezni.

d) Otroke s težko motnjo v duševnem razvoju: otrok se lahko usposobi le za sodelovanje pri posameznih aktivnostih. Potrebuje stalno nego, varstvo, pomoč in vodenje. Je omejen v gibanju, prisotne so težke dodatne motnje, bolezni in obolenja. Razumevanje in upoštevanje navodil je hudo omejeno.

2.5.2 Slepi in slabovidni otroci

Slepi ali slabovidni otroci so tisti, ki imajo okvaro vida, očesa ali okvaro vidnega polja.

A) Slaboviden otrok

Slaboviden otrok ima ostrino vida od 0,30 do 0,10 oziroma ostrino vida manj od 0,10 do 0,05 ali zožitev vidnega polja na 20 stopinj ali manj okrog fiksacijske točke ne glede na ostrino vida.

Glede na slabovidnost se razlikuje:

a) zmerno slabovidne otroke: otrok ima 10 % - 30 % vida in dela v šoli po metodi za slabovidne. Hitrost dela je lahko enaka kot pri ostalih otrocih. Nekateri slabovidni otroci vidijo na tablo. Potrebujejo posebna znanja o uporabi pripomočkov.

b) težko slabovidne otroke: otrok ima 5 % - 9,9 % vida, uporablja preostali vid. Potrebuje učbenike v povečanem tisku.

Prilagoditve, ki jih potrebuje, so odvisne od individualnih posebnosti glede na to, kako je oko okvarjeno, še zlasti je nujna primerna osvetlitev. Ima težave pri rokovanju z majhnimi predmeti in z opazovanjem oddaljenih pojavov in predmetov. V vsakdanjem življenju je z ustrezno previdnostjo in z obvladovanjem specialnih znanj samostojen. V šoli dela po metodi za slabovidne, vendar je počasnejši.

B) Slep otrok

Slep otrok ima ostrino vida manj od 0,05 do 0,02 ali zoženost vidnega polja okrog fiksacijske točke na 5 do 10 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida manj od 0,02 do zaznavanja svetlobe ali zoženost vidnega polja okrog fiksacijske točke do 5 stopinj ne glede na ostrino vida oziroma ostrino vida 0 (amaurosis).

Glede na slepoto se razlikuje:

a) slepe otroke z ostankom vida: otrok ima 2 % - 4,9 % vida in prepozna z vidom manjše objekte na 1-2 metra. Poleg razvijanja ostalih čutil mora sistematično razvijati ostanke vida. Potrebuje stalni specialni trening za vsakdanje življenje ter prilagojene učne pripomočke in pripomočke za slepe. Pri gibanju in delu potrebuje primerno osvetlitev, kontraste itd. V šoli dela po kombinirani metodi; v glavnem v brajevi pisavi, s pomočjo raznih povečal pa tudi vidno.

b) slepe otroke z minimalnim ostankom vida (projekcija svetlobe - 1,9 % vida): otrok vidi sence, obrise večjih objektov (projekcija), predmete v velikosti prstov prepozna do razdalje 1 metra (ca. 1,9 % vida). V vsakdanjem življenju pridobiva znanje in spretnosti na podoben način kot popolnoma slepi. Potrebuje stalni specialni trening ter prilagojene učne pripomočke in pripomočke za slepe za orientacijo in vsakdanje življenje. Piše v brajevi pisavi. Slep otrok z minimalnim ostankom vida, določenim na zgornji meji, ki opredeljuje skupino, bere močno povečane črke. Poleg razvijanja ostalih čutil mora sistematično razvijati ostanke vida.

c) Popolnoma slepe otroke (amaurosis): otrok mora tako v vsakdanjem življenju kot pri šolskem delu uporabljati ostala čutila. Omejen je v raziskovanju okolja in aktivnem poseganju vanj. Če je ustrezno obravnavan, se s svojimi vrstniki v povprečju kasneje izenači pri oblikovanju abstraktnih pojmov in v drugih vidikih razvoja. Potrebuje stalni specialni trening za vsakdanje življenje ter prilagojene učne pripomočke in pripomočke za slepe za orientacijo in vsakdanje življenje. Piše v brajlovi pisavi.

2.5.3 Gluhi in naglušni otroci

Gluhi ali naglušni otroci imajo okvare, ki zajemajo uho, njegove strukture in funkcije, povezane z njim.

A) Naglušen otrok

Naglušen otrok ima povprečno izgubo sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 hercev (Hz) manj kot 91 decibelov (dB) in ima resne težave pri poslušanju govora in pri govorni komunikaciji. Naglušnost pomeni zoženje slušnega polja in delno moti sporazumevanje s pomočjo govora.

Glede na naglušnost se razlikuje:

a) otroke z lažjo izgubo sluha (26-40 dB): Otrok ima težjo ali težko izgubo sluha na enem ušesu ter lažjo ali je brez izgube na drugem ušesu. Lahko ima tudi lažjo obojestransko izgubo sluha. Pri njemu je lahko prizadeto sporazumevanje in poslušanje govora. Prisotne so lahko tudi druge vrste prizadetosti poslušanja. Otrok je oviran v orientaciji.

b) otroke z zmerno izgubo sluha (41-55 dB): Otrok ima lahko obojestransko zmerno izgubo sluha, popolno izgubo sluha na enem ušesu, lažjo izgubo ali je brez izgube na drugem oziroma ima težko izgubo sluha na enem ušesu in zmerno, lažjo ali nima izgube na drugem ušesu. Pri otroku je lahko prizadeto sporazumevanje, poslušanje govora, lahko so prisotne tudi druge vrste prizadetosti poslušanja. Možna je prizadetost vedenja in prizadetost pri pridobivanju znanja. Otrok je oviran v orientaciji in telesni neodvisnosti.

c) otroke s težjo izgubo sluha (56-70 dB): Otrok ima težjo obojestransko izgubo sluha ali težko izgubo sluha na enem ušesu in težjo izgubo sluha na drugem ušesu. Pri otroku je prizadeto sporazumevanje, razumevanje govora in poslušanje govora. Možna je istočasna prizadetost vedenja, pridobivanja znanja in prilagajanja vedenja okoliščinam. Otrok s težjo izgubo sluha je oviran v orientaciji, pri vključevanju v družbo in pri telesni neodvisnosti.

d) otroke s težko izgubo sluha (71-90 dB): Otrok ima popolno izgubo sluha na enem ušesu in težko izgubo sluha na drugem ušesu oziroma težko obojestransko izgubo sluha. Pri njemu je prisotna prizadetost sporazumevanja, predvsem razumevanja in poslušanja govora. Pogosta je istočasna prizadetost vedenja, prilagajanja vedenja okoliščinam, prizadetost pri pridobivanju znanja. Otrok je oviran v orientaciji, telesni neodvisnosti in pri vključevanju v družbo.

B) Gluh otrok

Gluh otrok ima najtežjo izgubo sluha, pri kateri ojačanje zvoka ne koristi. Povprečna izguba sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 hertzov (Hz) je 91 decibelov (dB) in več.

Glede na gluhoto se razlikuje:

a) otroke z najtežjo izgubo sluha (91 decibelov in več): Otrok z najtežjo izgubo sluha ni sposoben slišati in razumeti govora, tudi če je ojačan. Otrok ne more v celoti sprejemati govora niti s slušnim aparatom. Pri njemu je prisotna prizadetost sporazumevanja, razumevanja in poslušanja govora ter druge vrste prizadetosti poslušanja. Pogosta je istočasna prizadetost vedenja, orientacije v času in prostoru, prilagajanja vedenja okoliščinam in prizadetost pri pridobivanju znanja. Otrok je oviran v orientaciji, telesni neodvisnosti in pri vključevanju v družbo.

b) otroke s popolno izgubo sluha: Otrok s popolno izgubo sluha ne loči niti dveh jakosti zvoka niti ne dveh frekvenc, ni sposoben slišati ali razumeti govora, tudi če je ojačan. Otrok ne more sprejemati govora niti s slušnim aparatom. Pri njemu je prisotna prizadetost sporazumevanja, razumevanja in poslušanja govora ter druge vrste prizadetosti poslušanja. Pogosta je istočasna prizadetost vedenja, orientacije v času in prostoru, prilagajanja vedenja okoliščinam in prizadetost pri pridobivanju znanja. Otrok je oviran v orientaciji, telesni neodvisnosti in pri vključevanju v družbo.

2.5.4 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo motnje pri ustvarjanju in razumevanju ter govornem izražanju, ki niso posledica izgube sluha.

Motnje se kažejo v razumevanju govora in govorno-jezikovnem izražanju, od blagega zaostajanja do nerazvitosti. Specifične motnje na področju razumevanja, strukturiranja, procesiranja in izražanja se kažejo tudi v neskladju med besednimi in nebesednimi sposobnostmi. Sekundarno se motnje v govorno-jezikovnem sporazumevanju kažejo tudi na področju branja in pisanja ter pri učenju v celoti. Funkcionalno znanje branja in pisanja je lahko prizadeto v razponu od blagega zaostajanja do funkcionalne nepismenosti.

Glede na govorno-jezikovne motnje se razlikuje:

a) otroke z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami: otrokovo govorno-jezikovno sporazumevanje odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok, in sicer na enem od področij: izgovorjavi, strukturi ali semantiki. Lahko je sposoben uporabljati zahtevno multimodalno, nadomestno in dopolnilno komunikacijo.

Z njeno uporabo se lahko uspešno sporazumeva, pridobiva in izraža znanje o sebi in svetu okoli sebe. Z ustreznimi prilagoditvami je sposoben uporabljati pisno komunikacijo.

b) otroke z zmernimi govorno-jezikovnimi motnjami: otroku oviranost na področju govorno-jezikovnega sporazumevanja preprečuje uspešno komunikacijo z okolico. Zaostanek v govorno-jezikovnem razvoju se kaže na vseh področjih: izgovorjavi, morfologiji, semantiki in sintaksi. Lahko je sposoben uporabljati multimodalno nadomestno in dopolnilno komunikacijo. Pisna komunikacija je omejena.

c) otroke s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami: otrokovo sporazumevanje je zelo omejeno, vezano je na osebe iz ožje okolice. Potrebuje stalno vodenje in različne stopnje pomoči. Sposoben je uporabljati enostavno nadomestno in dopolnilno komunikacijo, s katero se sporazumeva z osebami iz ožje okolice.

d) otroke s težkimi govorno-jezikovnimi motnjami: otrok se odziva le na situacijo, za sporazumevanje pretežno uporablja le govorico telesa. Uporaba nadomestne in dopolnilne komunikacije je omejena na ponavljajoče situacije in zadovoljevanje le najosnovnejših potreb. Za komunikacijo uporablja konkretne predmete.

2.5.5 Gibalno ovirani otroci

Gibalno ovirani otroci imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalna oviranost se odraža v obliki funkcionalnih in gibalnih motenj.

Glede na gibalno oviranost se razlikuje:

a) lažje gibalno ovirane otroke: otrok ima motnje gibov, ki povzročajo lažjo funkcionalno motenost, hodi samostojno tudi izven prostorov, lahko ima težave pri teku in daljši hoji po

neravnem terenu; samostojen je pri vseh opravilih, razen pri tistih, ki zahtevajo dobro spretnost rok. Ni odvisen od pripomočkov, potrebuje le manjše prilagoditve. Za izvajanje šolskega dela ne potrebuje fizične pomoči, pri nekaterih oblikah dela so potrebni pripomočki (posebna pisala, orodje, miza ali stol).

b) zmerno gibalno ovirane otroke: otrok ima motnje gibov, ki povzročajo zmerno funkcionalno oviranost, sicer samostojno hodi znotraj prostorov ali na krajše razdalje, možna je uporaba pripomočkov (posebni čevlji, ortoze, bergle), ima težave na neravnem terenu in stopnicah, kjer je počasnejši, potrebuje nadzor ali oprijemanje. Na srednje in večje razdalje uporablja prilagojeno kolo ali voziček za transport ali na ročni pogon ali pomoč in nadzor druge osebe. Fina motorika rok je lahko zmerno motena. Pri dnevni opravi potrebuje nadzor ali pomoč pri zahtevnejših opravilih, za izvajanje potrebuje prilagoditve ali pripomočke. Lahko je prisotna motnja kontrole sfinktrov, ki jo obvladuje otrok sam ali pod nadzorom. Pri izvajanju šolskega dela občasno potrebuje fizično pomoč druge osebe.

c) težje gibalno ovirane otroke: otrok ima motnje gibov, ki povzročajo težjo funkcionalno oviranost, sicer hodi samostojno na krajše razdalje, čeprav hoja tudi na kratke razdalje brez pripomočkov ni funkcionalna, lahko na kratke razdalje del dneva uporablja ortoze in hoduljo. Za večji del gibanja znotraj in zunaj prostorov potrebuje voziček na ročni pogon, zunaj prostorov tudi prilagojeno kolo ali pomoč druge osebe. Hoja po stopnicah ni možna. Fina motorika je motena in ovira dobro funkcijo rok. Pri dnevni opravi potrebuje stalno delno pomoč druge osebe. Morebitne motnje kontrole sfinktrov zahtevajo iztiskanje mehurja ali samokateterizacijo. Pri izvajanju večine šolskega dela potrebuje fizično pomoč.

d) težko gibalno ovirane otroke: otrok ima zelo hude motnje gibanja, ki povzročajo popolno funkcionalno odvisnost. Samostojno gibanje ni možno, lahko doseže samostojnost v gibanju z elektromotornim vozičkom. Za sedenje potrebuje posebej prilagojene pripomočke. Ima malo funkcionalnih gibov rok. Možne so posebne prilagoditve hranjenja (sonda). V vseh dnevni opravi je odvisen od tuje pomoči, lahko se delno hrani sam. Morebitna motnja sfinktrov je težje oblike in zahteva urejanje s pomočjo druge osebe. Pri izvajanju šolskega dela potrebuje stalno fizično pomoč.

2.5.6 Dolgotrajno bolni otroci

Dolgotrajno bolni otroci so otroci z dolgotrajnimi oziroma kroničnimi motnjami ter boleznimi, ki ovirajo otroke pri šolskem delu. Dolgotrajna bolezen je vsaka tista, ki ne izzveni v treh mesecih. Med dolgotrajne bolezni sodijo kardiološke, endokrinološke, gastroenterološke, alergološke, revmatološke, nefrološke, pulmološke, onkološke, hematološke, dermatološke bolezni, psihiatrične in nevrološke bolezni (npr. epilepsija), avtoimune motnje in motnje prehranjevanja.

2.5.7 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so otroci, pri katerih se zaradi znanih ali neznanih motenj v delovanju centralnega živčnega sistema pojavljajo zaostanki v razvoju v zvezi s pozornostjo, pomnjenjem, mišljenjem, koordinacijo, komunikacijo, z razvojem socialnih sposobnosti in z emocionalnim dozorevanjem in pri katerih se kažejo izrazite težave v zvezi z branjem, pisanjem, pravopisom, računanjem. Primanjkljaji na posameznih področjih učenja trajajo celo življenje in vplivajo na učenje in vedenje.

Otrok je lahko prepoznan kot otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja le v primeru, ko so se izrazite učne težave pokazale že v dosedanem šolanju in jih ni bilo mogoče odpraviti kljub prilagoditvam metod in oblik dela oziroma z vključevanjem v dopolnilni pouk in v druge oblike individualne in skupinske pomoči, ki mu jih je šola nudila v skladu s tretjim odstavkom 12. in 24. člena zakona o osnovni šoli tako, da otrok kljub vsej pomoči pri posameznem predmetu ali več predmetih ni dosegel minimalnega standarda znanja.

Primarno niso pogojeni z vidnimi, slušnimi ali motoričnimi motnjami, motnjo v duševnem razvoju, emocionalnimi motnjami in neustreznimi okoljskimi dejavniki, vendar pa lahko nastopajo skupaj z njimi.

2.5.8 Otroci z motnjami vedenja in osebnosti

Otroci z motnjami vedenja in osebnosti so otroci z disocialnim vedenjem, ki je intenzivno, ponavljajoče in trajnejše ter se kaže z neuspešno socialno integracijo.

Otrokovo disocialno vedenje je lahko zunanje ali notranje pogojeno in se kaže s simptomi kot so npr. agresivno vedenje, avtoagresivno vedenje, uživanje alkohola in mamil, uničevanje tuje lastnine, pobegi od doma, čustvene motnje.

Otrok je lahko prepoznan kot otrok z motnjami vedenja in osebnosti le v primerih, ko dosedanje delo šolske svetovalne službe in drugih strokovnih delavcev z otroki, socialno skupino in družino, ni vodilo do zmanjšanja opisanih težav.

Kljub temu, da se nekatera omenjena stanja in vzorci vedenja kažejo že zgodaj v otroštvu, se diagnoza osebnostne motnje ne postavlja vse dokler ni zaključen otrokov osebnostni razvoj.

2.5.9 Otroci z več motnjami

Otroci z več motnjami so tisti otroci s posebnimi potrebami, ki imajo hkrati več primanjkljajev, ovir oziroma motenj, navedenih v 3. členu tega pravilnika, in pri katerih se upošteva njihova primarna motnja. (www.najdi.si, iskalni pogoj)

2.6 USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je prinesel samo temeljna določila o usmerjanju. Določil je način imenovanja in sestavo komisij za usmerjanje, način pridobivanja strokovnega mnenja, vsebino odločbe o usmeritvi ter obvezni individualizirani program. Konkretno izvedbene določbe pa sta prinesla dva pravilnika, sprejeta leta 2003, in sicer Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitve vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami ter Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Omenjeni predpisi določajo, da strokovno delo usmerjanja opravljajo »komisije za usmerjanje«. To so komisije prve in druge stopnje, ki jih imenuje minister za šolstvo in šport.

Komisije prve stopnje – v Sloveniji jih je 45 – so raztresene po vsej Sloveniji in delujejo pri centrih za socialno delo, svetovalnih centrih, zdravstvenih domovih in drugih zdravstvenih ustanovah, zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami in drugih izobraževalnih ustanovah, lahko pa tudi pri pristojnih organih lokalnih skupnosti.

Komisija druge stopnje je v Sloveniji le ena in ima v primeru pritožbe in v revizijskem postopku arbitrarno funkcijo. V komisijah za usmerjanje je tudi vzgojitelj, če gre za predšolskega otroka, oziroma učitelj, če gre za šolskega otroka. S tem načinom dela se ustrezno poudarjata vzgoja in izobraževanje oziroma celotni proces usposabljanja otrok.

Slika 5

Komisije sestavljajo:

stalni člani:

- vzgojitelj oziroma učitelj,
- zdravnik pediater oziroma zdravnik šolske medicine,
- psiholog,
- socialni delavec.

lista izvedencev:

- zdravnik ustrezne specialnosti (okulist, če gre za slepega; ortoped, če gre za gibalno oviranega itd.);
- defektolog (glede na posebne potrebe otroka).

Administrativno-upravni oziroma postopkovni del usmerjanja vodijo pristojne enote Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, kjer so za to pooblaščen in usposobljeni uradne osebe. Postopek usmerjanja se začne na zahtevo staršev ali zakonitih zastopnikov, če pa je mladostnik polnoleten, pa na njegovo zahtevo.

2.6.1 Okolje dijaka s posebnimi potrebami

Delovno okolje dijaka s posebnimi potrebami mora biti prijazno in opogumljajoče z vzpostavljenimi medsebojnim zaupanjem, varnostjo, sodelovanjem, skratka mora biti interaktivno. Iskati je potrebno smiselno zaposlitev, zaposlitev, ki opogumlja, prispeva k občutju koristnosti svojega dela in ki preko samoiniciative krepki samo zavest in občutek lastne vrednosti. To istočasno pomeni, da moramo dovoljevati osebno presojo o svojem delu in svoje zadovoljstvo izražati vzajemno z otrokom s posebnimi potrebami, kot tudi s celo skupino.

Z vzpostavljanjem prijateljskih odnosov, kateri naj bi bili zgrajeni na podlagi zблиževanja tako učiteljev kot tudi sošolcev, le ti vodijo prijaznemu in prijateljskemu okolju. Za doseg tega se je nujno potrebno izogibati pogubnim dejavnikom sodelovanja, kot so kritiziranje, prevelika pričakovanja in prisiljevanje v nekaj, česar ne mara, skratka, kritike in prisile ne smemo uporabljati. Nenehno se moramo zavedati, v vseh situacijah in reakcijah, da je kakovostno delovno okolje tisto, za katerega se nekdo, še posebej pa otrok s posebnimi potrebami, odloči, da ga želi shraniti v svoj svet kakovosti.

Kdaj lahko govorimo o ustreznem delovnem okolju dijaka s posebnimi potrebami? Odgovor je en sam: takrat, ko je učitelj-razrednik sprejel dijaka in dijak učitelja kot sestavni del svojega sveta. Le ta bo nastal takrat, ko bo dijak vnesel sličice uspešnega dela in nenehno učiteljevo spodbujanje v svoj svet. Šele takrat nebo imel druge izbire, kot da trdo dela zase.

Pomembno je opozoriti na nekatere pomembne pristope, ki izhajajo iz čustvene in socialne inteligence, in sicer:

- Ne ukazujemo jim, kaj morajo delati, ampak jim povemo, kaj od njih pričakujemo
- Ne kritizirajmo nenarejenega, skupno se dogovorimo, kako narediti neopravljeno delo
- Dvigajmo potrebe, ki bodo silile k iskanju novih znanj
- Namenjamo veliko pozornosti učencem, kar je mnogo pomembnejše od poudarjanja pomena dela, ki ga opravijo-vzpostavimo odnos kreativne obzirnosti
- Iščimo motivacijo, ki jo bomo videli kot sredstvo za zagotovitev soglasja za doseganje ciljev
- Učimo jih sprejemanja samega sebe, kar bi naj bil rezultat dozorevanja z vso drugačnostjo.
- Vedno ustvarjamo kulturo, ki bo dajala učencem moč, da se bodo naučili, kako priznavati in sprejemati razlike med posamezniki in kako z razlikami vzpostavljali medsebojne odnose
- Vodimo le toliko, da bomo zagotavljali najboljše koriščenje zmogljivosti otrok-dijakov-iščimo odprt podporni stil vodenja
- Poslušajmo, saj je poslušanje eden najboljših načinov, da pokažemo svoje spoštovanje. Na ta način mu povemo:«Tisto, kar misliš, delaš in verjameš, je zame pomembno.»

Vse naštetu nam dokazuje, da je ustrezno delovno okolje tisto, ki skrbi za prijetno, delovno in gostoljubno ozračje, tisto, ki temelji na sporazumevanju na neformalen način. (Božidar Opara, Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah, 2006, str. 23-28)

Slika 6

2.7 KAKO SE IZVAJAJO PROGRAMI S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN Z DODATNO STROKOVNO POMOČJO?

2.7.1 Kdo jih izvaja?

Izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo izvajajo vse vrste šol v skoraj vseh izobraževalnih programih. Tukaj se uporabljajo redni programi, ki veljajo za določena izobraževanja. Ker se programi ne prilagajajo, se prilagaja le njihovo izvajanje. Zato je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje sprejel tri vrste navodil, in sicer: Navodila za izvajanje izobraževalnih programov in poklicnega in strokovnega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo (leta 2004) ter Navodila za izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo za gimnazijski program (leta 2004). Vse te programe izvajajo učitelji šol v skladu s programom ter standardi in normativi.

Za izvajanje dodatne strokovne pomoči pa šole v skladu z odločbo o usmeritvi ter v dogovoru z ministrstvom za šolstvo lahko angažirajo zunanje strokovnjake.

2.7.2 Preverjanje in ocenjevanje

Preverjanje in ocenjevanje znanja ima za vse udeležence v procesu vzgoje in izobraževanja velik pomen- za nekatere z bolj, za druge z manj izrazitimi posledicami. Način preverjanja in ocenjevanja znanja je prav zaradi pomembnosti podvržen prilagajanju in spreminjanju. Za dijake s posebnimi potrebami je preverjanje in ocenjevanje še posebej občutljivo. Preverjanje in ocenjevanje mora tudi tu zdržati vse bistvene funkcije, hkrati pa upoštevati načine dela ter cilje, ki jih za vsakega dijaka določimo glede na njegovo motnjo. To pomeni, da v procesu preverjanja in ocenjevanja znanja ne smemo upoštevati tistih rezultatov in postopkov, pri katerih dijakova motna onemogoča izkazovanje njegovega znanja. Pri preverjanju in ocenjevanju znanja dijaku zagotovimo tiste pripomočke, ki mu omogočajo izkazovanje znanja in sposobnosti. V ta namen vsem skupinam mladostnikov s posebnimi potrebami omogočimo podaljšan čas za preverjanje in ocenjevanje do 50, nekaterim skupinam celo do 100 % (v bolnišničnih šolah). Da bi zagotovili podaljšan čas, prilagojeno opremo in gradiva (npr: ustna vprašanja, Braillova pisava, povečava, pomočnik bralec, pisar, raba računalnika), je pogosto potreben poseben prostor. Dijakom je treba oprostiti slušni del ocenjevanja, dijakom z govorno-jezikovnimi motnjami pa ustni izpit. Dijakom je potrebno zagotoviti odmore oz. preverjanje in ocenjevanje izvesti v več delih.

Skromna praksa kaže, da notranje preverjanje in ocenjevanje ni več problem. Obstaja pa bojazen, ali bo mogoče vse to ustrezno upoštevati v zunanjem preverjanju in ocenjevanju znanja. Tu nastaja naslednja praksa: v nižjem in srednjem poklicnem izobraževanju se preverjanje in ocenjevanje znanja prilagaja skladno z uradnimi Navodili za izvajanje izobraževanih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo. Ob koncu šolanja pa se ob opravljanju zaključnega izpita smiselno uporabljajo pravila, ki veljajo za poklicno in splošno maturo, skupaj z naborom prilagoditev. Za prilagojeno opravljanje mature (tako poklicne kot splošne) je minister za šolstvo sprejel Pravila za izvajanje mature za kandidate s posebnimi potrebami s prilogo, Naborom možnih prilagoditev za posamezne skupine kandidatov s posebnimi potrebami. Dijak s posebnimi potrebami se mora prijaviti za prilagojeno izvajanje mature na posebnem obrazcu. Tukaj velja, da mora šola preko šolske maturitetne komisije podati izčrpen opis prilagoditev, ki izhajajo iz individualiziranega programa. Če bo ta opis kakovosten, bo državna komisija za poklicno oz. splošno maturo na

podlagi Državnega izpitnega centra pripravila prilagojen način opravljanja mature. Kaj konkretnega pa se lahko pripeti pri preverjanju in ocenjevanju?

Za vse skupine je mogoče podaljšati čas do 50 %. S podaljšanim časom je potrebno skrbno ravnati, da ne bi dosegli nasprotnega učinka. Morda bo kdaj bolj smiselno opraviti preverjanje v dveh delih z dopustno časovno prekinitvijo. Dijak, ki uporablja slušni aparat, bo potreboval krajše odmore, kajti poslušanje z aparatom je utrudljivo.

Mnogim dijakom s posebnimi potrebami bo potrebno prilagoditi opremo in prostor (višina pisalne mize, ustrezen stol, osvetlitev, računalnik, kalkulator, Braillov pisalni stroj, računalnik z Braillovo vrstico, ustrezna pisala, ustrezen pribor za geometrijo...). Vprašanja in navodila naj bodo za te dijake kratka in jasna, vse delo naj poteka brez časovnega pritiska.

Tudi praktičen del mature je potrebno prilagoditi vrsti in stopnji primanjkljajev, ovir oz. motenj. Zelo pomembno je da pri ocenjevanju izključimo rezultate, ki so slabši zaradi naravne motnje (tipične napake pri fonetiki, geometriji, geografiji, lepopisu). Zato je pomembna ustrezna prisotnost ustreznega strokovnjaka, ki bo znal izločiti tipične napake pri branju, pisanju, pravopisu in računanju. Pri dijakih z govorno jezikovno motnjo bomo upoštevali skromnejši besedni zaklad, vse do opustitve ustnega dela izpita. Vse te prilagoditve upoštevamo pri procesu vzgoje in izobraževanja. Zapišemo jih zelo konkretno v individualiziranem programu in so temelj za prilagajanje tudi ob koncu šolanja oz. pri opravljanju mature.

2.7.3 Prostor

Prostor je treba prilagoditi zlasti slepim in slabovidnim, gluhim in naglušnim in gibalno oviranim. Prilagoditve so zelo individualne in upoštevajo posameznikove posebne potrebe. Slepim in slabovidnim potrebujejo ustrezno osvetlitev. Večina slabovidnih potrebuje delovne površine z namizno lučjo, ki ne blešči in ima možnost senčenja. Slabovidni naj bi sedeli v bližini učitelja, da ga dobro slišijo, in v bližini table. Slepemu in slabovidnemu je treba zagotoviti dodatni prostor (omaro) za odlaganje in shranjevanje učbenikov in drugih pripomočkov (Braillov pisalni stroj ali računalnik z Braillovo pisavo...). Za hojo in orientacijo potrebuje v šoli potrebuje orientacijske točke v obliki reliefnih nalepk ali Braillovih znakov, ki označuje nadstropja šole, napise na učilnicah...

Tudi gluhi in naglušni potrebujejo precejšnjo prilagoditev prostoru. Gluh otrok spremlja razlago preko ogledovanja ustnic sogovornika, naglušen pa s pomočjo poslušanja preko individualnega slušnega aparata. Koristen zvok mora presegati hrup za 15 do 20 decibelov in biti frekvenčno optimalen, sicer govor ne izstopa iz akustičnega ozadja. V razredu naj bi mladostniki s tovrstno okvaro sedeli v drugi klopi pri oknu zaradi najprimernejše osvetljenosti učiteljevega obraza ob odčitavanju iz ustnic.

Gibalno ovirani potrebujejo dostop do šole brez arhitektonskih ovir, zagotovljen parkirni prostor za invalide ter prilagojene šolske prostore za mobilnost. Vsekakor morajo biti prilagojeni sanitarije, prostor za počitek, zagotovljen prehod med nadstropji (dvigalo), ustrezen dostop do drugih šolskih prostorov (knjižnica, kabineti, jedilnica, telovadnica...). Seveda morata biti prilagojena tudi miza in stol. Delo naj bo organizirano tako, da je čim manj selitev iz učilnice v učilnico.

Določene prilagoditve prostora potrebujejo tudi drugi otroci in mladostniki s posebnimi potrebami. Za večino velja, naj bodo v razredu na prostoru, ki jim bo omogočil biti osredotočen na šolsko delo (npr. blizu table). Pomembno je, da so v bližini tistih sošolce, ki so jim pripravljene pomagati.

2.7.4 Spremljevalec

Za zagotavljanje fizične pomoči se gibalno oviranim otrokom lahko dodeli spremljevalec. Ta je namenjen izključno gibalno oviranim otrokom, ki zaradi ovir pri gibanju ne morejo samostojno hoditi in pri dnevni opravi potrebujejo stalno delno ali stalno fizično pomoč pri izvajanju šolskega dela.

To so tisti gibalno ovirani, ki za večji del gibanja v prostoru in zunaj njega potrebujejo delno ali popolno pomoč druge osebe (uporabljajo ročni ali elektronski voziček). To so težje ali težko gibalno ovirani otroci. Da gibalno ovirani potrebuje spremljevalca, ugotovi že komisija za usmerjanje in se določi z odločbo o usmeritvi. Spremljevalec se določi na podlagi potreb gibalno oviranega otroka in je lahko občasen ali stalen. Njegova naloga je nudenje fizične pomoči. Druge podporne naloge, ki bi jih šole večkrat želele zagotoviti za nekatere druge otroke s posebnimi potrebami, ne sodijo v področje nalog spremljevalca. Z izvršilnim predpisom minister za šolstvo in šport določi pogoje, ki jih mora izpolnjevati spremljevalec. Uveljavil se je standard, da mora spremljevalec imeti najmanj srednjo strokovno izobrazbo.

2.7.5 Pripomočki

Pripomočki so pri vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami velikega pomena.

Senzorno ovirani (slepi in slabovidni ter gluhi in naglušni) potrebujejo različne pripomočke in opremo, za njihovo rabo pa jih je potrebno usposobiti.

Slepi za pisanje potrebujejo Braillovo vrstico ali pa Braillov pisalni stroj, geometrijski pribor za slepe ter pribor za merjenje z Braillovimi označbami. Prilagojeni pripomočki so še: tipni zemljevid, reliefni globusi, razne makete, modeli... skratka pripomočki, ki jih je mogoče zaznati tipno. Slepi dijaki uporabljajo učbenike ter dodatno gradivo, posneto v kasetni tehniki iz knjižnice Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije. Na kasetofon snemajo del učiteljeve razlage ali izvlečke snovi, ki jim jih prebere sošolec ali domači. Računalnik za slepe mora imeti Braillovo vrstico (ki pretvarja enovrstične zapise z zaslona v Braillovo pisavo in tako omogoča slepemu branje s tipom) in program z zvočno sintezo (pretvorba zapisov v zvok). Govoreči zvočni kalkulator uporablja pri računanju.

Slepi pa tudi v vsakdanjem življenju uporabljajo določene pripomočke, in sicer: Braillove in zvočne ure, Braillove metre, termometre, kompase, tehtnice, merilce denarja, dodatno označene aparate... Seveda potrebujejo tudi pripomočke za gibanje - belo palico.

Slabovidni uporabljajo učbenike, delovne zvezke ter dodatno gradivo v prilagojeni tehniki: povečan tisk, povečane fotokopije, posnetke v zvočni tehniki... papir, ki ga uporabljajo se ne sme bleščati. Zapiski morajo biti dovolj veliki in kontrastni s podlago. Zanje je primerna uporaba gradiv v elektronski obliki. Slabovidni potrebujejo očala ali kontakte leče, teleskopska očala, teleskope, lupe, povečala. Vse povečave se morajo prilagoditi individualnim vidnim sposobnostim slabovidnega.

Naglušni in gluhi uporabljajo različne individualne slušne aparate. Brezžično ojačevalno napravo uporablja učitelj in dijak. Potrebno jim je zagotoviti čim več pisnega gradiva za razumljivo obliko (miselni vzorec, ključne besede, kratki povzetki...). Koristno je uporabiti čim več didaktičnih pripomočkov in učil, ki povečajo nazornost (grafoskop, video filmi, diaprojektorji, računalniki...).

Gibalno ovirani potrebujejo veliko didaktičnih pripomočkov in učil (računalnik s prilagoditvami, grafoskop, komunikator, multimedijška sredstva, učne liste, kratke povzetke, ustrezno osvetlitev, blazino za počitek...).

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami potrebujejo učno tehnologijo (grafoskop, diaproyektor, video film, kasetofon, diktafon...) v vseh fazah učenja. Pridobivanje nove snovi naj bo ob ustni informaciji podkrepjeno z ustreznim pisnim gradivom ter razdeljeno na manjše enote. Otrok z motnjami pisanja naj uporablja računalnik.

Tudi za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so tehnični pripomočki zelo pomembni. Tisti z bralnimi težavami morajo imeti možnost posneti predavanja na kasetofon ali uporabljati računalnik, ki bere besedilo. Tisti s slabo avtomatizirano tehniko pisanja naj uporabljajo računalnik za pisanje, zapiske snovi jim lahko fotokopirajo.

Pri otrocih z motnjami vedenja in osebnosti imajo pripomočki začetno funkcijo v tem, da motivirajo in usmerjajo pozornost otroka, ki se težje usmerja in motivira, pri obravnavi snovi pa omogoča boljše prepoznavanje, predstavljalnost in razumevanje snovi. Pri tem gre za specializirane pripomočke.

Dolgotrajno bolni otroci praviloma ne potrebujejo posebnih didaktičnih pripomočkov.

2.7.6 Dodatna strokovna pomoč

Danes se vse več otrok in mladostnikov vključuje v redne izobraževalne programe, za kar pa je tudi potrebna zagotovljena strokovna pomoč. S »selitvijo« teh dijakov s posebnimi potrebami v redni šolski sistem je posledično nujna tudi preselitev ustreznih oblik strokovnega dela. To je nujen in sestavni del integrativnega koncepta; poznajo ga vse države, ki gredo po poti integracije in razvijajo različne servise in podporne dejavnosti, brez katerih ti otroci in mladostniki v rednih pogojih ne bi mogli biti uspešni. Pri nas smo to obliko strokovne podpore poimenovali »*dodatna strokovna pomoč*«.

Kaj je dodatna strokovna pomoč in kakšna je njena funkcija?

Dodatna strokovna pomoč ima dve funkciji. Prva je pomoč pri premagovanju primanjkljajev, ovir oz. motenj, druga pa v učni pomoči. Lahko bi rekli, da ima prva rehabilitacijsko funkcijo, druga pa funkcijo pomoči pri učenju.

Rehabilitacijska funkcija zajema:

- *reedukacija* - pomeni vzpodbujanje in razvijanje procesov in funkcij (npr: gluhemu je potrebno razviti poslušanje s pripomočki, otroku z minimalnim ostankom vida je treba te sposobnosti razvijati in izpopolnjevati, vse otroke s posebnimi potrebami pa je bolj ali manj potrebno usposobiti za uporabo specifičnih pripomočkov in sredstev...). Naloge reedukacije lahko učinkovito opravlja le ustrezno izobražen strokovnjak, v našem primeru specialist in rehabilitacijski pedagog oz. socialni pedagog;
- *kompensacija* - pomembna je za vse otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. Pomeni, da jih naučijo določene funkcije, procese in naloge, ki jih posameznik zaradi ovir ali drugih motenj ni mogel opravljati ali pa jih ni opravljal v celoti. Kompensacija je zelo pomembna. Mnogi senzorno ovirani neverjetno izpopolnijo druga čutila. Dobro je znano, da mnogi slepi zelo izpopolnijo sluh. Otroci in mladostniki, ki ne smejo preveč obremenjevati vida, izpopolnijo spomin;
- *rehabilitacija* - v ožjem pomenu besede pomeni, pripraviti otroka s posebnimi potrebami do tega, da bo zmožni sprejeti samega sebe v svoji realnosti in se naučiti živeti s svojimi ovirami in z omejitvami. Svoje življenje naj bi si organiziral v skladu s svojimi

možnostmi. Sprejemanje lastne realnosti ni vedno preprosto. Zlasti v nekaterih obdobjih, na primer v puberteti, je lahko zelo burno in za te otroke zelo težavno.

- *didaktično funkcijo dodatne pomoči* - pomeni zagotavljanje pomoči pri učenju. Določene oblike učne pomoči potrebujejo bolj ali manj vsi otroci in mladostniki s posebnimi potrebami. Odkriti pa je potrebno, po kateri poti ter s kakšnimi prilagoditvami in pripomočki se posameznik najbolje uči. Osnove za to odkrijemo in razvijemo v predhodni rehabilitacijski fazi. Razumljivo je, da učno pomoč nudi učitelj oz. učitelj predmeta, kjer težave nastajajo.

Če govorimo o tem, da rehabilitacijski del pripada ustreznemu strokovnjaku, učni pa učitelju, je potrebno obrazložiti, da mora dodatna strokovna pomoč potekati zelo usklajeno s sprotnim sodelovanjem obeh oz. vseh, ki otroka ali mladostnika obravnavajo. Sodelovati morajo v tem smislu, da drug drugemu posredujejo informacije in ugotovitve o funkcioniranju otroka.

Kakšen je odnos med obema komponentama dodatne strokovne pomoči? Odvisen je tako od vrste in stopnje primanjkljaja, ovire oz. motnje kot tudi od starosti in izobraževalnega programa. Rehabilitacijski del je pomembnejši na začetku oz. v nižjih razredih osnovne šole, kasneje pa se bo potreba po rehabilitaciji zmanjšala, potreba po učni pomoči pa povečala. Podatki iz dosedanje prakse to potrjujejo, saj kažejo, da se v srednjem šolstvu blizu 90 % dodatne strokovne pomoči nudi kot učna in le okoli 10 % kot rehabilitacijska pomoč.

Kdo torej izvaja dodatno strokovno pomoč? Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. V vsakem konkretnem primeru pa daje konkretno podlago za dodatno strokovno pomoč odločba o usmeritvi, ki mora določiti obseg in vrsto izvajanja dodatne strokovne pomoči. Uveljavil se standard, da je otrokom in mladostnikom v šolah oz. izobraževalnih programih tedensko dodeljeno 5 ur dodatne strokovne pomoči.

Nič manj pomembno ni vprašanje, kako oz. kdaj izvajati dodatno strokovno pomoč? Zakon določa, da se dodatna strokovna pomoč izvaja individualno v oddelkih ali zunaj njih, lahko pa tudi občasno v posebni skupini zunaj oddelka. Če tega ni možno zagotoviti, se lahko pomoč izvaja tudi na domu. Pri izvajanju le-te, lahko sodelujejo tudi starši, skrbniki ali rejniki.

Če se dodatna strokovna pomoč izvaja med poukom tako, da je ob otroku s posebnimi potrebami prisoten drug strokovnjak, je to lahko moteče tako za otroka kot tudi za druge, ki so prisotni pri pouku. Če se strokovna pomoč nudi pred poukom, po njem ali ob neki drugi uri, nastane problem preobremenjenosti otroka. Težava pa je tudi v razkropljenosti ur učiteljev oz. drugih strokovnjakov sodelavcev. V vsakem primeru morajo pri odločanju, kdaj, kje in kako nuditi dodatno strokovno pomoč, v največji meri upoštevati mnenje otroka. (Božidar Opara, Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah, 2006, str. 63-72)

3 PRAKTIČNI DEL

3.1 Rezultati raziskav in njihova interpretacija

Anketirale smo naslednje šole:

- Srednja zdravstvena šola Celje,
- Splošna in strokovna gimnazija Lava, Šolski center Celje,
- Poklicna in tehniška elektro in kemijska šola, Šolski center Celje,
- Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje,
- Poslovno-komercialna šola Celje.

Na te omenjene šole smo razdelile naslednje število anketnih vprašalnikov:

- za dijake s posebnimi potrebami 15 anketnih vprašalnikov
- za sošolce teh dijakov 237 anketnih vprašalnikov
- za učitelje, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami 54 anketnih vprašalnikov

Na podlagi teh petih šol smo izdelale tri različne vprašalnike in jih v celoti analizirale.

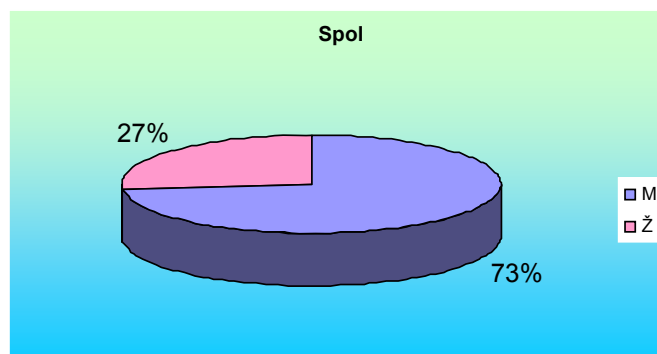
3.2 Raziskovalna vprašanja, ki smo si jih najpogosteje zastavljale:

- Ali ima okolica in sošolci odklonilen odnos do dijakov s posebnimi potrebami, ter na kakšen način se to kaže?
- Ali dijakom s posebnimi potrebami sošolci in učitelji pomagajo, ko le-ti potrebujejo pomoč in kdo od sošolcem jim pomaga večkrat?
- Ali dijakom s posebnimi potrebami obiskovanje redne šole daje enakovrednejši občutek z ostalimi dijaki?
- Ali sošolce dijakov s posebnimi potrebami moti njihova prisotnost in ali pomagajo temu dijaku, kadar potrebuje pomoč?
- Kakšen nivo znanja zahtevajo učitelji od dijakov s posebnimi potrebami ter kako na to gledajo sošolci?
- Ali dijak s posebnimi potrebami zlorablja svoj status?
- Ali prisotnost dijaka s posebnimi potrebami pozitivno vpliva na osebni in socialni razvoj sošolcev in učiteljev?
- Ali so učitelji sploh dovolj strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami, ter kako to usposobljenost pridobijo (koliko seminarjev se udeležijo)?
- Na koga se učitelji obrnejo v primeru težav pri izobraževanju?
- Ali učitelji menijo, da dovolj sodelujejo s starši dijakov s posebnimi potrebami?
- Kaj učitelji menijo o normativu 24 dijakov v razredu, kjer je prisoten dijak s posebnimi potrebami?
- Ali učitelje delo z dijaki s posebnimi potrebami psihično in fizično izčrpava, ali bi bilo delo uspešnejše ob pomoči strokovnega delavca in ali bi to zmanjšalo motnjo ustaljenemu pouku?
- Kako so učitelji nagrajeni za svoje delo z dijaki s posebnimi potrebami ter koliko časa porabijo za urejanje dokumentacije za te dijake?

3.2.1 Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za dijake s posebnimi potrebami

1. Spol

Vsebina	Število	delež
moški	11	73 %
ženski	4	27 %
Skupaj	15	100 %

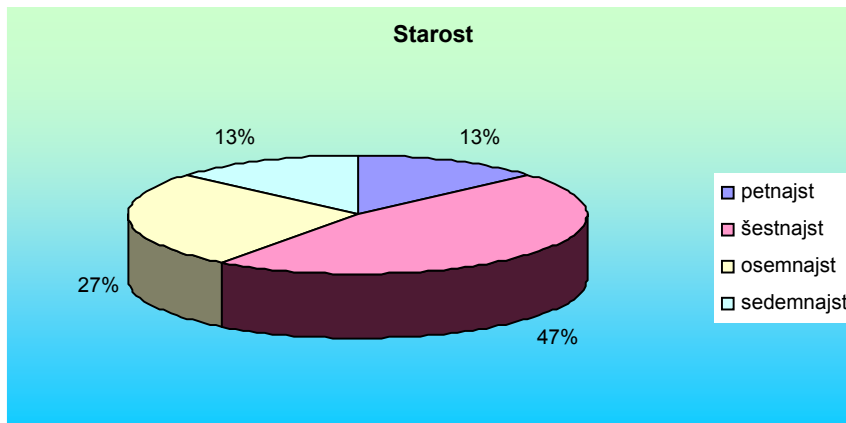

Graf 1

Analiza podatkov je pokazala, da je od vseh anketirancev 73 % moških in 27 % žensk.

2. Starost

Vsebina	Število	Delež
15 let	2	13 %
16 let	7	47 %
18 let	4	27 %
17 let	2	13 %
Skupaj	15	100 %

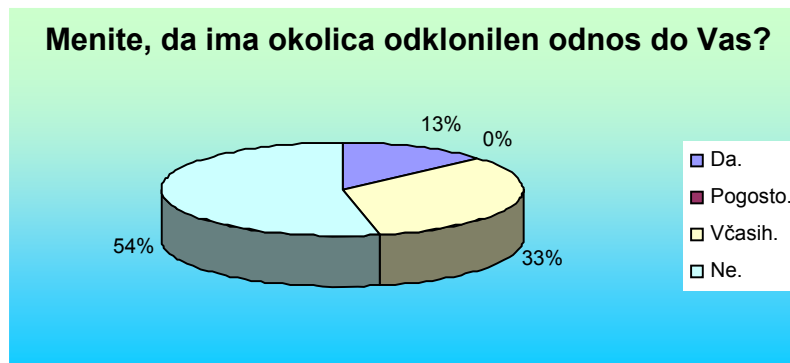

Graf 2

Analiza podatkov je pokazala, da je od vseh anketiranih dijakov s posebnimi potrebami 27 % starih 18 let, s 13 % sledijo anketiranci stari 15 in 17 let, 47 % pa je starih 16 let.

3. Menite, da ima okolica odklonilen odnos do Vas?

Vsebina	Število	Delež
Da	2	13 %
Pogosto	0	0 %
Včasih	5	33 %
Ne	8	54 %
Skupaj	15	100 %

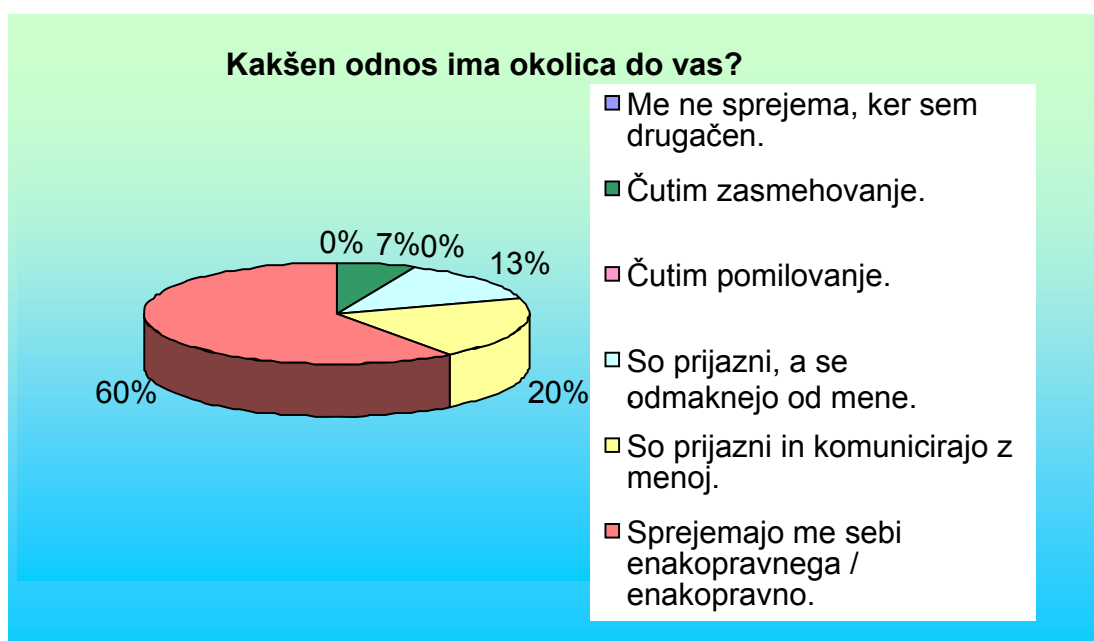

Graf 3

13 % dijakov s posebnimi potrebami meni, da ima okolica odklonilen odnos do njih, 33 % dijakov je odgovorilo, da ima okolica včasih odklonilen odnos do njih, za možnost, da ima okolica pogosto odklonilen odnos do njih, se ni opredelil nihče. 54 % dijakov s posebnimi potrebami pa je mnenja, da okolica nima odklonilnega odnosa do njih.

4. Kakšen odnos ima okolica do Vas?

Vsebina	Število	Delež
Me ne sprejema, ker sem drugačen.	0	0 %
Čutim zasmehovanje.	1	7 %
Čutim pomilovanje.	0	0 %
So prijazni, a se odmaknejo od mene.	2	13 %
So prijazni in komunicirajo z menoj.	3	20 %
Sprejemajo me sebi enakopravnega / enakopravno.	9	60 %
Skupaj	15	100 %

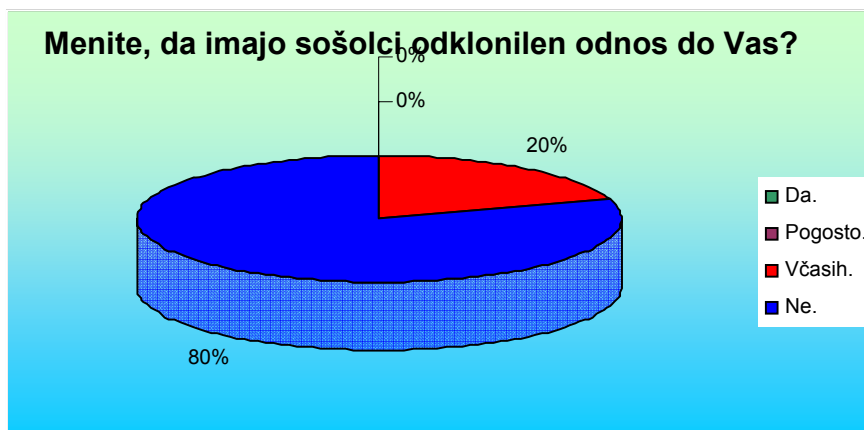

Graf 4

60 % dijakov s posebnimi potrebami je odgovorilo, da jih okolica sprejema sebi enakopravno, 20 % odgovorov je bilo, da je okolica prijazna do njih in komunicira z njimi, 13 % odgovorov je pokazalo, da je okolica prijazna do dijakov s posebnimi potrebami, a se raje odmaknejo od njih, 7 % dijakov pa čuti zasmehovanje.

5. Menite, da imajo sošolci odklonilen odnos do Vas?

Vsebina	Število	Delež
Da	0	0 %
Pogosto	0	0 %
Včasih	3	20 %
Ne	12	80 %
Skupaj	15	100 %

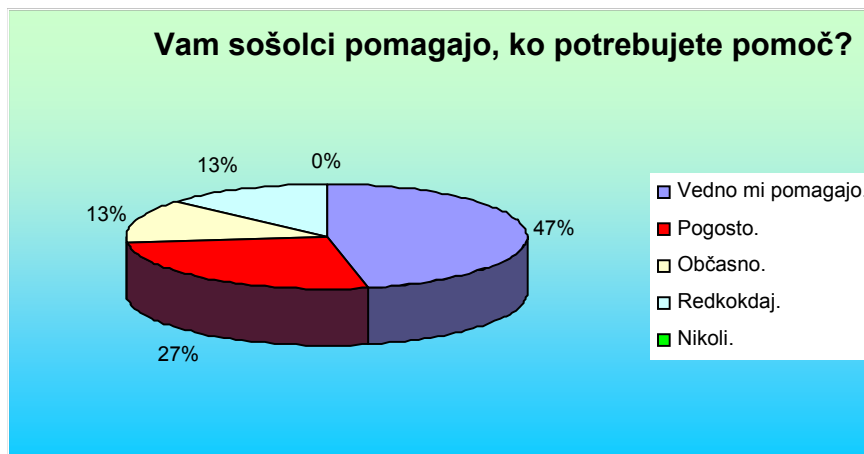

Graf 5

80 % dijakov s posebnimi potrebami je odgovorilo, da sošolci nimajo odklonilnega odnosa do njih, 20 % pa jih meni, da imajo sošolci včasih odklonilen odnos do njih.

6. Vam sošolci pomagajo, ko potrebujete pomoč?

Vsebina	Število	Delež
Vedno mi pomagajo	7	47 %
Pogosto	4	27 %
Občasno	2	13 %
Redkokdaj	2	13 %
Nikoli	0	0 %
Skupaj	15	100 %

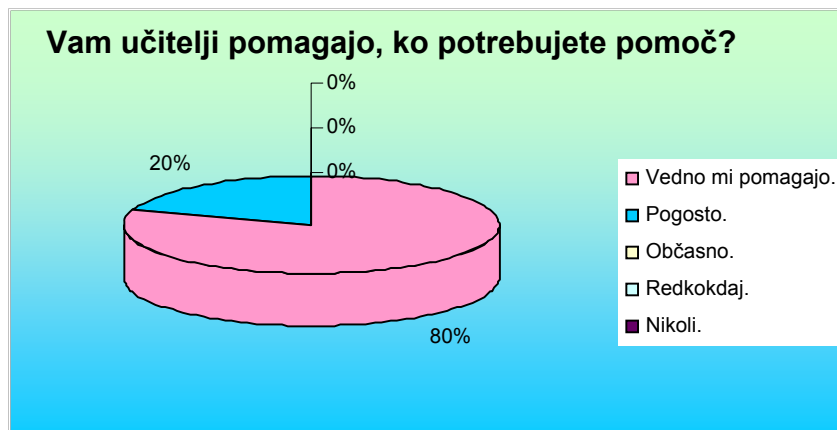

Graf 6

47 % dijakov s posebnimi potrebami je odgovorilo, da jim sošolci vedno pomagajo, ko potrebujejo pomoč, 27 %, da jim pogosto pomagajo, 13 %, občasno in 13 % da redkokdaj. Za možnost, da jim sošolci nikoli ne pomagajo, ko potrebujejo pomoč, se ni odločil nihče.

7. Vam učitelji pomagajo, ko potrebujete pomoč?

Vsebina	Število	Delež
Vedno mi pomagajo	12	80 %
Pogosto	3	20 %
Občasno	0	0 %
Redkokdaj	0	0 %
Nikoli	0	0 %
Skupaj	15	100 %

Graf 7

80 % dijakov s posebnimi potrebami meni, da jim učitelji vedno pomagajo. 20 % dijakov meni, da jim učitelji pogosto pomagajo, ko potrebujejo pomoč. Za ostale odgovore se ni opredelil nihče.

8. Kdo v razredu ti največkrat priskoči na pomoč?

Vsebina	Število	Delež
Sošolka	6	40 %
Sošolec	9	60 %
Skupaj	15	100 %

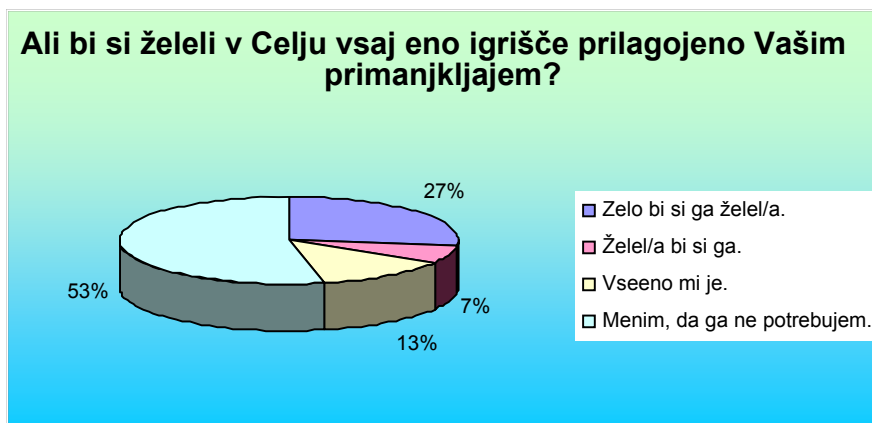

Graf 8

V 60 % dijakom s posebnimi potrebami priskočijo na pomoč sošolci, v 40 % pa sošolke. Takšen rezultat je morda tudi posledica dejstva, da je bilo med anketiranimi dijaki s posebnimi potrebami 73 % fantov in 27 % deklet.

9. Ali bi si želeli v Celju vsaj eno igrišče prilagojeno Vašim primanjkljajem?

Vsebina	Število	Delež
Zelo bi si ga želel/a	4	27 %
Želel/a bi si ga	1	7 %
Vseeno mi je	2	13 %
Menim, da ga ne potrebujem	8	53 %
Skupaj	15	100 %

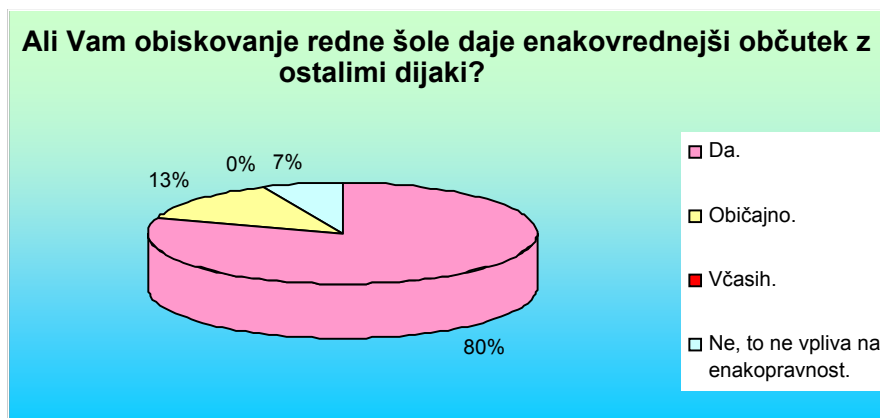

Graf 9

Analiza ankete je pokazala, da 53 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami meni, da ne potrebujejo igrišča, ki bi bilo prilagojeno njim; 7 % anketirancev si takšno igrišče želi. Analiza je tudi pokazala, da si 27 % anketirancev zelo želi igrišča, prilagojenega njihovim primanjkljajem, 13 % dijakov pa meni, da jim je za takšno igrišče vseeno.

10. Ali Vam obiskovanje redne šole / rednega izobraževanja daje enakovrednejši občutek z ostalimi dijaki?

Vsebina	Število	Delež
Da	12	80 %
Običajno	2	13 %
Včasih	0	0 %
Ne, to ne vpliva na enakopravnost	1	7 %
Skupaj	15	100 %

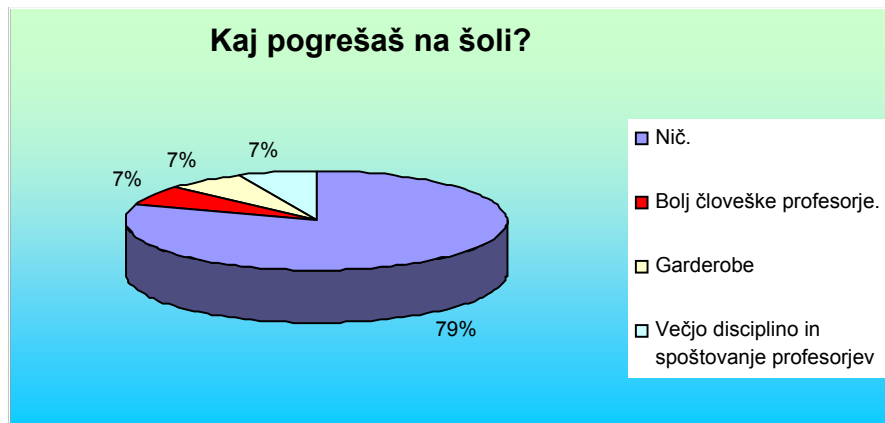

Graf 10

Analiza ankete je pokazala, da 80 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami meni, da jim obiskovanje redne šole daje enakovrednejši občutek z ostalimi dijaki, 13 % anketiranih meni, da jim obiskovanje redne šole običajno daje enakovrednejši občutek z ostalimi dijaki; 7 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami pa meni, da jim obiskovanje redne šole ne daje enakovrednejši občutek glede na ostale dijake.

11. Kaj pogrešate na šoli?

Vsebina	Število	Delež
Nič	12	79 %
Bolj človeške profesorje	1	7 %
Garderobe	1	7 %
Večjo disciplino in spoštovanje profesorjev	1	7 %
Skupaj	15	100 %

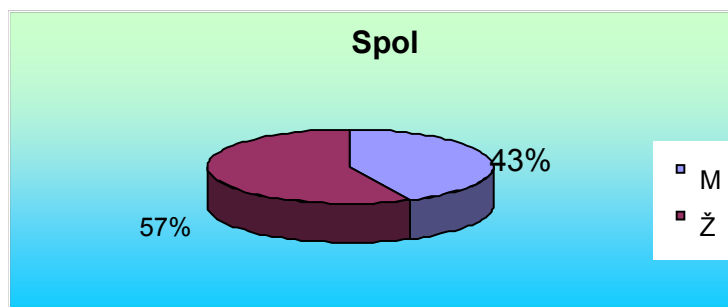
Graf 11

Analiza ankete je pokazala, da 79 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami ne pogreša ničesar, 7 % si želi garderobe, 7 % bolj človeške profesorje, 7 % pa večjo disciplino in spoštovanje profesorjev.

3.2.2 Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za sošolce dijakov s posebnimi potrebami

Spol

Vsebina	Število	delež
moški	102	43 %
zenski	135	57 %
Skupaj	237	100 %

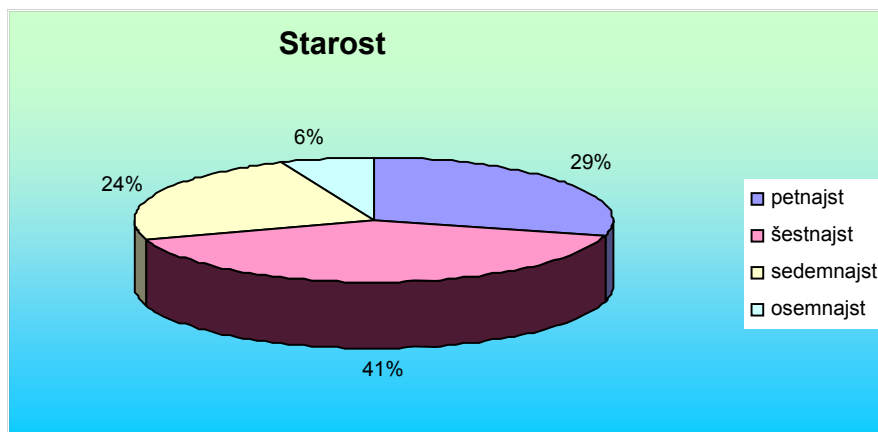

Graf 12

Anketiranih je bilo 57 % žensk in 43 % moških.

Starost

Vsebina	Število	delež
petnajst	69	29 %
šestnajst	97	41 %
sedemnajst	56	24 %
osemnajst	15	6 %
Skupaj	237	100 %

Graf 13

29 % anketiranih sošolcev je starih 15 let, 41 % anketiranih je starih 16 let, 24 % anketiranih je starih 17 let in 6 % anketiranih sošolcev je starih 18 let.

1. Ali Vas moti prisotnost dijaka s posebnimi potrebami v razredu?

Vsebina	Število	Delež
Da	9	4 %
Včasih	56	24 %
Ne	172	72 %
Skupaj	237	100 %

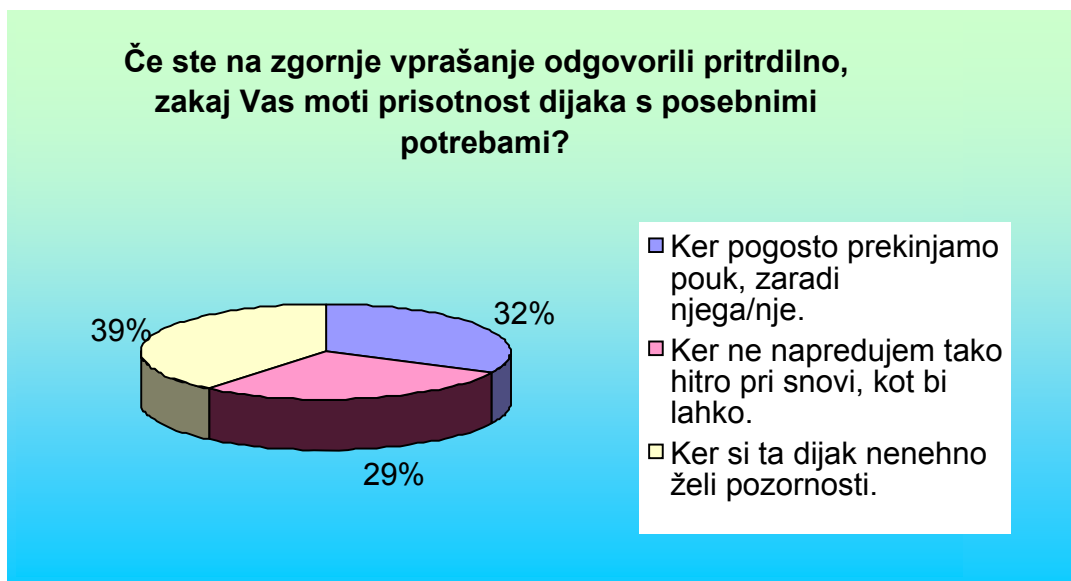

Graf 14

72 % anketiranih sošolcev je mnenja, da jih prisotnost dijaka s posebnimi potrebami ne moti, 4 % anketiranih moti prisotnost takšnega dijaka v razredu, 24 % anketiranih pa meni, da je včasih prisotnost takšnega dijaka v razredu moteča.

2. Če ste na zgornje vprašanje odgovorili pritrdilno, zakaj Vas moti prisotnost dijaka s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Ker pogosto prekinjamo pouk, zaradi njega/nje	9	32 %
Ker ne napredujem tako hitro pri snovi, kot bi lahko	8	29 %
Ker si ta dijak nenehno želi pozornosti	11	39 %
Skupaj	28	100 %

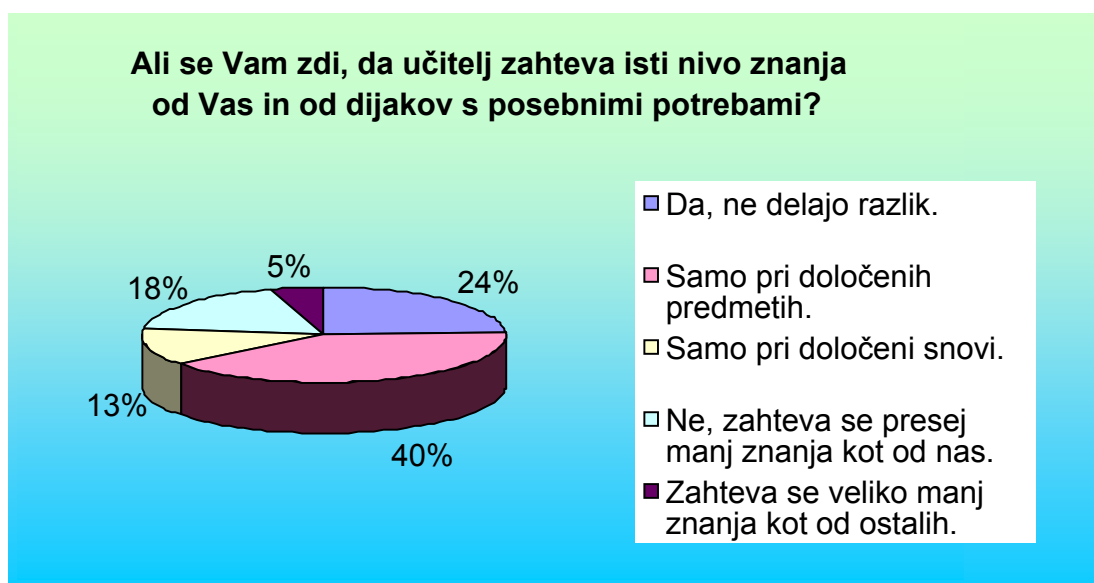

Graf 15

Na vprašanje, zakaj jih moti prisotnost dijaka s posebnimi potrebami, so bili odgovori sledeči: 39 % sošolcev moti, ker si dijak s posebnimi potrebami želi nenehno pozornost. 32 % sošolcev moti, ker pogosto prekinjajo pouk zaradi dijaka s posebnimi potrebami, 29 % anketiranih sošolcev pa je odgovorilo, da pri snovi ne napredujejo tako hitro, kot bi lahko.

3. Ali se Vam zdi, da učitelj zahteva isti nivo znanja od Vas in od dijaka s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Da, ne delajo razlik	58	24 %
Samo pri določenih predmetih	95	40 %
Samo pri določeni snovi	30	13 %
Ne, zahteva se precej manj znanja kot od nas	43	18 %
Zahteva se veliko manj znanja kot od ostalih	11	5 %
Skupaj	237	100 %

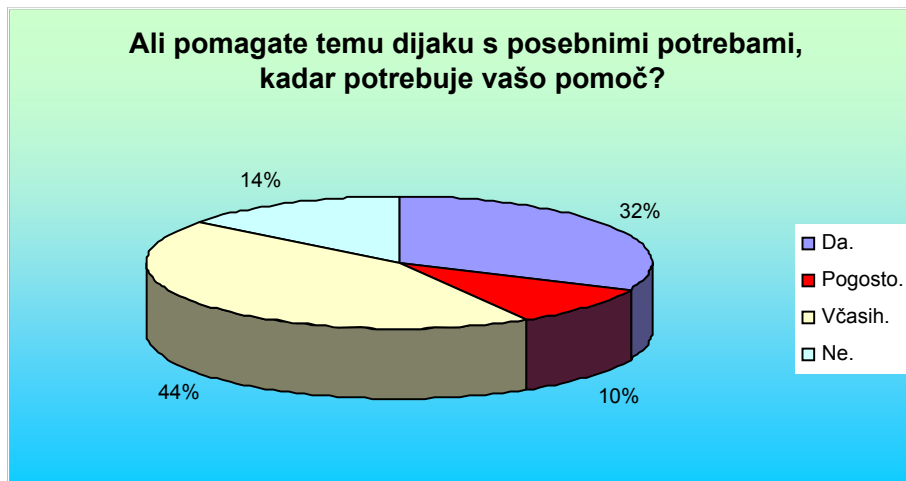

Graf 16

24 % sošolcev dijakov s posebnimi potrebami je mnenja, da pri nivoju znanja ni razlike med njimi in dijaki s posebnimi potrebami, 40 % jih meni, da so razlike samo pri določenih predmetih, 13 % jih je odgovorilo, da samo pri določeni snovi, 18 % sošolcev je odgovorilo, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva precej manj znanja, 5 % pa je menja, da se od teh dijakov zahteva veliko manj znanja kot od njih.

4. Ali pomagate temu dijaku s posebnimi potrebami, kadar potrebuje vašo pomoč?

Vsebina	Število	Delež
Da	75	32 %
Pogosto	24	10 %
Včasih	104	44 %
Ne	34	14 %
Skupaj	237	100 %

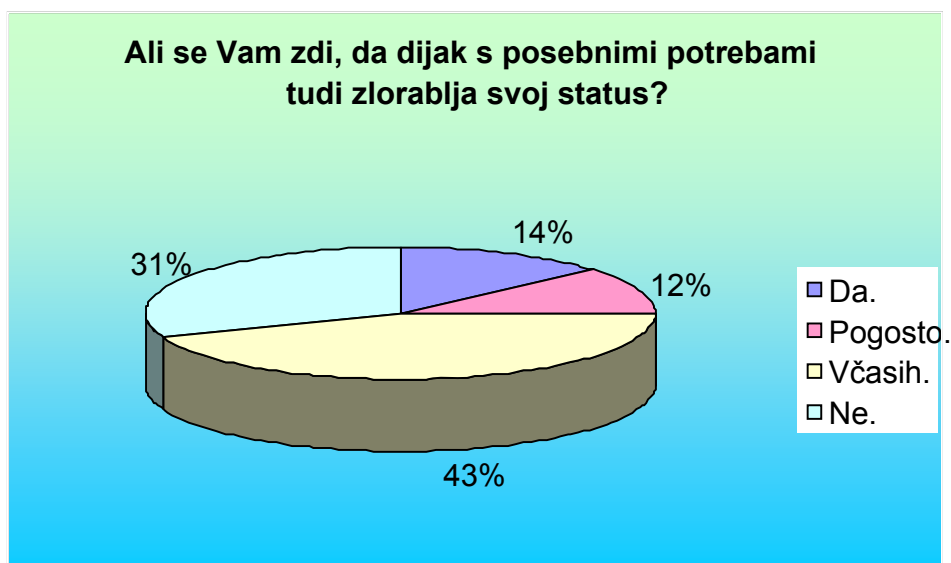

Graf 17

32 % anketiranih sošolcev pomaga dijakom s posebnimi potrebami, 10 % anketiranih pogosto pomaga tem dijakom, 44 % sošolcev jim pomaga včasih, 14 % sošolcev pa jim nikoli ne priskočijo na pomoč.

5. Ali se Vam zdi, da dijak s posebnimi potrebami tudi zlorablja svoj status?

Vsebina	Število	Delež
Da	32	14 %
Pogosto	28	12 %
Včasih	103	43 %
Ne	74	31 %
Skupaj	237	100 %

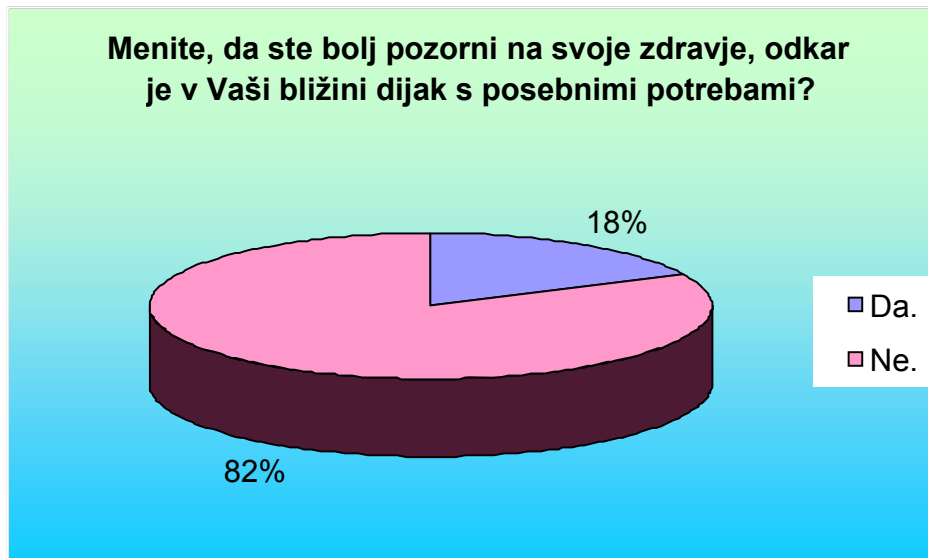

Graf 18

14 % sošolcev dijakov s posebnimi potrebami meni, da dijak s posebnimi potrebami zlorablja svoj status, 12 % jih meni, da se to pogosto dogaja, 43 % pa, da včasih. 31 % sošolcev je odgovorilo, da dijak s posebnimi potrebami ne zlorablja svojega statusa.

6. Menite, da ste bolj pozorni na svoje zdravje, odkar je v vaši bližini dijak s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Da	42	18 %
Ne	195	82 %
Skupaj	237	100 %

Graf 19

Analiza podatkov je pokazala, da 82 % anketiranih sošolcev dijakov s posebnimi potrebami ni bolj pozornih na svoje zdravje, odkar je v njihovi bližini dijak s posebnimi potrebami. 18 % anketirancev pa je bolj pozorna na svoje zdravje.

7. Menite, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na Vaš osebnostni in socialni razvoj?

Vsebina	Število	Delež
Da	87	37 %
Ne	150	63 %
Skupaj	237	100 %

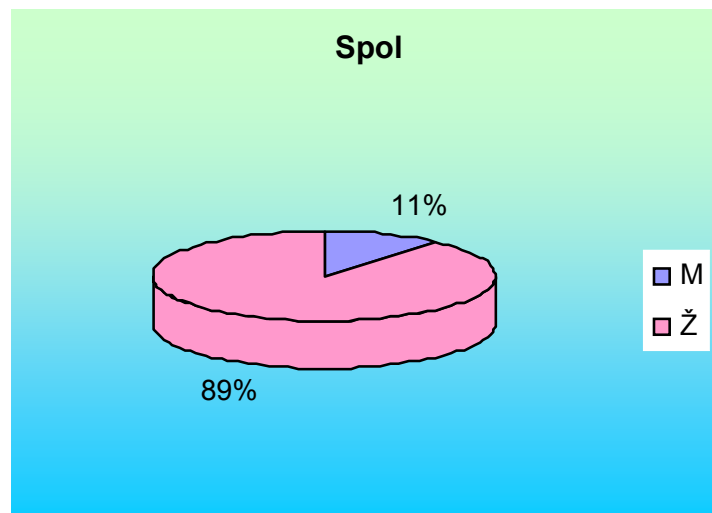
Graf 20

63 % anketiranih sošolcev meni, da dijaki s posebnimi potrebami ne vplivajo na njihov osebnostni in socialni razvoj, 37 % anketirancev pa meni, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na njihov osebnostni in socialni razvoj.

3.2.3 Analiza rezultatov anketnega vprašalnika za učitelje, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami

Spol

Vsebina	Število	delež
moški	6	47 %
ženski	48	53 %
Skupaj	54	100 %

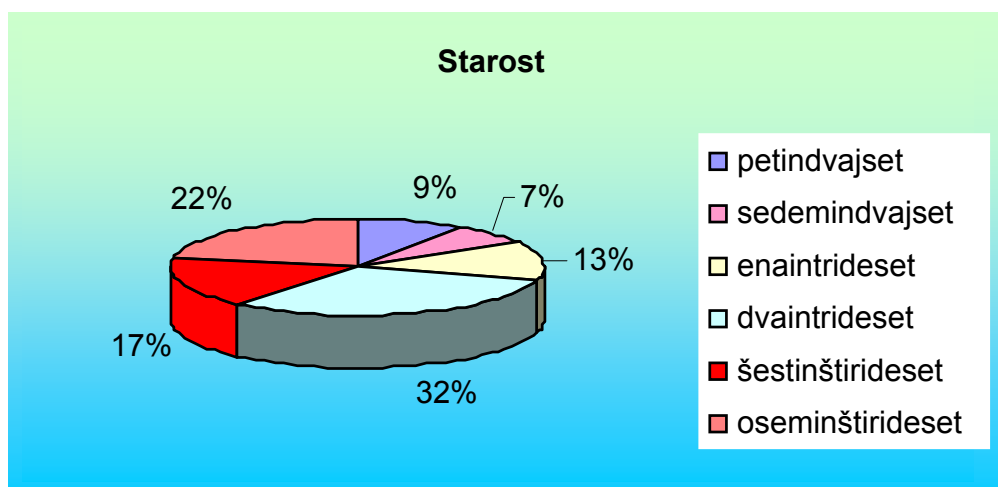

Graf 21

Analiza podatkov je pokazala, da je od vseh anketirancev 89 % žensk in 11 % moških.

Starost

Vsebina	Število	Delež
25 let	5	9 %
27 let	4	7 %
31 let	7	13 %
32 let	17	32 %
46 let	9	17 %
48 let	12	22 %
Skupaj	54	100 %

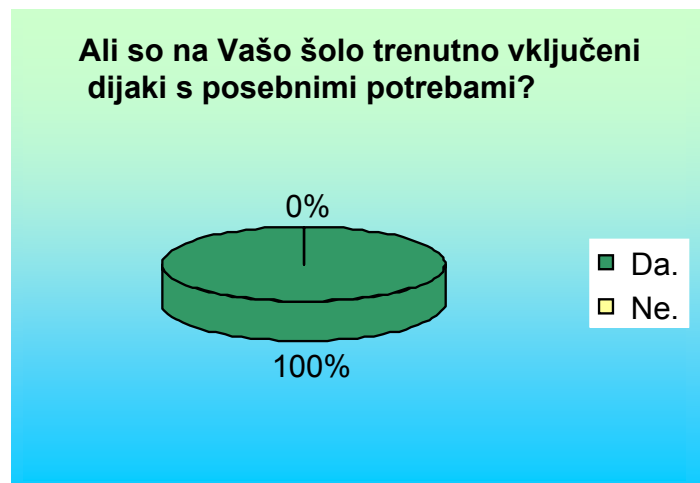

Graf 22

9 % anketiranih učiteljev je starih 25 let, 7 % anketiranih je starih 27 let, 13 % je starih 31 let, 32 % anketiranih je starih 32 let, 17 % učiteljev je starih 46 let in preostalih 22 % anketiranih učiteljev je starih 48 let.

1. Ali so na Vašo šolo trenutno vključeni dijaki s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Da.	54	100 %
Ne.	0	0 %
Skupaj	54	100 %

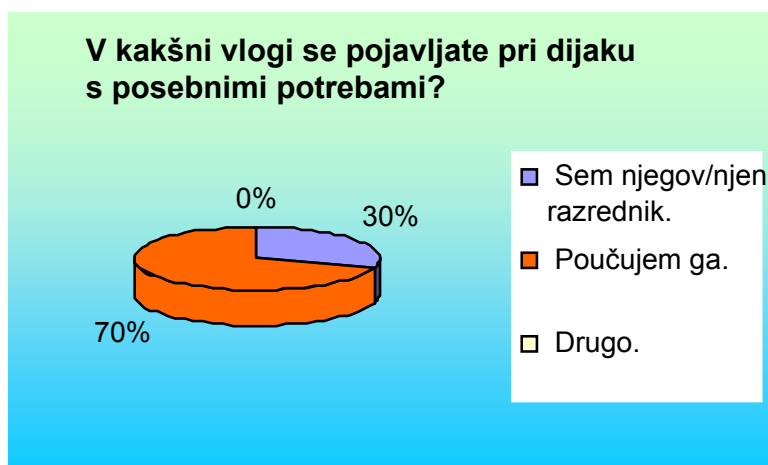

Graf 23

Analiza je pokazala, da imajo vse anketirane šole vključene dijake s posebnimi potrebami.

2. V kakšni vlogi se pojavljate pri dijaku s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Sem njegov/njen razrednik.	16	30 %
Poučujem ga.	38	70 %
Drugo.	0	0 %
Skupaj	54	100 %

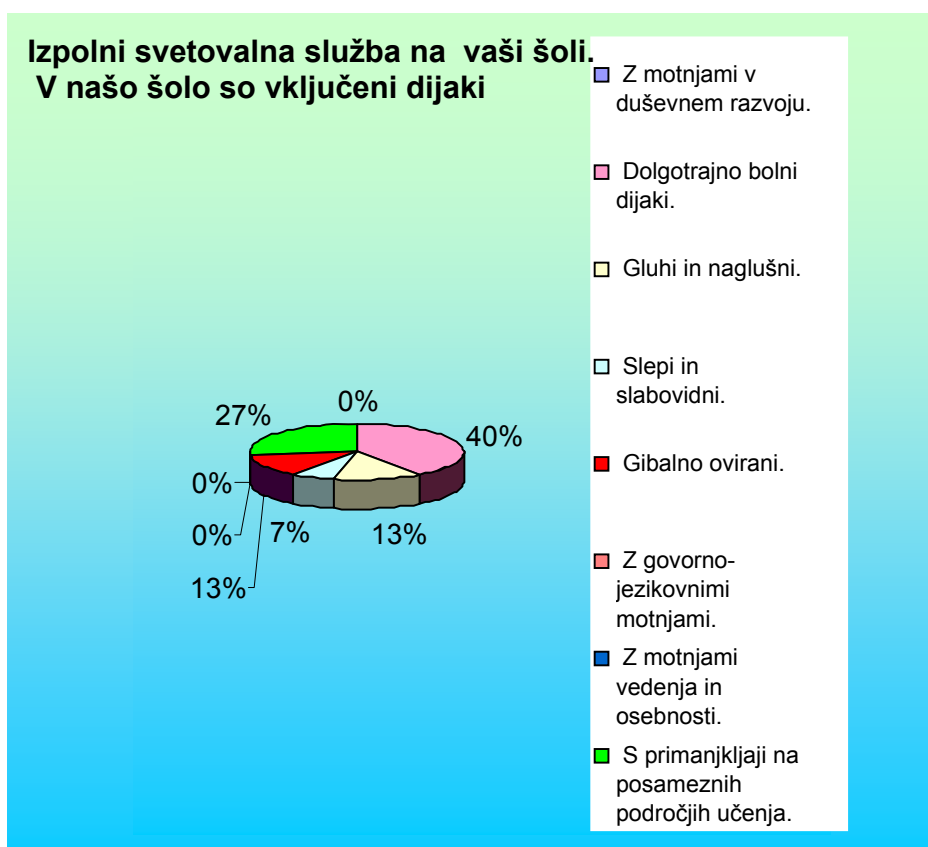

Graf 24

70 % anketiranih učiteljev poučuje dijake s posebnimi potrebami, 30 % vprašanih pa se pojavlja v vlogi razrednika.

3. Izpolni svetovalna služba na vaši šoli. V našo šolo so vključeni dijaki:

Vsebina	Število	Delež
Z motnjami v duševnem razvoju.	0	0 %
Dolgotrajno bolni dijaki.	6	40 %
Gluhi in naglušni.	2	13 %
Slepi in slabovidni.	1	7 %
Gibalno ovirani.	2	13 %
Z govorno-jezikovnimi motnjami.	0	0 %
Z motnjami vedenja in osebnosti.	0	0 %
S primanjkljaji na posameznih področjih učenja.	4	27 %
Skupaj	54	100 %

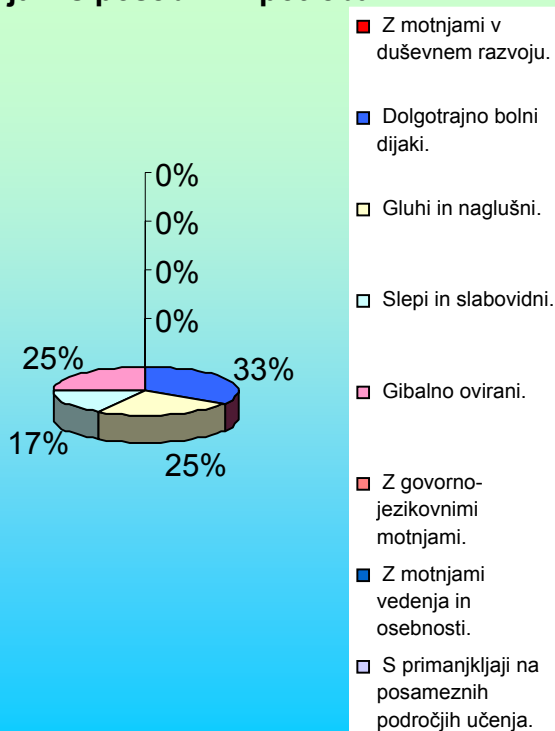
Graf 25

Analiza podatkov je pokazala, da na anketirane šole niso vključeni dijaki z motnjami v duševnem razvoju, z govorno-jezikovnimi motnjami in z motnjami vedenja in osebnosti. 7 % vključujočih dijakov je slepih in slabovidnih, 13 % dijakov je gibalno oviranih ter gluhih in naglušnih, 27 % dijakov ima primanjkljaj na posameznih področjih učenja, 40 % pa je dolgotrajno bolnih.

4. V našo šolo so bili v preteklih dveh letih že vključeni dijaki s posebnimi potrebami:

Vsebina	Število	Delež
Z motnjami v duševnem razvoju.	0	0 %
Dolgotrajno bolni dijaki.	4	33 %
Gluhi in naglušni.	3	25 %
Slepi in slabovidni.	2	17 %
Gibalno ovirani.	3	25 %
Z govorno-jezikovnimi motnjami.	0	0 %
Z motnjami vedenja in osebnosti.	0	0 %
S primanjkljaji na posameznih področjih učenja.	0	0 %
Skupaj	54	100 %

V našo šolo so bili v preteklih dveh letih že vključeni dijaki s posebnimi potrebami

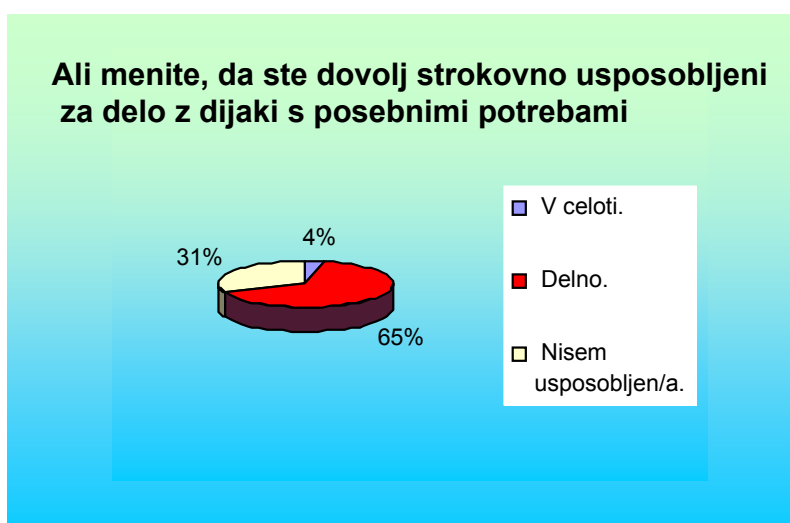

Graf 26

Analiza odgovorov na to vprašanje je pokazala, da nihče izmed vključenih dijakov v preteklih 2 letih ni imel motnje v duševnem razvoju, govorno-jezikovne motnje, motnje vedenja in duševnosti ter primanjkljajev na posameznih področjih učenja. Slepi in slabovidni dijaki so predstavljali 17 % delež, bilo je 25 % gluhih in naglušnih ter gibalno oviranih, največ vključenih dijakov s posebnimi potrebami je bilo dolgotrajno bolnih, in sicer 33 %.

5. Ali menite, da ste dovolj strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
V celoti.	2	4 %
Delno.	35	65 %
Nisem usposobljen/a.	17	31 %
Skupaj	54	100 %

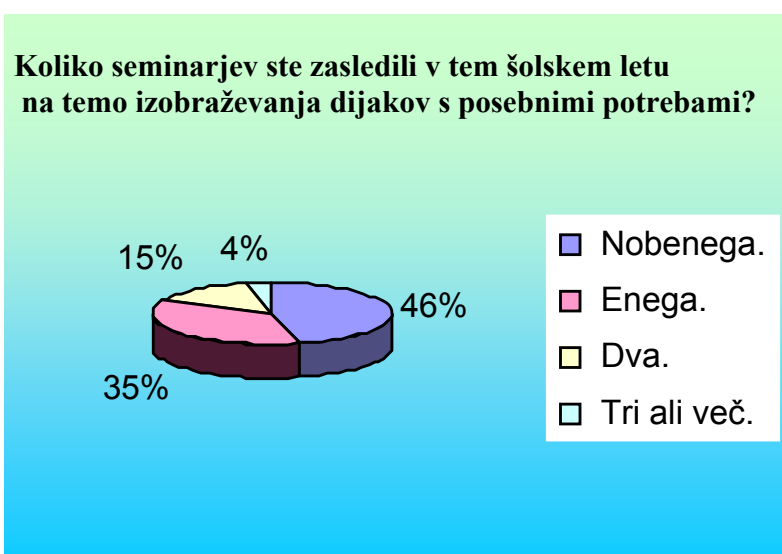

Graf 27

65 % anketiranih učiteljev meni, da so delno usposobljeni, 31 %, da niso strokovno usposobljeni, 4 % učiteljev pa meni, da so v celoti usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami.

6. Koliko seminarjev ste zasledili v tem šolskem letu na temo izobraževanja dijakov s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Nobenega.	25	46 %
Enega.	19	35 %
Dva.	8	15 %
Tri ali več.	2	4 %
Skupaj	54	100 %

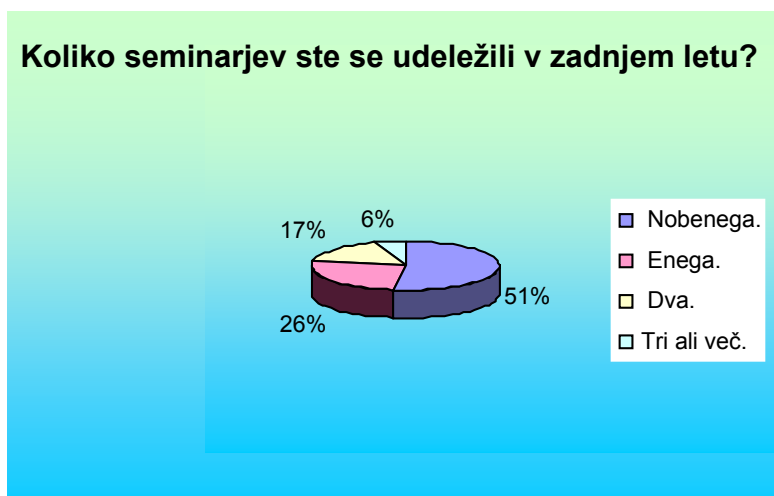

Graf 28

Iz analize odgovorov na to vprašanje je razvidno, da 46 % anketiranih učiteljev meni, da v tem šolskem letu ni zasledilo nobenega seminarja na temo dijakov s posebnimi potrebami, 35 % vprašanih je zasledilo en seminar, 15 % anketiranih učiteljev je zasledilo dva seminarja na to temo, le 4 % anketiranih učiteljev pa je zasledilo dva ali več seminarjev.

7. Koliko seminarjev ste se udeležili v zadnjem letu?

Vsebina	Število	Delež
Nobenega.	28	51 %
Enega.	14	26 %
Dva.	9	17 %
Tri ali več.	3	6 %
Skupaj	54	100 %

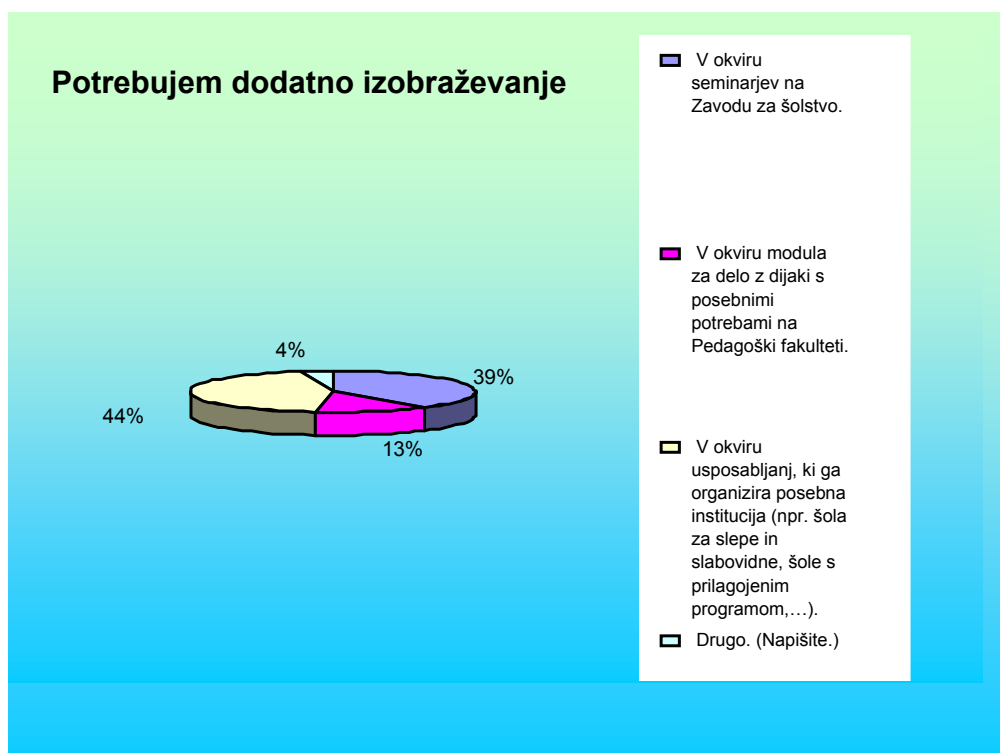

Graf 29

51 % anketiranih učiteljev se ni udeležilo nobenega seminarja, 26 % anketirancev se je udeležilo enega seminarja, 17 % anketirancev se je udeležilo dveh seminarjev in 6 % anketiranih učiteljev se je udeležilo dveh ali več seminarjev.

8. Potrebujem dodatno izobraževanje:

Vsebina	Število	Delež
V okviru seminarjev na Zavodu za šolstvo.	21	39 %
V okviru modula za delo z dijaki s posebnimi potrebami na Pedagoški fakulteti.	7	13 %
V okviru usposabljanj, ki ga organizira posebna institucija (npr. šola za slepe in slabovidne, šole s prilagojenim programom,...).	24	44 %
Drugo. (Napišite.)	2	4 %
Skupaj	54	100 %

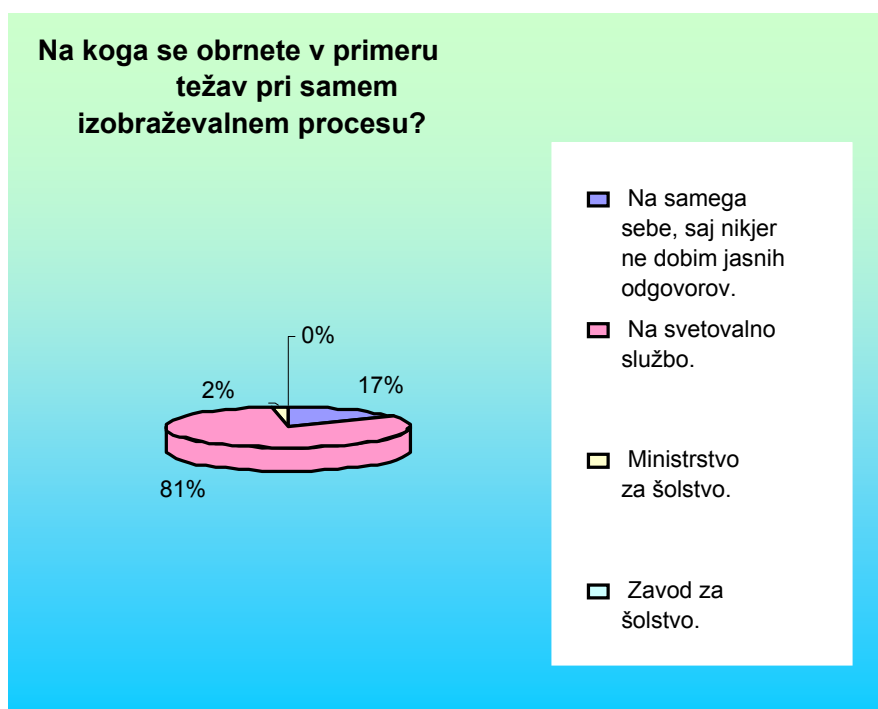

Graf 30

V okviru seminarjev bi 44 % anketiranih učiteljev potrebovalo dodatno izobraževanje v okviru usposabljanj, ki jih organizirajo šole za slepe in slabovidne, šole s prilagojenim programom... 39 % anketiranih bi izobraževanje potrebovalo na Zavodu za šolstvo, 13 % je mnenja, da bi potrebovali dodatno izobraževanja v okviru modula za delo z dijaki s posebnimi potrebami na Pedagoški fakulteti, 4 % bi pa potrebovalo kakšna druga izobraževanja.

9. Na koga se obrnete v primeru težav pri samem izobraževalnem procesu?

Vsebina	Število	Delež
Na samega sebe, saj nikjer ne dobim jasnih odgovorov.	9	17 %
Na svetovalno službo.	44	81 %
Ministrstvo za šolstvo.	1	2 %
Zavod za šolstvo.	0	0 %
Skupaj	54	100 %

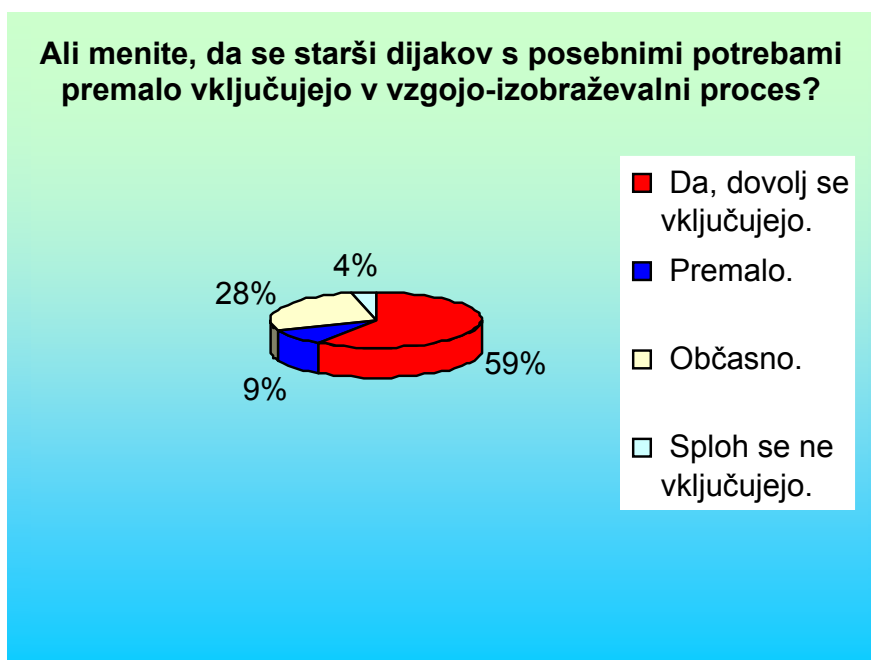

Graf 31

81 % anketiranih učiteljev se v primeru težav obrne na svetovalno službo, 17 % anketiranih se zanaša na svoje znanje, saj nikjer ne dobijo jasnih odgovorov, le 2 % anketiranih učiteljev se obrne na ministrstvo za šolstvo. Nihče izmed anketiranih učiteljev pa se v primeru težav ne obrne na Zavod za šolstvo.

10. Ali menite, da se starši dijakov s posebnimi potrebami premalo vključujejo v vzgojno-izobraževalni proces?

Vsebina	Število	Delež
Da, dovolj se vključujejo.	32	59 %
Premalo.	5	9 %
Občasno.	15	28 %
Sploh se ne vključujejo.	2	4 %
Skupaj	54	100 %

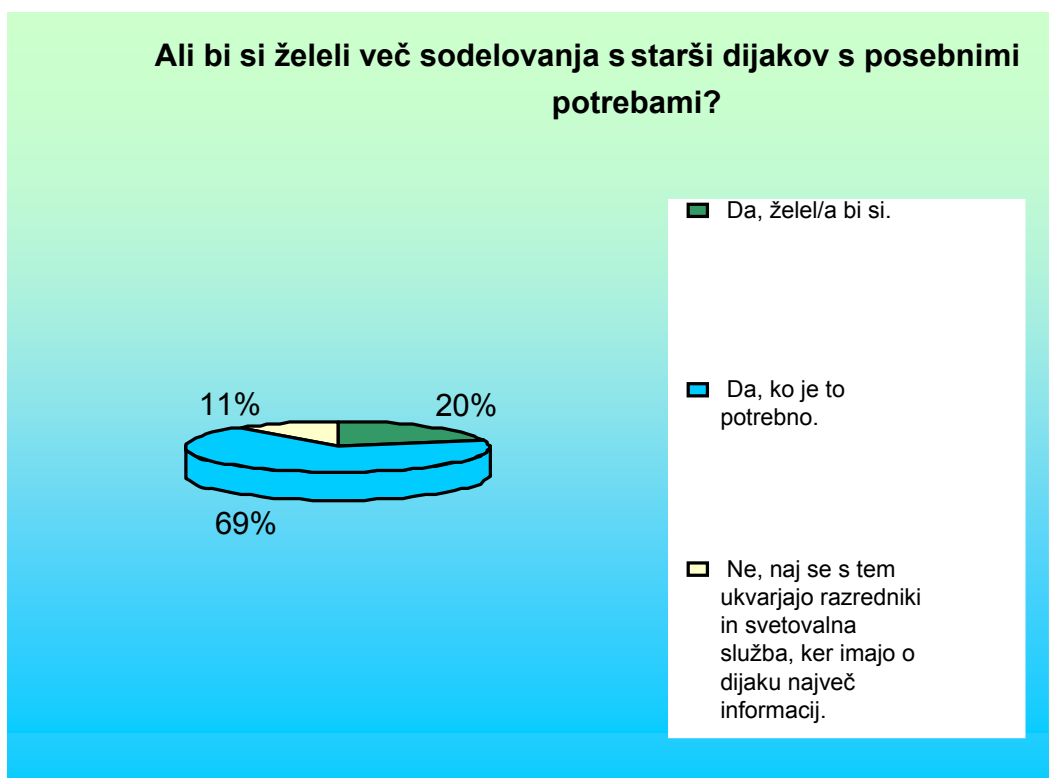

Graf 32

Analiza odgovorov na to vprašanje je pokazala, da 59 % anketirancev meni, da se starši dovolj vključujejo v vzgojnoizobraževalni proces, 28 % učiteljev meni, da se starši dijakov s posebnimi potrebami občasno vključuje v izobraževalni proces, 9 % anketirancev meni, da se starši premalo vključujejo, 4 % anketiranih učiteljev pa je prepričanih, da se starši sploh ne vključujejo v vzgojno-izobraževalni proces.

11. Ali bi si želeli več sodelovanja s starši dijakov s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Da, želel/a bi si.	11	20 %
Da, ko je to potrebno.	37	69 %
Ne, naj se s tem ukvarjajo razredniki in svetovalna služba, ker imajo o dijaku največ informacij.	6	11 %
Skupaj	54	100 %

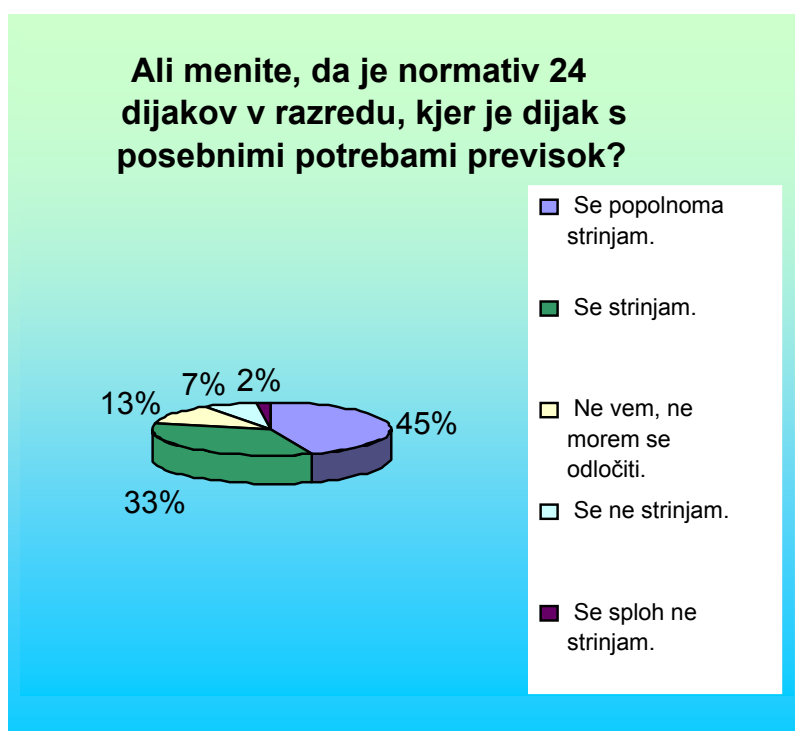

Graf 33

Podatki, pridobljeni z analizo podatkov na to vprašanje, so pokazali, da bi si 69 % anketiranih učiteljev želelo sodelovanje s starši, ko je to potrebno, 20 % anketiranih želi popolno sodelovanje s starši, 11 % anketiranih pa meni, da naj se s starši dijakov s posebnimi potrebami ukvarjajo razredniki in svetovalna služba, ki imajo o dijaku največ informacij.

12. Ali menite, da je normativ 24 dijakov v razredu , kjer je dijak s posebnimi potrebami previsok?

Vsebina	Število	Delež
Se popolnoma strinjam.	24	45 %
Se strinjam.	18	33 %
Ne vem, ne morem se odločiti.	7	13 %
Se ne strinjam.	4	7 %
Se sploh ne strinjam.	1	2 %
Skupaj	54	100 %

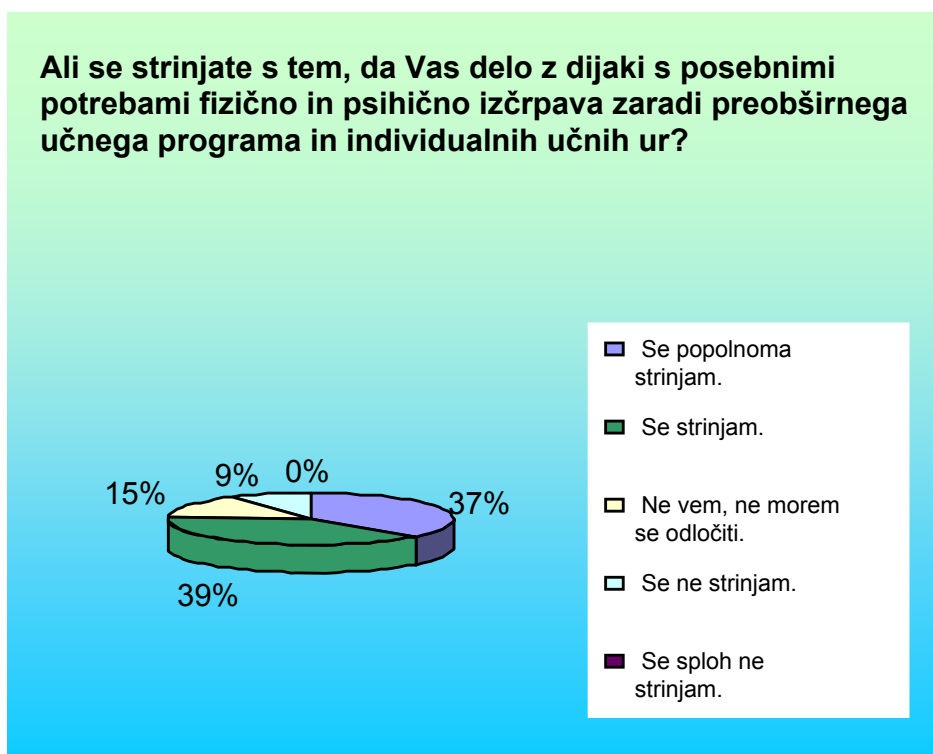

Graf 34

Analiza je pokazala, da se 45 % anketiranih učiteljev popolnoma strinja, da je normativ 24 dijakov v razredu, kjer je tudi dijak s posebnimi potrebami, previsok, 33 % anketiranih se strinja, da je ta normativ previsok, 13 % anketirancev pa se glede tega ne more odločiti. 7 % anketiranih učiteljev se strinja z normativom 24 dijakov, le 2 % učiteljev pa popolnoma podpira ta normativ.

13. Ali se strinjate s tem, da Vas delo z dijaki s posebnimi potrebami fizično in psihično izčrpava zaradi preobširnega učnega programa in individualnih učnih ur?

Vsebina	Število	Delež
Se popolnoma strinjam.	20	37 %
Se strinjam.	21	39 %
Ne vem, ne morem se odločiti.	8	15 %
Se ne strinjam.	5	9 %
Se sploh ne strinjam.	0	0 %
Skupaj	54	100 %

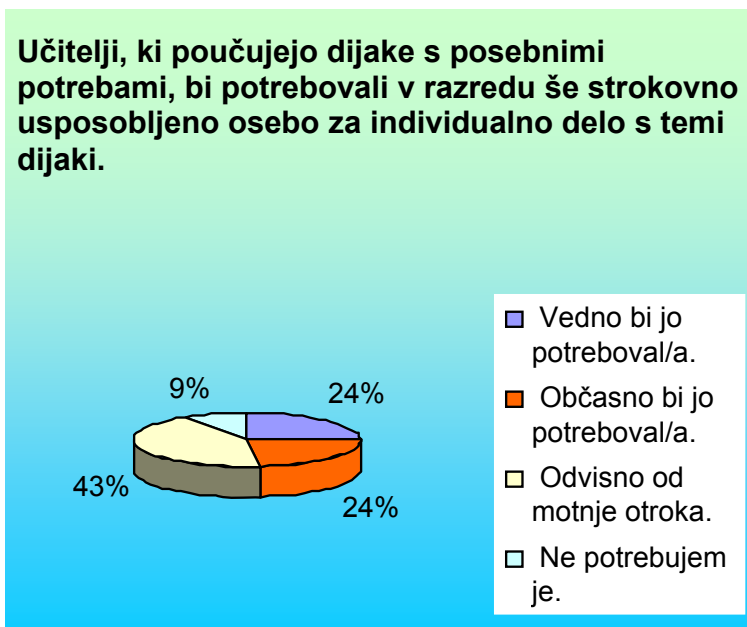

Graf 35

Analiza je pokazala, da se 39 % anketiranih učiteljev strinja s trditvijo, da jih delo z dijaki s posebnimi potrebami fizično in psihično izčrpava zaradi preobširnega učnega programa in individualnih učnih ur. 37 % anketiranih se s to trditvijo popolnoma strinja, 15 % anketiranih se ne more opredeliti. 9 % delež učiteljev pa predstavljajo tisti anketiranci, ki se s tem ne strinjajo. Nihče pa ne nasprotuje zgornji trditvi.

14. Učitelji, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami, bi potrebovali v razredu še strokovno usposobljeno osebo za individualno delo s temi dijaki.

Vsebina	Število	Delež
Vedno bi jo potreboval/a.	13	24 %
Občasno bi jo potreboval/a.	13	24 %
Odvisno od motnje otroka.	23	43 %
Ne potrebujem je.	5	9 %
Skupaj	54	100 %

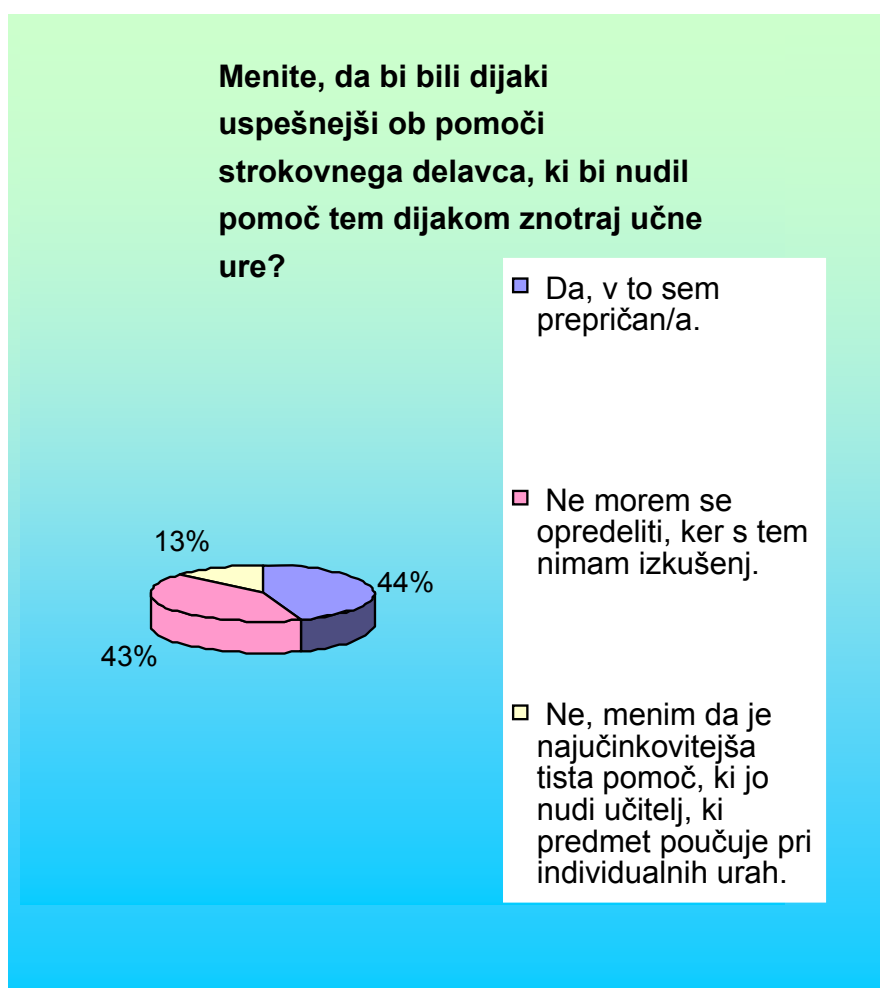

Graf 36

43 % anketiranih učiteljev bi v razredu potrebovalo pomoč strokovno usposobljene osebe glede na motnjo dijaka s posebnimi potrebami. Pomoč bi vedno potrebovalo kar 24 % anketirancev, prav tako 24 % anketiranih meni, da bi občasno potrebovali strokovno usposobljeno osebo za individualno delo s temi dijaki, 9 % anketiranih pa meni, da pomoči ne potrebujejo.

15. Menite, da bi bili dijaki uspešnejši ob pomoči strokovnega delavca, ki bi nudil pomoč tem dijakom znotraj učne ure?

Vsebina	Število	Delež
Da, v to sem prepričan/a.	24	44 %
Ne morem se opredeliti, ker s tem nimam izkušenj.	23	43 %
Ne, menim da je najučinkovitejša tista pomoč, ki jo nudi učitelj, ki predmet poučuje pri individualnih urah.	7	13 %
Skupaj	54	100 %

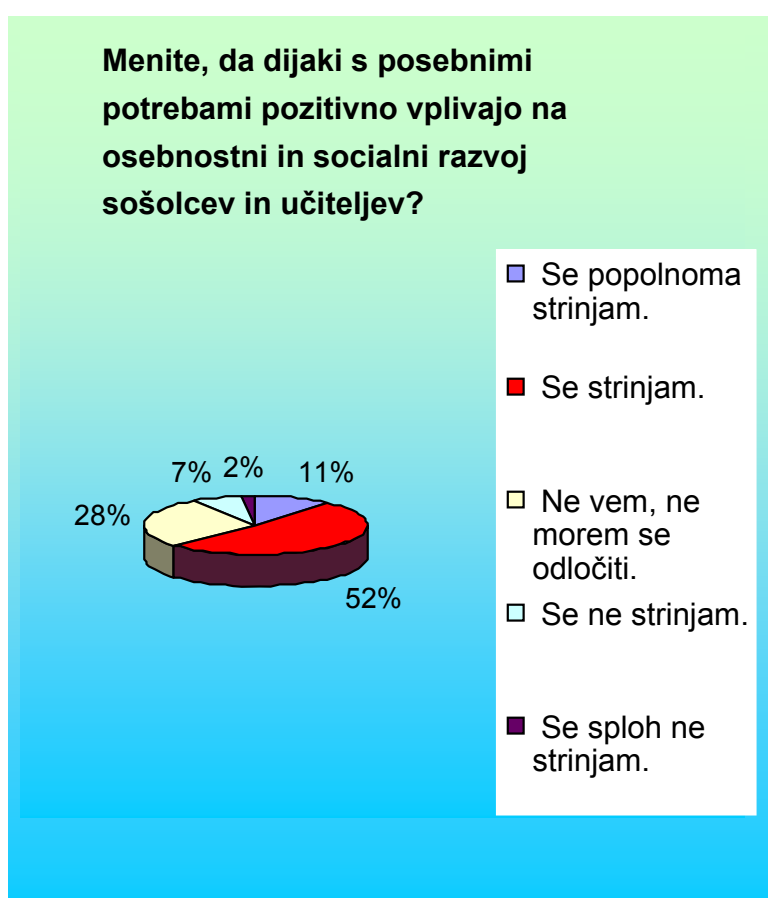

Graf 37

Analiza odgovorov na to vprašanje je pokazala, da je 44 % anketiranih učiteljev prepričanih, da bi bili dijaki uspešnejši ob pomoči strokovnega delavca, 43 % anketiranih se ne more opredeliti, ker s tem nimajo izkušenj, 13 % delež anketiranih meni, da je najučinkovitejša tista pomoč, ki jo nudi učitelj, ki predmet poučuje pri individualnih urah.

16. Menite, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev in učiteljev?

Vsebina	Število	Delež
Se popolnoma strinjam.	6	11 %
Se strinjam.	28	52 %
Ne vem, ne morem se odločiti.	15	28 %
Se ne strinjam.	4	7 %
Se sploh ne strinjam.	1	2 %
Skupaj	54	100 %

Graf 38

Podatki so pokazali, da na 52 % anketiranih učiteljev dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo, 28 % anketiranih se ne more opredeliti, 11 % učiteljev se popolnoma strinja, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev in učiteljev, 7 % anketiranih se s pozitivnim vplivom teh dijakov ne strinja, le 2 % učiteljev pa te trditve ne podpira.

17. Menite, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja, glede na njihove sošolce?

Vsebina	Število	Delež
Se popolnoma strinjam.	8	15 %
Se strinjam.	20	37 %
Ne vem, ne morem se odločiti.	7	13 %
Se ne strinjam.	15	28 %
Se sploh ne strinjam.	4	7 %
Skupaj	54	100 %

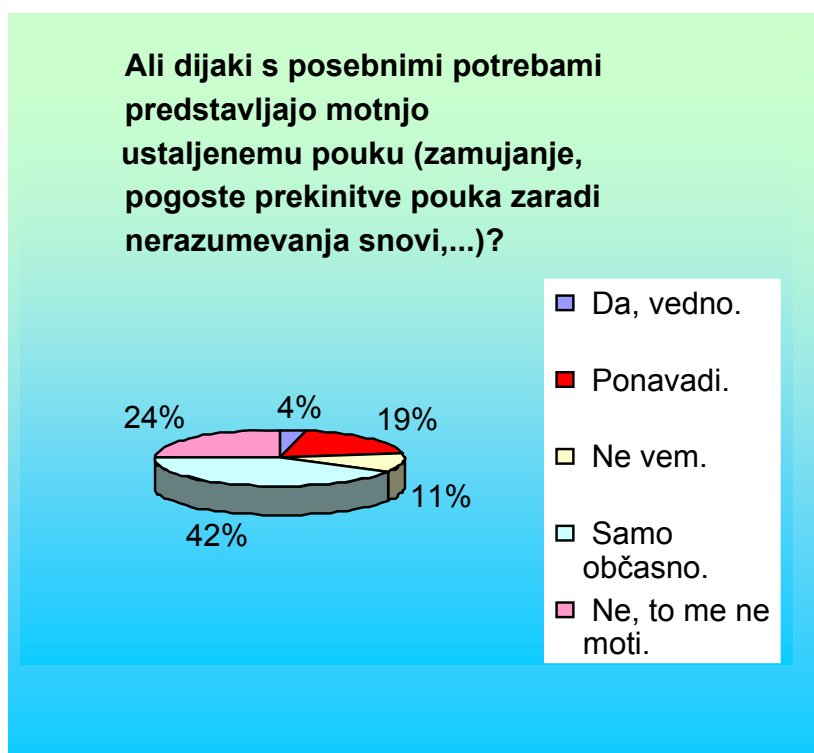

Graf 39

Iz grafa je razvidno, da se 37 % anketiranih strinja, da se od teh dijakov zahteva nižji nivo znanja, 28 % anketiranih učiteljev ne zahteva nižjega nivoja znanja glede na njihove sošolce, 15 % učiteljev se popolnoma strinja, da se zahteva manj znanja, 13 % anketiranih se ne more odločiti, 7 % anketiranih učiteljev pa se sploh ne strinja, da bi se od dijakov s posebnimi potrebami zahtevalo nižji nivo znanja glede na njihove sošolce.

18. Ali dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku (zamujanje, pogoste prekinitve pouka zaradi nerazumevanja snovi,...)?

Vsebina	Število	Delež
Da, vedno.	2	4 %
Ponavadi.	10	19 %
Ne vem.	6	11 %
Samo občasno.	23	42 %
Ne, to me ne moti.	13	24 %
Skupaj	54	100 %

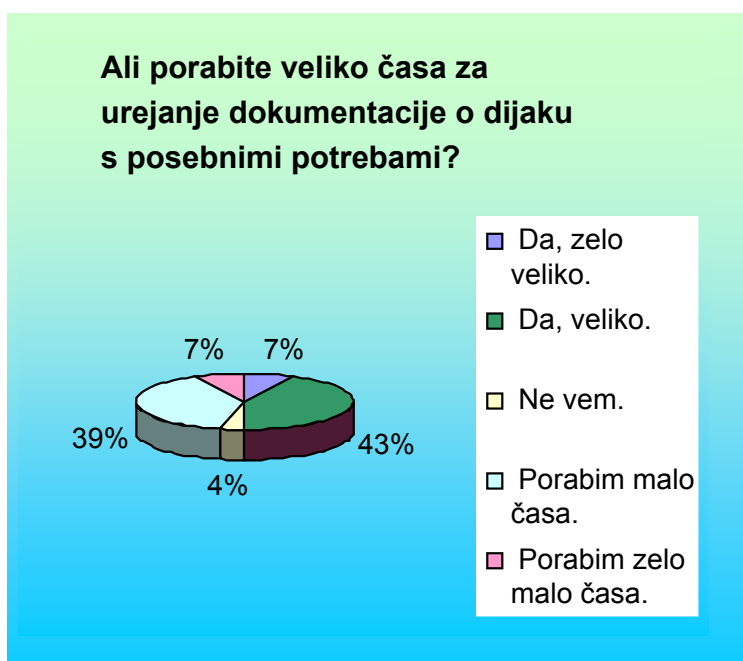

Graf 40

42 % anketiranih učiteljev meni, da dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku samo občasno. 24 % anketiranih ne moti motnja, ki jo povzročajo dijaki s posebnimi potrebami, 19 % anketiranih meni, da dijaki s posebnimi potrebami ponavadi motijo pouk, 11 % učiteljev nima tovrstnih izkušenj, 4 % anketiranih učiteljev pa je mnenja, da ti dijaki vedno motijo pouk.

19. Ali porabite veliko časa za urejanje dokumentacije o dijaku s posebnimi potrebami?

Vsebina	Število	Delež
Da, zelo veliko.	4	7 %
Da, veliko.	23	43 %
Ne vem.	2	4 %
Porabim malo časa.	21	39 %
Porabim zelo malo časa.	4	7 %
Skupaj	54	100 %

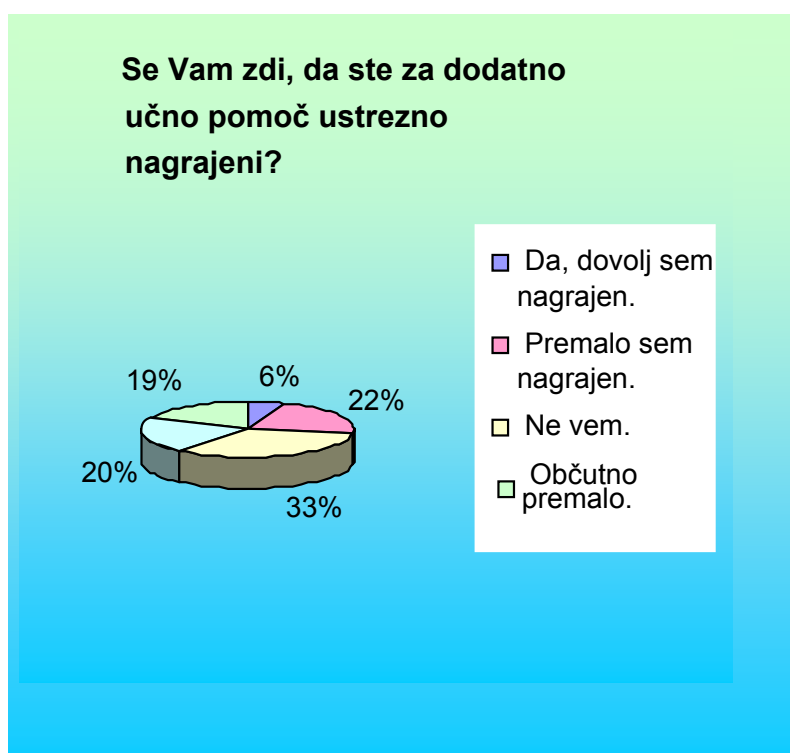

Graf 41

43 % anketiranih učiteljev porabi veliko časa za urejanje dokumentacije o dijaku s posebnimi potrebami, 39 % učiteljev za dokumentacijo porabi malo časa, 7 % anketiranih trdi, da porabi zelo veliko časa za urejanje dokumentacije, enak delež predstavljajo anketirani, ki menijo, da za urejanje porabijo zelo malo časa. 4 % učiteljev se ne more opredeliti.

20. Se Vam zdi, da ste za dodatno učno pomoč ustrezno nagrajeni?

Vsebina	Število	Delež
Da, dovolj sem nagrajen.	3	6 %
Premalo sem nagrajen.	23	42 %
Ne vem.	18	33 %
Občutno premalo.	10	19 %
Skupaj	54	100 %

Graf 42

Analiza je pokazala, da 33 % anketiranih učiteljev ne ve, če so za dodatno učno pomoč ustrezno nagrajeni, 42 % jih meni, da so premalo nagrajeni, kar 19 % učiteljev pa je prepričanih, da so občutno premalo nagrajeni, samo 6 % anketiranih pa meni, da so za dodatno učno pomoč ustrezno nagrajeni.

3.3 OVREDNOTENJE HIPOTEZ

Hipoteza 1

Menimo, da so učitelji premalo strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami.

Ta hipoteza je **ovržena**, saj 65 % anketiranih učiteljev meni da so delno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami, le 31 % anketiranih meni da niso strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami.

Hipoteza 2

Učitelji menijo, da je normativ 24 dijakov v razredu, kjer je dijak s posebnimi potrebami, previsok.

To hipotezo lahko **potrdimo**, saj podatki kažejo, da 78 % anketiranih učiteljev ocenjuje, da je normativ 24 dijakov v razredu, kjer je tudi dijak s posebnimi potrebami, previsok. Samo 9 % vprašanih učiteljev meni, da takšen normativ ni previsok.

Hipoteza 3

Učitelji bi si želeli večje sodelovaje med starši dijakov s posebnimi potrebami in njimi.

Hipotezo lahko **sprejmemo**, saj podatki iz analize vprašalnikov kažejo, da si 89 % vprašanih učiteljev želi več sodelovanja s starši dijakov s posebnimi potrebami, ostalih 11 % pa meni naj se s tem ukvarjajo razredniki in svetovalna služba.

Hipoteza 4

Delo z dijaki s posebnimi potrebami ter njihovimi starši učitelje psihično in fizično izčrpava zaradi preobširnega učnega programa ter individualnih učnih ur.

Ta hipoteza je **potrjena**, saj se je kar 76 % anketiranih učiteljev strinjalo z našo predpostavko, da jih delo z dijaki s posebnimi potrebami ter njihovimi starši psihično in fizično izčrpava. 9 % vprašanih učiteljev pa se s tem ne strinja, saj jih delo s temi dijaki ne izčrpava.

Hipoteza 5

Učitelji menijo, da dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku (zamujanje k pouku, pogoste prekinitve pouka,...).

Analiza podatkov je pokazala, da 65 % vprašanih učiteljev meni, da dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku, zato lahko hipotezo **potrdimo**. 11 % učiteljev se ne more opredeliti.

Hipoteza 6

Urejanje dokumentacije, v zvezi z dijaki s posebnimi potrebami, vzame tako učiteljem kot svetovalni delavki preveč časa.

Te hipoteze ne moremo **ne ovržti ne potrditi**, saj polovica anketiranih učiteljev meni, da porabijo veliko časa za urejanje dokumentacije o dijaku s posebnimi potrebami. Ostala polovica anketiranih pa trdi nasprotno.

Hipoteza 7

Učitelji in razredniki so za dodatno delo z dijaki s posebnimi potrebami premalo nagrajeni.

Iz rezultatov je razvidno, da kar 61 % učiteljev meni, da so za dodatno delo premalo nagrajeni, zato lahko hipotezo **potrdimo**. Samo 6 % učiteljev je zadovoljnih z dodatno nagrado.

Hipoteza 8

Učitelji menijo, da bi delo z dijaki s posebnimi potrebami lažje potekalo ob pomoči strokovnega delavca, ki bi bil prisoten pri pouku.

To hipotezo lahko **potrdimo**, saj je 91 % anketiranih učiteljev prepričanih, da bi delo potekalo veliko lažje ob pomoči strokovnega delavca, ki bi bil prisoten pri pouku. 9 % pa jih meni, da pomoči v razredu ne bi potrebovali.

Hipoteza 9

Dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev

Ta hipoteza ne drži, zato jo lahko **ovržemo**, saj kar 63% anketiranih sošolcev trdi, da dijaki s posebnimi potrebami ne vplivajo na njihov osebni in socialni razvoj, 37 % sošolcev pa je prepričanih, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na njihov razvoj.

Hipoteza 10

Dijakinje pogosteje priskočijo na pomoč sošolcem s primanjkljaji kot pa dijaki.

Ta hipoteza je **ovržena**, saj je 60 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami odgovorilo, da jim najpogosteje pomagajo sošolci in da jim v 40 % pomagajo dekleta. Takšen rezultat je morda tudi posledica dejstva, da je anketni vprašalnik rešilo več dijakov s posebnimi potrebami kot pa dijakinj.

Hipoteza 11

Predvidevamo, da imajo sošolci in okolica pogosto odklonilen odnos do dijakov s posebnimi potrebami.

To hipotezo **ovržemo**, saj je 54 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami mnenja, da imajo sošolci in okolica enakovreden odnos do njih, kar 46 % anketirancev pa čuti odklonilen odnos okolice in sošolcev.

Hipoteza 12

Menimo, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja kot pri ostalih.

Ta hipoteza je **sprejeta**, saj kar 76 % anketiranih sošolcev meni, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja pri določenih predmetih ali pri določeni snovi. Samo 24 % sošolcev je prepričanih, da razlik pri nivoju znanju, med njimi in dijaki s posebnimi potrebami, ni čutiti.

Hipoteza 13

Dijaki s posebnimi potrebami bi si želeli v Celju prilagojeno igrišče zase.

To hipotezo lahko **ovržemo**, saj kar 53 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami meni, da v Celju ne potrebujejo prilagojenega igrišča zase. Samo 7 % teh dijakov bi si želelo igrišče prilagojeno svojim primanjkljajem.

Hipoteza 14

Dijaki s posebnimi potrebami radi obiskujejo redne šole, saj se tako počutijo enakovrednejše svojim sošolcem, ki teh primanjkljajev nimajo.

To hipotezo lahko **sprejmemo**, saj podatki analize vprašalnikov kažejo, da se 93 % anketiranih dijakov s posebnimi potrebami počuti enakovrednejše svojim sošolcem pri obiskovanju redne šole in samo 7 % teh dijakov meni, da obiskovanje redne šole nima vpliva na enakopravnost.

4 ZAKLJUČEK

Zadnja leta smo priča hitrim spremembam na vseh področjih človekovega življenja in dela. Na preizkušnjo so postavljena mnoga dosedanja stališča, prepričanja, verovanja in vrednote. Skladno s tem se spreminja tudi vloga in položaj človeka kot posameznika in njegove pravice. Spreminja se tudi položaj dijakov s posebnimi potrebami. Družba si mora prizadevati za odpravo ovir in izenačenja možnosti, da bi tudi dijaki s posebnimi potrebami postali enakopravni in enakovredni člani družbene skupnosti.

Dijaki s posebnimi potrebami potrebujejo za svoje vsakdanje življenje in delo različne oblike pomoči in prilagoditev, vendar so neglede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovir ali motenj najprej in predvsem takšni kot vsak drug posameznik. Zato jih je potrebno najprej sprejeti takšne kot so, šele nato pa jim zagotoviti, kar potrebujejo za svoj optimalni razvoj. To velja tudi za področje vzgoje in izobraževanja.

Vzgoja in izobraževanje sta za vsakega posameznika ključnega pomene. Za dijaka s posebnimi potrebami pa je šolsko okolje verjetno še bolj pomembno kot za zdravega dijaka. Dijak s posebnimi potrebami se mora večkrat spopasti s šolsko neuspešnostjo, občutkom manjvrednosti in izključenosti iz razredne skupnosti. Prav tako fizična in psihična drugačnost povzročata mnoge omejitve, vendar odklonilnega odnosa okolice ni zaznati. Pomembno pa je, da imajo dijaki s posebnimi potrebami dobro podporo s strani socialnih delavcev. Le-ti so velikokrat najbližja pomoč in opora staršem, predvsem pa učiteljem.

Pri uspešnosti vključevanja dijakov s posebnimi potrebami v redne šole in kasneje v življenje igrajo pomembno vlogo ravno učitelji in strokovni delavci, ki se s takšnimi dijaki ukvarjajo. Žal pri nas ni dovolj strokovno usposobljenega kadra, saj je pripravljenih zelo malo izobraževalnih seminarjev na to temo, posledica tega pa je neznanje in nepripravljenost sprejemanja takšnih izzivov, ki zahtevajo stalno strokovno usposobljenost in izpopolnjevanja.

Učitelji so mnenja, da bi poučevanje v razredu potekalo lažje, če bi v takšnem razredu bila prisotna tudi strokovno usposobljena oseba, saj dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku, ki pa je najpogosteje občasne narave. Ugotovile smo tudi, da urejanje dokumentacije v povezavi z dijaki s posebnimi potrebami vzame tako učiteljem kot svetovalni delavki preveč časa, za dodatno delo pa so premalo nagrajeni. Učitelji so mnenja, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev, sošolci teh dijakov pa so odgovorili, da na njih to nima vpliva. Po njihovem pa se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja.

Vzpodbudna se nam vsekakor zdi ugotovitev, da tako sošolci kot okolica nimajo odklonilnega odnosa do dijakov s posebnimi potrebami, ki pa radi obiskujejo redne šole, in to predvsem zato, ker se tako počutijo enakovrednejše dijakom, ki teh primanjkljajev nimajo.

Za uspešnejše šolanje in sprejemanje dijakov s posebnimi potrebami predlagamo boljšo strokovno usposobljenost učiteljev in svetovalnih delavcev, več seminarjev, delavnic in delovnih skupin za učitelje ter boljše osveščanje in informiranje staršev, sošolcev in na splošno okolice o tej temi. V medijih bi po našem mnenju moralo biti več oddaj na to temo, kjer bi bil v razpravi prisoten tudi dijak s posebnimi potrebami, ki bi podal svoje izkušnje.

Smiselna se nam zdijo tudi občasna druženja dijakov s posebnimi potrebami še z drugimi dijaki, ki takega dijaka nimajo za sošolca, preko raznih delavnic, okroglih miz, razprav ter možnostjo obiska zavoda.

Po vzgledu nemške srednje in poklicne šole v Bad Oldesloe, kjer smo bile letošnje šolsko leto na obisku preko projekta Jugend-Schule-Wirtschaft, predlagamo, da naj bo v razredu, kjer je dijak s posebnimi potrebami še strokovno usposobljena oseba, na šoli pa strokovno usposobljena ekipa. Njihov sistem ravno zaradi tega tako dobro funkcionira, saj imajo poleg učitelja v razredu še eno ali občasno dve strokovno usposobljeni osebi, ki se ukvarjata izključno z dijaki s posebnimi potrebami, normativ dijakov v razredu pa je pri njih 18.

Tudi intervju, v katerem smo izvedele, kakšne kriterije upošteva strokovnjakinja, ki dodeli status dijaka s posebnimi potrebami, je dosegel svoj namen. Podala nam je izčrpne odgovore in nam na nek način razkrila tudi svoje poglede na dijake s posebnimi potrebami. Le-ti so s trenutkom, ko jim je pripisan status posebnih potreb, označeni kot drugačni. In prav na tem področju razlikovanja najbolj zaostajamo.

Dijaki s posebnimi potrebami so vedno večji del družbe, ampak se tega še vedno ne zavedamo vsi in smo prepričani, da v vsakdanjem življenju ni prostora za njih. Družba jih še vedno odklanja, država pa želi narediti korak naprej v smislu tolerantnosti in izboljšanja položaja oseb s posebnimi potrebami. A nekaj je teorija drugo pa praksa. Najbrž še nekaj časa ne bomo izvedeli, ali je sistem države pri vključevanju otrok in dijakov s posebnimi potrebami v redno izobraževanje uspešen.

Potrebno je dojeti, da je vsak človek samo človek, da vsi kdaj potrebujemo pomoč drugega, kajti vsak je sposoben sočloveku nuditi nekaj dobrega, lepega in koristnega. Vsak med nami lahko in mora pomagati graditi humano družbo in prispevati svoj »kapital« k razvoju. Potrebno je sprejemati znanja in mnenja o drugačnosti, saj nihče nikoli ne ve, kaj mu življenje pripravlja.

5 LITERATURA IN VIRI

1. ZALOŽNIK, Božidar. 2004. Otroci s posebnimi potrebami. Nova Gorica: Educa
2. OPARA, Božidar. 2005. Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah. Ljubljana: Centerkontura
3. OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI – INTEGRACIJA IN INKLUZIJA. 2006. Nova Gorica: Educa
4. OTROCI IN MLADOSTNIKI S POSEBNIMI POTREBAMI. 2004. Maribor: Design studio

ELEKTRONSKI VIRI

1. <http://www.najdi.si>, iskalni pogoji: Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP)
2. <http://www.najdi.si>, iskalni pogoji: Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami
3. <http://www.najdi.si>, iskalni pogoji: Slike

6 PRILOGE

1. PRILOGA A: Anketni vprašalnik za dijake s posebnimi potrebami
2. PRILOGA B: Anketni vprašalnik za sošolce dijakov s posebnimi potrebami
3. PRILOGA C: Anketni vprašalnik za učitelje, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami
4. PRILOGA D: Intervju
5. PRILOGA E: Obrazci za usmerjanje dijakov s posebnimi potrebami
6. PRILOGA F: Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami
7. PRILOGA G: Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami

PRILOGA A: Anketni vprašalnik za dijake s posebnimi potrebami

VPRAŠALNIK ZA DIJAKE S POSEBNIMI POTREBAMI

Smo Maruša Oset, Kaja Soršak in Tanja Dečar iz 4. b razreda PKŠ. Pri raziskovalni nalogi, bi rade ugotovile kako je poskrbljeno za dijake s posebnimi potrebami v srednjih šolah. Za anonimno rešeni anketni vprašalnik se Vam že v naprej zahvaljujemo.

1. Spol: M Ž

2. Starost: _____

3. Katero šolo, letnik in program obiskujete?

4. Menite, da ima okolica odklonilen odnos do Vas?

- a) Da.
- b) Pogosto.
- c) Včasih.
- d) Ne.

5. Kakšen odnos ima okolica do vas?

- a) Me ne sprejema, ker sem drugačen.
- b) Čutim zasmehovanje.
- c) Čutim pomilovanje.
- d) So prijazni a se odmaknejo od mene.
- e) So prijazni in komunicirajo z menoj.
- f) Sprejemajo me sebi enakopravnega /enakopravno.

6. Menite, da imajo sošolci odklonilen odnos do Vas?

- a) Da.
- b) Pogosto.
- c) včasih.
- d) Ne.

7. Vam sošolci pomagajo, ko potrebujete pomoč?

- a) Vedno mi pomagajo.
- b) Pogosto.
- c) Občasno.
- d) Redkokdaj.
- e) Nikoli.

8. Vam učitelji pomagajo, ko potrebujete pomoč?

- a) Vedno mi pomagajo.
- b) Pogosto.
- c) Občasno.
- d) Redkokdaj.
- e) Nikoli.

9. Kdo v razredu ti največkrat priskoči na pomoč?

- a) Sošolka.
- b) Sošolec.

10. Ali bi si želeli v Celju vsaj eno igrišče prilagojeno Vašim primanjkljajem?

- a) Zelo bi si ga želel/a.
- b) Želel/a bi si ga.
- c) Vseeno mi je.
- d) Menim, da ga ne potrebujem.

11. Ali Vam obiskovanje redne šole / rednega izobraževanja daje enakovrednejši občutek z ostalimi dijaki?

- a) Da.
- b) Običajno.
- c) Včasih.
- d) Ne, to ne vpliva na enakopravnost.

12. Kaj pogrešate na šoli?

PRILOGA B: Anketni vprašalnik za sošolce dijakov s posebnimi potrebami

VPRAŠALNIK ZA SOŠOLCE DIJAKOV S POSEBNIMI POTREBAMI

Smo Maruša Oset, Kaja Soršak in Tanja Dečar iz 4. b razreda Poslovno-komercialne šole Celje. Pri raziskovalni nalogi bomo ugotavljale, kakšen odnos imajo sošolci do dijakov s posebnimi potrebami. Za anonimno rešeni anketni vprašalnik se Vam že v naprej zahvaljujemo.

SPOL: M Ž

Starost: _____

1. Katero šolo, letnik in program obiskujete?

2. Ali Vas moti prisotnost dijaka s posebnimi potrebami v razredu (obkrožite en odgovor)?

- a) Da.
- b) Včasih.
- c) Ne.

3. Če ste na zgornje vprašanje odgovoril / i pritrdilno, zakaj Vas moti prisotnost dijaka s posebnimi potrebami (obkrožite en odgovor)?

- a) Ker pogosto prekinjamo pouk, zaradi njega / nje.
- b) Ker ne napredujem tako hitro pri snovi, kot bi lahko.
- c) Ker si ta dijak nenehno želi pozornosti.

4. Ali se Vam zdi, da učitelj zahteva isti nivo znanja od Vas in od dijaka s posebnimi potrebami (obkrožite en odgovor)?

- a) Da, ne delajo razlik.
- b) Samo pri določenih predmetih.
- c) Samo pri določeni snovi.
- d) Ne, zahteva se precej manj znanja kot od nas.
- e) Zahteva se veliko manj znanja kot od ostalih.

5. Ali pomagate temu dijaku s posebnimi potrebami, kadar potrebuje vašo pomoč (obkrožite en odgovor)?

- a) Da.
- b) Pogosto.
- c) Včasih.
- d) Ne.

6. Ali se Vam zdi, da dijak s posebnimi potrebami tudi zlorablja svoj status (obkrožite en odgovor)?

- a) Da.
- b) Pogosto.
- c) Včasih.
- d) Ne.

7. Menite, da ste bolj pozorni na svoje zdravje, odkar je v vaši bližini dijak s posebnimi potrebami (obkrožite en odgovor)?
- a) Da.
 - b) Ne.
8. Menite, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na Vaš osebnostni in socialni razvoj (obkrožite en odgovor)?
- a) Da.
 - b) Ne.

PRILOGA C: Anketni vprašalnik za učitelje, ki poučujejo dijake s posebnimi potrebami

VPRAŠALNIK ZA UČITELJE, KI POUČUJEJO DIJAKE S POSEBNIMI POTREBAMI

Smo Maruša Oset, Kaja Soršak in Tanja Dečar iz 4. b razreda PKŠ. Pri raziskovalni nalogi bomo ugotavljale kakšne izkušnje imajo učitelji pri poučevanju dijakov s posebnimi potrebami in kakšen odnos imajo sošolci do njih. Za anonimno rešeni anketni vprašalnik se Vam že v naprej lepo zahvaljujemo.

Spol: M Ž

Starost: _____

Leta delovnih izkušenj: _____

1. Ali so na Vašo šolo trenutno vključeni dijaki s posebnimi potrebami?

- a) Da.
- b) Ne.

2. V kakšni vlogi se pojavljate pri dijaku s posebnimi potrebami?

- a) Sem njegov/njen razrednik.
- b) Poučujem ga (kateri predmet). _____
- c) Drugo. _____

3. Izpolni svetovalna služba na Vaši šoli (Vi nadaljujete z vprašanjem 4).

V našo šolo so vključeni dijaki:

(obkrožite ustrezen odgovor in na črto vpišite število otrok)

- a) Z motnjami v duševnem razvoju: - _____.
- b) Dolgotrajno bolni otroci: - _____.
- c) Gluhi in naglušni: - _____.
- d) Slepí in slabovidni: - _____.
- e) Gibalno ovirani: - _____.
- f) Z govorno-jezikovnimi motnjami: - _____.
- g) Z motnjami vedenja in osebnosti: - _____.
- h) S primanjkljaji na posameznih področjih učenja: - _____.

4. V našo šolo so bili v preteklih dveh letih že vključeni otroci s posebnimi potrebami:

(obkrožite ustrezen odgovor) – izpolni svetovalna služba.

- a) Z motnjami v duševnem razvoju.
- b) Dolgotrajno bolni otroci.
- c) Gluhi in naglušni.
- d) Slepí in slabovidni.
- e) Gibalno ovirani.
- f) Z govorno-jezikovnimi motnjami.
- g) Z motnjami vedenja in osebnosti.
- h) S primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

5. Ali menite, da ste dovolj strokovno usposobljeni za delo z otroki s posebnimi potrebami?

- a) V celoti.
- b) Delno.
- c) Nisem usposobljen/a.

6. Koliko seminarjev ste zasledili v tem šolskem letu na temo izobraževanja dijakov s posebnimi potrebami?

- a) Nobenega.
- b) Enega.
- c) Dva.
- d) Tri ali več.

7. Koliko seminarjev ste se udeležili v zadnjem letu?

- a) Nobenega. (Zakaj?)
-

- b) Enega.
- c) Dveh.
- d) Treh ali več.

8. Potrebujem dodatno izobraževanje:

- a) V okviru seminarjev na Zavodu za šolstvo.
 - b) V okviru modula za delo z otroki s posebnimi potrebami na Pedagoški fakulteti.
 - c) V okviru usposabljanj, ki ga organizira posebna institucija (npr. Šola za slepe in Slabovidne, dispanzer za psiho higieno otrok in mladostnikov, šole s prilagojenim programom...).
 - d) Drugo. (Napišite.)
-

9. Na koga se obrnete v primeru težav pri samem izobraževalnem procesu?

- a) Na samega sebe, saj nikjer ne dobim jasnih odgovorov.
- b) Na svetovalno službo.
- c) Ministrstvo za šolstvo.
- d) Zavod za šolstvo.

10. Ali menite, da se starši otrok s posebnimi potrebami premalo vključujejo v vzgojno-izobraževalni proces:

- a) Da, dovolj se vključujejo.
- b) Premalo.
- c) Občasno.
- d) Sploh se ne vključujejo.

11. Bi si želeli več sodelovanja s starši otrok s posebnimi potrebami?

- a) Da, želel/a bi si.
- b) Da, ko je to potrebno.

c) Ne, naj se s tem ukvarjajo razredniki in svetovalna služba, ker imajo o dijaku največ informacij.

12. Ali menite, da je normativ 24-ih dijakov v razredu, kjer je dijak s posebnimi potrebami previsok?

- a) Se popolnoma strinjam.
- b) Se strinjam.
- c) Ne vem, ne morem se odločiti.
- d) Se ne strinjam.
- e) Se sploh ne strinjam.

13. Ali se strinjate s tem, da Vas delo z otroki s posebnimi potrebami fizično in psihično izčrpa, zaradi preobširnega učnega programa in individualnih učnih ur?

- a) Se popolnoma strinjam.
- b) Se strinjam.
- c) Ne vem, ne morem se odločiti.
- d) Se ne strinjam.
- e) Se sploh ne strinjam.

14. Učitelji, ki poučujejo otroke s posebnimi potrebami bi potrebovali v razredu še strokovno usposobljeno osebo za individualno delo s temi dijaki.

- a) Vedno bi jo potreboval/a.
- b) Občasno bi jo potreboval/a.
- c) Odvisno od motnje otroka.
- d) Ne potrebujem je.

15. Menite, da bi bili dijaki uspešnejši ob pomoči strokovnega delavca, ki bi nudil pomoč tem dijakom znotraj učne ure?

- a) Da, v to sem prepričan/a.
- b) Ne morem se opredeliti, ker s tem nimam izkušenj.
- c) Ne, menim da je najučinkovitejša tista pomoč, ki jo nudi učitelj, ki predmet poučuje pri individualnih urah .

16. Menite, da dijaki s posebnimi potrebami pozitivno vplivajo na osebni in socialni razvoj sošolcev in učiteljev?

- a) Se popolnoma strinjam.
- b) Se strinjam.
- c) Ne vem, ne morem se odločiti.
- d) Se ne strinjam.
- e) Se sploh ne strinjam.

17. Menite, da se od dijakov s posebnimi potrebami zahteva nižji nivo znanja, glede na njihove sošolce?

- a) Se popolnoma strinjam.
- b) Se strinjam.
- c) Ne vem, ne morem se odločiti.

- d) Se ne strinjam.
- e) Se sploh ne strinjam.

18. Ali dijaki s posebnimi potrebami predstavljajo motnjo ustaljenemu pouku (zamujanje, pogoste prekinitve pouka zaradi nerazumevanja snovi, ...)?

- a) Da, vedno.
- b) Ponavadi.
- c) Ne vem.
- d) Samo občasno.
- e) Ne, to me ne moti.

19. Ali porabite veliko časa za urejanje dokumentacije o dijaku s posebnimi potrebami?

- a) Da, zelo veliko.
- b) Da, veliko.
- c) Ne vem.
- d) Porabim malo časa.
- e) Porabim zelo malo časa.

20. Se Vam zdi, da ste za dodatno učno pomoč ustrezno nagrajeni?

- a) Da, dovolj sem nagrajen.
- b) Premalo sem nagrajen.
- c) Ne vem.
- d) Premalo.
- e) Občutno premalo.

PRILOGA D: Intervju

INTERVJU

Pogovarjale smo se z gospo Natašo Strmole, ki je zaposlena na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo, Območna enota Celje.

1. Na podlagi česa se odločate pri ugotovitvah, da so otroci del prilagojenega programa?
2. Kakšne kriterije upoštevate pri odločitvi?
3. Kako na odločitve reagirajo otroci in kako starši teh otrok?
4. Kakšne primere ste že sprejeli ter katerih je največ?
5. Kašna je vloga Zavoda za šolstvo pri otrocih s posebnimi potrebami?
6. Koliko otrok je vključenih v redne srednje ter poklicne šole, koliko v specializirane šole in od česa je odvisno v kateri zavod se dijak vključi?
7. Menite, da so učitelji v rednih srednjih šolah dovolj strokovno usposobljeni za delo z dijaki s posebnimi potrebami? Ali so zagotovljeni ustrezni kadrovski, materialni, tehnični, prostorski ter drugi pogoji za poučevanje teh otrok?
8. Ali so bile v slovenskem prostoru opravljene kakšne raziskave na področju vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne šole?
9. Menite, da se humanost, demokratičnost, vzgojno-izobraževalnega sistema kaže tudi v odnosu do populacije otrok s posebnimi potrebami?
10. Zanima nas, zakaj ste se odločili za ta poklic ter ali bi se še enkrat odločili enako, če bi imeli možnost ponovne izbire?

Odgovori na vprašanja

1. V postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami svetovalec odloča na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, na podlagi Pravilnika o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in v skladu s Pravilnikom o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami.
2. Pred izdajo odločbe, mora uradna oseba, ki vodi postopek, pridobiti strokovno mnenje komisije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami. Komisija izdela strokovno mnenje na podlagi lastnih ugotovitev, razgovora s starši otroka, ter na podlagi pedagoške, specialno pedagoške, socialne, psihološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo pridobimo od ustreznih institucij. Komisija se pred pripravo strokovnega mnenja posvetuje tudi s strokovnimi delavci vrtca, šole, oz. zavoda, v katerega je otrok v času usmerjanja vključen in strokovnimi delavci vrtca, šole ali zavoda, v katerega naj bi bil otrok usmerjen. Komisija odloča v skladu s Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir, oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami.

3. Odvisno v kakšen program je otrok usmerjen. Če gre za otroka z motnjo, s katero je lahko usmerjen v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, otroci z govorno – jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z motnjami vedenja in osebnosti) in je v skladu z zakonom upravičen do dodatne strokovne pomoči in ostalih prilagoditev, otroci, kakor tudi njihovi starši zelo pozitivno sprejemajo odločitev komisije. Če pa komisija ugotovi, da gre za otroka z motnjo v duševnem razvoju in se zato mora otrok v skladu z zakonom vključiti v izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom, pa predvsem starši težje sprejmejo odločitev. Sicer pa imajo starši vedno pravico, da se na odločbo pritožijo.
4. Na Zavodu RS za šolstvo usmerjamo vse otroke s posebnimi potrebami, to so: otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno – jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ter po novem » otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami«. Vsa leta, odkar vodim postopke, po številu izstopajo otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja – teh je bilo lani v Sloveniji 38 %.
5. Vloga Zavoda pri otrocih s posebnimi potrebami je dvojna:
 - usmerjamo otroke s posebnimi potrebami v ustrezne programe vzgoje in izobraževanja (vodimo postopke usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in pri tem intenzivno sodelujemo s starši, vrtci, šolami, zavodi, komisijami za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami);
 - na Zavodu RS za šolstvo imamo zaposlene tudi svetovalce za otroke s posebnimi potrebami, ki svetujejo učiteljem, kako ravnati z otroki s posebnimi potrebami, lahko svetujejo pri pripravi individualiziranega programa ali kako drugače svetujejo učiteljem...
6. Točnih podatkov, koliko otrok je trenutno vključenih v redne srednje in poklicne šole, nimam na razpolago, lahko pa vam posredujem podatke o izdanih odločbah za leto 2006. V letu 2006 smo na ZRSŠ OE Celje izdali 537 odločb, od tega za ponovno preverjanje 247 odločb. V Sloveniji je bilo v lanskem letu izdanih 5825 odločb. Novih zahtevkov smo prejeli 277. V kateri izobraževalni program se dijak vključuje, je odvisno od vrste in stopnje njegovega primanjkljaja, ovire, oziroma motnje, kar je točno določeno s pravilnikom.
7. Menim, da bi se učitelji v rednih srednjih šolah morali vseskozi dodatno izobraževati za delo z učenci s posebnimi potrebami in da za delo s temi dijaki ponekod še niso dovolj strokovno usposobljeni. Učitelji si znanja o učencih s posebnimi potrebami sicer pridobijo v različnih oblikah izobraževanja (formalnih in neformalnih), vendar je možnosti, ki jih ponuja dodiplomsko izobraževanje, razmeroma malo. Tudi sami učitelji so mnenja, da na dodiplomskem študiju niso pridobili dovolj znanj za delo z učenci s posebnimi potrebami in da potrebujejo dodatno izobraževanje.

8. V letu 2005 je Zavod RS za šolstvo v sodelovanju s Pedagoško fakulteto Maribor izvedel obsežno raziskavo o stališčih učiteljev, ki delajo z otroki s posebnimi potrebami v prvi in drugi triadi devetletke. Predvsem so nas zanimala mnenja tistih učiteljev, ki so v okviru pouka imeli vključene učence z odločbami o usmeritvi in so bili usmerjeni kot otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z mejnimi intelektualnimi sposobnostmi, gibalno ovirani otroci in otroci z motnjami vedenja in osebnosti.
9. Temeljna usmeritev EU na področju vzgoje in izobraževanja je, da vključevanje otrok s posebnimi potrebami ni razumljeno le kot vključevanje otroka v določeno šolo, temveč kot proces, v katerem ima učenec možnosti za najugodnejši razvoj in napredek, katerega končni cilj je ekonomska in socialna neodvisnost posameznika. V okviru EU so na področju izobraževanja in usposabljanja otrok s posebnimi potrebami bile sprejete številne usmeritve:
- Vsak ima pravico do enakih možnosti in primerne načina izobraževanja
 - Redni vrtci in šole naj bi bili dostopni vsem učencem
 - Obravnava otrok s posebnimi potrebami mora upoštevati celoten razvoj posameznega otroka
 - Izhajati je potrebno iz otrokovih preostalih sposobnosti in želja, ne da bi ob tem poudarjali njegove slabosti in težave
 - Za izvajanje pouka za vse učence so odgovorni učitelji; ti za izvajanje pouka za otroke s posebnimi potrebami potrebujejo dodatno znanje
 - Vse oblike izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami naj delujejo kot povezan in stalen sistem med različnimi stopnjami izobraževanja, katerega končni cilj je zaposlitev
10. To je najtežje vprašanje. Vsekakor lahko rečem, da delo z veseljem opravljam in da z veseljem hodim v službo, čeprav sem včasih preobremenjena in si glede na količino dela želim, da bi lahko »malce zadihala.« Prav tako lahko rečem, da bi si ta poklic ponovno izbrala, če bi vedela, da bom opravljala to delo.

PRILOGA E: Obrazci za usmerjanje dijakov s posebnimi potrebami

Komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami

pri _____

Številka:

Dne:

STROKOVNO MNENJE

1. Ime in priimek otroka: spol
2. Datum, kraj, država rojstva: starost
3. Naslov stalnega prebivališča
4. Naslov začasnega prebivališča
5. Državljanstvo
6. Ime in priimek očeta, naslov
7. Ime in priimek matere, naslov
8. Opis socialnih razmer
9. Dosedanja vključenost v vzgojno-izobraževalne ustanove in potek vzgoje in izobraževanja:
10. Sinteza ugotovitev o obravnavanem otroku:
11. Predlog usmeritve:
 - otrok se ne usmeri
 - otrok se usmeri v program:
 - vrsta in stopnja primanjkljaja, ovire oziroma motnje:
 - predlagani vrtec, šola, zavod:
 - datum vključitve v vrtec, šolo, zavod:
 - rok za preverjanje ustreznosti usmeritve:
 - morebitno prehajanje med programi:
 - vključitev v oddelek podaljšanega bivanja od 7. do 9. razreda
12. Predlog za uveljavitve pravic, ki jih določajo drugi predpisi
V primerih usmeritve v programe vzgoje in izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo:
 - obseg, vrsta in način izvajanja dodatne strokovne pomoči:
 - pripomočki, ki so potrebni za vključitev otroka v program ter prilagoditev prostora in opreme:
 - spremljevalec za nudenje fizične pomoči:
 - stalni
 - občasni:
 - morebitno zmanjšanje števila otrok v oddelku:
13. Na podlagi 15. in 39. člena ZOUPP:
 - vključitev v zavod za vzgojo in izobraževanje:
 - oddaja v rejništvo:
 - pravica do brezplačnega prevoza:
 - opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj:

Člani komisije:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Predsednik komisije:

Priloga:

Mnenje in predlogi zakonitega zastopnika

Priloga k strokovnemu mnenju:

MNENJA

IN PREDLOGI ZAKONITEGA ZASTOPNIKA

Ime in priimek:

Datum:

Podpis zakonitega zastopnika:

Ustanova _____
Naslov _____
Tel. Št. _____
Odgovorna oseba _____

PREDLOG ZA ZAČETEK POSTOPKA USMERJANJA

1. Otrok

Ime in priimek _____
Datum, kraj, država rojstva _____
Naslov stalnega bivališča _____
Naslov začasnega bivališča _____
Državljanstvo _____

2. Starši oziroma zakoniti zastopnik

	Mati	Oče	Zakoniti zastopnik
Ime	_____	_____	_____
Priimek	_____	_____	_____
Naslov bivališča	_____	_____	_____

3. Domnevno je otrok s posebnimi potrebami (obkroži ustrezno črko)

- a) z motnjo v duševnem razvoju
- b) slaboviden oziroma slep
- c) gluhi oziroma naglušni
- d) z govorno-jezikovnimi motnjami
- e) gibalno oviran
- f) dolgotrajno bolan
- g) s primanjkljaji na posameznih področjih učenja
- h) z motnjami vedenja in osebnosti
- i) z več motnjami (navedite, katere) _____

4. Razlog za uvedbo postopka usmerjanja:

6. Kakšno pomoč po vašem mnenju otrok potrebuje: _____

7. Opis sodelovanja s starši v zvezi z uvedbo postopka (dosedanji razgovori s starši ...):

8. Pripombe:

	Mati	Oče	Zakoniti zastopnik
Ime	_____	_____	_____
Priimek	_____	_____	_____
Naslov bivališča	_____	_____	_____

ZAHTEVA ZA ZAČETEK POSTOPKA USMERJANJA

1. Otrok
Ime in priimek _____
Datum, kraj, država rojstva _____
Naslov stalnega bivališča _____
Naslov začasnega bivališča _____
Državljanstvo _____

2. Naslov vrtca oziroma šole, ki ga/jo obiskuje otrok
Ustanova _____
Naslov _____
Tel. št. _____
Odgovorna oseba _____

3. Domnevno je otrok s posebnimi potrebami (obkroži ustrezno črko)
a) z motnjo v duševnem razvoju
b) slaboviden oziroma slep
c) gluha oziroma naglušna
d) z govorno-jezikovnimi motnjami
e) gibalno oviran
f) dolgotrajno bolan
g) s primanjkljaji na posameznih področjih učenja
h) z motnjami vedenja in osebnosti
i) z več motnjami (navedite, katere) _____

4. Razlog za uvedbo postopka usmerjanja:

5. Opis otrokovih težav: _____

6. Katerih oblik pomoči je bil otrok doslej deležen in v katerih institucijah:

7. Opis vašega sodelovanja s šolo/vrtcem v zvezi z uvedbo postopka:

8. Pripombe: _____

VRTEC/ŠOLA/ZAVOD: _____

POROČILO O OTROKU

<p>1. Ime in priimek otroka _____</p> <p>2. Datum rojstva _____</p> <p>3. Naslov _____</p> <p>4. Otrok je vključen v:</p> <ul style="list-style-type: none">- vrtec/šolo/zavod _____- oddelek/program _____- skupino/razred/letnik _____ <p>5. Ugotovitev začetnega stanja (opis težave, zaostankov): _____</p> <p>_____</p> <p>6. Opredelitev načrta dela, ki je bil pripravljen na podlagi ugotovljenih težav, ovir:</p> <p>_____</p> <p>7. Opis postopkov in pomoči, ki je bila izvedena v vrtcu/šoli/zavodu (opis vaj, metod dela, pogostost, trajanje):</p> <ul style="list-style-type: none">- dosedanje delo vzgojiteljev/učiteljev: _____- dosedanje delo svetovalne službe: _____- dosedanje delo razrednika: _____- morebitno dosedanje delo zunanjih strokovnih sodelavcev, ki so nudili otroku pomoč: _____- morebitne prilagoditve metod in oblik poučevanja in učenj: _____- za učence osnovne šole:- vključenosti v dopolnilni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči, ki jih je otroku nudila šola v skladu s tretjim odstavkom 12. člena in 24. člena Zakona o osnovni šoli: _____ <p>8. Analiza napredka učenca na podlagi aktivnosti, ki so bile za odpravo težav v šoli že izvedene: _____</p> <p>_____</p> <p>9. Opis sodelovanja s starši pri odpravljanju težav učenca: _____</p> <p>_____</p> <p>10. Sklepna ugotovitev vrtca/šole/zavoda. (Posebej navedite razloge, kolikor sodite, da je bila dosedanja pomoč učencu neučinkovita): _____</p>

Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami

1. člen

V postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (v nadaljnjem besedilu: postopek usmerjanja) se uporabljajo določbe zakona, ki ureja splošni upravni postopek, če z zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami in s tem pravilnikom ni določeno drugače.

2. člen

Postopek usmerjanja na prvi stopnji vodi pristojna enota Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (v nadaljnjem besedilu: pristojna enota).

3. člen

Postopek usmerjanja se začne na zahtevo zakonitega zastopnika otroka.

Če zakoniti zastopnik ne vloži zahteve za začetek usmerjanja, pa vrtec, šola, zdravstveni, socialni ali drugi zavodi menijo, da je usmeritev potrebna, lahko podajo predlog za začetek postopka.

Če pristojna enota na podlagi navedb v predlogu, predhodnega strokovnega mnenja komisije in drugih dejstev in okoliščin ugotovi, da je potrebno začeti postopek, ga prične po uradni dolžnosti.

Če pristojna enota na predlog vrtca, šole, zdravstvenega, socialnega ali drugega zavoda in po predhodnem strokovnem mnenju komisije ne začne postopka usmerjanja po uradni dolžnosti, o tem obvesti predlagatelja.

4. člen

Zahteva in predlog za začetek postopka usmerjanja se vložita na predpisanem obrazcu.

V primeru, ko se postopek usmerjanja začne na zahtevo zakonitega zastopnika, pridobi poročilo o otroku pristojna enota.

V primeru, da predlog za začetek postopka vloži vrtec, šola, zdravstveni, socialni ali drugi zavodi priložijo obrazcu še poročilo o otroku in drugo ustrezno dokumentacijo, ki so jo pridobili v skladu s 95. členom zakona o osnovni šoli.

Obrazci zahteve iz prvega odstavka tega člena, poročila iz drugega odstavka tega člena in predloga iz drugega odstavka 3. člena so priloga tega pravilnika.

5. člen

Uradna oseba si mora pred izdajo odločbe pridobiti strokovno mnenje komisije za usmerjanje prve stopnje (v nadaljnjem besedilu: komisija).

Komisija pripravi strokovno mnenje na zahtevo uradne osebe, ki vodi postopek usmerjanja. Uradna oseba mora zahtevi priložiti poročilo o otroku. Komisija poda strokovno mnenje na predpisanem obrazcu.

6. člen

Strokovno mnenje komisije mora biti jasno, popolno in obrazloženo ter mora obsegati vse elemente, ki so pomembni za ugotovitev potrebe po usmeritvi in usmeritev.

Uradna oseba, ki vodi postopek usmerjanja, lahko zahteva dopolnitev podanega strokovnega mnenja, dodatno obrazložitev ali pa ponovno obravnavo, če strokovno mnenje ni dovolj jasno, prepričljivo ali dovolj obrazloženo.

Če uradna oseba, ki vodi postopek dvomi tudi v pravilnost dopolnjenega, dodatno obrazloženega ali ponovno pripravljenega strokovnega mnenja, lahko zahteva, da revizijo strokovnega mnenja komisije opravi komisija druge stopnje.

V reviziji lahko komisija druge stopnje strokovno mnenje potrdi, spremeni ali vrne v ponovno obravnavo komisiji prve stopnje.

7. člen

Pred izdajo odločbe uradna oseba strokovno mnenje iz prvega odstavka 5. člena tega pravilnika pošlje zakonitemu zastopniku ter mu določi rok za odgovor.

8. člen

Na podlagi strokovnega mnenja komisije in ostalih listin pristojna enota z odločbo:

- ugotovi, da usmeritev ni potrebna ali
- odloči o usmeritvi (v nadaljnjem besedilu: odločba o usmeritvi).
V odločbi o usmeritvi se določi:
 - program vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja,
 - vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje,
 - vrtec oziroma šolo, v katerega se otrok usmeri,
 - datum vključitve v vrtec ali šolo,
 - rok za preverjanje ustreznosti usmeritve, ki ne sme biti daljši od treh let,
 - obseg in vrsto izvajanja dodatne strokovne pomoči,
 - pripomočke, ki so potrebni za vključitev otroka v program,
 - občasnega ali stalnega spremljevalca za fizično pomoč gibalno oviranemu otroku,
 - morebitno zmanjšanje števila otrok v oddelku glede na predpisane normative,
- morebitno vključitev v podaljšano bivanje od 7. do 9. razreda v skladu z 21. členom zakona o osnovni šoli,
- morebitno povračilo prevoznih stroškov v skladu s 56. členom zakona o osnovni šoli,
- morebitne pravice, ki izhajajo iz 15. člena zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

9. člen

Ko pristojna enota odloča v soglasju s pristojnim centrom za socialno delo sestavi odločbo pristojna enota in jo pošlje s spisi pristojnemu centru za socialno delo, ki da soglasje s potrdilom na sami odločbi.

10. člen

Ko center za socialno delo odloča v soglasju s pristojno enoto, le-ta da soglasje s potrdilom na sami odločbi.

11. člen

Odločba o usmeritvi se vroči zakonitemu zastopniku otroka, vrtcu, šoli oziroma zavodu, v katerega je otrok usmerjen in šoli, vrtcu oziroma zavodu, ki je dal predlog za začetek postopka.

Odločba s katero pristojna enota ugotovi, da ni potrebe po usmeritvi, se vroči zakonitemu zastopniku ter vrtcu, šoli oziroma drugemu zavodu, ki je predlagal postopek usmerjanja.

12. člen

Zoper odločbo, izdano na prvi stopnji, ima zakoniti zastopnik pravico do pritožbe.

13. člen

O pritožbi odloča minister, pristojen za šolstvo, na podlagi strokovnega mnenja komisije druge stopnje.

Strokovno mnenje komisije druge stopnje za izdajo odločbe o pritožbi ni potrebno, če je pritožba vložena zaradi napačno uporabljenega materialnega predpisa ali če tak predpis sploh ni bil uporabljen ali če je pritožba vložena zaradi kršitev pravil postopka. Če je bila izdana odločba prve stopnje na podlagi revidiranega mnenja komisije druge stopnje, izdelava strokovno mnenje komisija druge stopnje v drugi sestavi od tiste, ki je revidirala mnenje komisije prve stopnje.

14. člen

Pristojna enota mora v roku, ki je določen v odločbi, preveriti ustreznost usmeritve.

Pristojna enota preveri ustreznost usmeritve in določb odločbe o usmeritvi na podlagi strokovnega mnenja komisije.

Komisija na podlagi poročila in mnenja vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega je otrok vključen, in lastnih ugotovitev, oceni ustreznost usmeritve in predlaga morebitne spremembe.

Če komisija v svojem mnenju ugotovi, da je potrebna sprememba usmeritve ali da usmeritev ni več potrebna, izda pristojna enota v skladu s tem mnenjem novo odločbo.

15. člen

Spremembo usmeritve lahko predlagajo zakoniti zastopnik, vrtec, šola oziroma zavod, v katerega je otrok vključen, ne glede na rok, ki je v odločbi o usmeritvi določen za preverjanje usmeritve, če verjetno izkažejo okoliščine, na katere opirajo svoj predlog.

Če pristojna enota oceni, da so okoliščine, ki se navajajo kot razlog za spremembo usmeritve, take, da bi lahko pripeljale do drugačne odločbe o usmeritvi, začne postopek za spremembo usmeritve.

Postopek za spremembo usmeritve se izvede na enak način kot postopek usmeritve.

16. člen

Ta pravilnik začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije

PRILOGA G: Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami

ZAKON O USMERJANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI (ZUOPP)

I. TEMELJNE DOLOČBE

1. člen (vsebina zakona)

S tem zakonom se ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami (v nadaljnjem besedilu: otroci s posebnimi potrebami) ter določajo načini in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja.

2. člen (otroci s posebnimi potrebami)

Otroci s posebnimi potrebami po tem zakonu so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci z motnjami vedenja in osebnosti, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

3. člen (uporaba predpisov o vzgoji in izobraževanju)

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami se izvaja v skladu s tem zakonom in predpisi, ki urejajo področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega izobraževanja, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja.

Študentom s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v študijske programe v skladu z zakonom, ki ureja visoko šolstvo, se v skladu s statutom visokošolskega zavoda zagotavlja potrebna dodatna oprema.

4. člen (cilji in načela vzgoje in izobraževanja)

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na ciljih in načelih, določenih v zakonih za posamezno področje vzgoje in izobraževanja in na naslednjih ciljih in načelih:

- enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otrok,
- ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja,
 - vključevanja staršev v proces vzgoje in izobraževanja,

- zagotovitve ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka,
 - pravočasne usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja,
 - organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja,
 - celovitosti in kompleksnosti vzgoje in izobraževanja,
 - individualiziranega pristopa,
 - kontinuiranosti programov vzgoje in izobraževanja,
 - interdisciplinarnosti.

II. USMERJANJE V PROGRAME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

5. člen (vrste programov)

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami poteka po:

- programih za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
 - prilagojenih programih za predšolske otroke,
- izobraževalnih programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
 - prilagojenih izobraževalnih programih,
 - posebnih programih vzgoje in izobraževanja in
 - vzgojnih programih.

Otroci s posebnimi potrebami se usmerjajo v programe iz prejšnjega odstavka glede na vrsto in stopnjo primanjkljajev, ovir in motenj.

6. člen (izobrazbeni standard)

Izobraževalni programi s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in prilagojeni izobraževalni programi morajo zagotavljati otrokom s posebnimi potrebami možnost, da si pridobijo enakovreden izobrazbeni standard, kot ga zagotavljajo izobraževalni programi osnovnošolskega, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja.

Za otroke s posebnimi potrebami, ki glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje ne morejo doseči izobrazbenega standarda po izobraževalnem programu osnovnošolskega izobraževanja, se sprejme prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom.

1. Prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja

7. člen
(prilagajanje izvedbe programov)

Otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za predšolske otroke, se glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje lahko prilagodi organizacija in način izvajanja programa za predšolske otroke ter zagotovi dodatna strokovna pomoč.

Otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje lahko prilagodi organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka ter zagotovi dodatna strokovna pomoč.

8. člen
(dodatna strokovna pomoč)

Dodatna strokovna pomoč se izvaja individualno v oddelku ali izven oddelka, lahko pa tudi občasno v posebni skupini izven oddelka.

Če dodatne strokovne pomoči ni mogoče zagotoviti v skladu s prejšnjim odstavkom in je strokovno utemeljeno, se dodatna strokovna pomoč lahko nudi otroku tudi na domu.

Pri izvajanju dodatne strokovne pomoči lahko sodelujejo tudi starši, skrbniki ali rejniki (v nadaljnjem besedilu: starši).

9. člen
(izvajanje dodatne strokovne pomoči)

Dodatno strokovno pomoč izvajajo strokovni delavci vrtca, šole ali zavoda, lahko pa tudi zunanji strokovni delavci, ki izpolnjujejo s predpisi določene pogoje.

Obseg in način izvajanja dodatne strokovne pomoči se določi z odločbo o usmeritvi, v skladu s standardi in normativi, ki jih določi minister, pristojen za šolstvo za posamezna področja vzgoje in izobraževanja.

10. člen
(materialni pogoji in druga pomoč)

Otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v programe za predšolske otroke in izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter v prilagojene programe, je potrebno prilagoditi prostor in pripomočke, v skladu z navodili za prilagojeno izvajanje programov in v skladu s prilagojenimi programi, ki jih sprejme oziroma določi pristojni strokovni svet.

Za nudenje fizične pomoči se lahko gibalno oviranim otrokom dodeli spremljevalec.

2. Prilagojeni programi in posebni program vzgoje in izobraževanja

11. člen (vrste programov)

Otroci s posebnimi potrebami, ki niso usmerjeni v programe za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se usmerjajo v prilagojene programe za predšolske otroke.

Otroci s posebnimi potrebami, ki niso usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se usmerijo v prilagojene izobraževalne programe in posebne programe vzgoje in izobraževanja.

12. člen (prilagajanje programov)

S prilagojenimi programi osnovnošolskega izobraževanja, ki omogočajo otrokom s posebnimi potrebami pridobiti enakovreden izobrazbeni standard, se lahko prilagodi predmetnik, organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka.

S prilagojenimi izobraževalnimi programi za področja poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja, ki omogočajo otrokom s posebnimi potrebami pridobiti enakovreden izobrazbeni standard, se lahko prilagodi predmetnik, organizacija, trajanje, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka.

S prilagojenim izobraževalnim programom in s posebnim programom vzgoje in izobraževanja, ki ne omogočata otrokom s posebnimi potrebami pridobiti enakovrednega izobrazbenega standarda, se lahko prilagodi predmetnik in učni načrt, vzgojno-izobraževalna obdobja, nivojski pouk in prehajanje med nivoji v osnovni šoli, način preverjanja in ocenjevanja ob koncu obdobj, napredovanje in pogoji za dokončanje izobraževanja.

13. člen (prehajanje med programi)

Otroci s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v prilagojen program za predšolske otroke, se lahko občasno vključujejo tudi v program za predšolske otroke.

Otroci s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v prilagojene izobraževalne programe, se lahko pri določenih predmetih ali predmetnih skupinah občasno ali trajno vključujejo v izobraževalne programe.

Otroci s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v posebni program vzgoje in izobraževanja, se lahko občasno vključujejo v prilagojene programe osnovnošolskega izobraževanja.

3. Vzgojni program

14. člen
(usmerjanje v vzgojni program)

Otroci z motnjami vedenja in osebnosti se v skladu s tem zakonom usmerjajo v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Strokovna pomoč se jim nudi tudi v obliki vzgojnih, socialno integrativnih, preventivnih, kompenzacijskih in korekcijskih programov, ki so sestavni del vzgojnega programa.

Otroci z motnjami vedenja in osebnosti, pri katerih je zaradi motenj ogrožen njihov zdrav razvoj, oziroma ogrožajo okolico v taki meri, da potrebujejo vzgojo v zavodu, se oddajo v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. O oddaji otroka v zavod odloči in spremlja izvajanje ukrepa pristojni center za socialno delo v skladu z zakonom, ki ureja področje zakonske zveze in družinskih razmerij.

Center za socialno delo izda odločbo iz prejšnjega odstavka v soglasju s pristojno šolsko upravo.

4. Oskrba

15. člen
(vključitev v zavod oziroma oddaja v rejništvo)

Otroci s posebnimi potrebami, ki jim ni mogoče zagotoviti vzgoje in izobraževanja v kraju njihovega prebivališča in jim zaradi oddaljenosti prebivališča od kraja vzgoje in izobraževanja ni mogoče zagotoviti prevoza, se lahko vključijo v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami ali se oddajo v rejništvo.

Postopek oddaje v rejništvo izvede pristojni center za socialno delo na podlagi strokovnega mnenja komisije za usmerjanje iz drugega odstavka 21. člena tega zakona, v skladu z zakonom, ki ureja področje zakonske zveze in družinskih razmerij.

V primeru, ko so podane okoliščine iz prvega odstavka tega člena in je otrok usmerjen v prilagojen program za predšolske otroke, lahko komisija na željo staršev z odločbo o usmeritvi določi, da se namesto oskrbe v zavodu oziroma v rejniški družini otroku zagotavlja pravica do brezplačnega prevoza iz kraja prebivališča do kraja, kjer deluje zavod in nazaj. Sredstva za zagotovitev pravice do brezplačnega prevoza se za posameznega otroka in njegovega obveznega spremljevalca zagotavljajo iz državnega proračuna.

III. IZVAJANJE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

16. člen
(izvajalci)

Predšolsko vzgojo po programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo izvajajo vrtci.

Vzgojo in izobraževanje po izobraževalnih programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo izvajajo šole v rednih oddelkih.

Predšolsko vzgojo po prilagojenih programih za predšolske otroke izvajajo vrtci v razvojnih oddelkih, vrtci oziroma enote vrtcev, ki so ustanovljeni oziroma organizirani za izvajanje teh programov in zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.

Vzgojo in izobraževanje po prilagojenih izobraževalnih programih izvajajo šole v rednih oddelkih ali v oddelkih s prilagojenimi programi, šole oziroma podružnice šol, ki so ustanovljene oziroma organizirane za izvajanje teh programov in zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.

Vzgojo in izobraževanje po posebnem programu vzgoje in izobraževanja izvajajo šole oziroma podružnice šol, ki so ustanovljene oziroma organizirane za izvajanje prilagojenih programov izobraževanja in posebnega programa vzgoje in izobraževanja ter socialnovarstveni zavodi.

Vzgojne programe izvajajo zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.

17. člen (zasebni vrtci in šole)

V skladu z določbo 2. člena zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 12/96 in 23/96 - popr.) o uveljavljanju možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja in ne glede na določbe tretjega odstavka 5. člena zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, lahko vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami izvajajo tudi zasebni vrtci in šole brez koncesije v skladu z določbami zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja in zakona o vrtcih.

18. člen (izobraževanje na domu ali v zasebnem zavodu)

Na predlog staršev lahko komisija usmeri otroka s posebnimi potrebami v program osnovnošolskega izobraževanja, ki se organizira na domu ali v zasebnem zavodu, če za to obstajajo utemeljeni razlogi in so na domu oziroma v zasebnem zavodu zagotovljeni ustrezni pogoji.

V primeru iz prejšnjega odstavka se otroku iz sredstev državnega proračuna zagotovijo sredstva, v višini, ki jih država oziroma lokalna skupnost zagotavlja za plače in materialne stroške na otroka v javni šoli.

Podrobnejše pogoje za izvajanje in kriterije za financiranje programov iz prvega odstavka tega člena določi minister, pristojen za šolstvo.

19. člen (individualna strokovna obravnava)

Otrokom s posebnimi potrebami se poleg programov iz 5. člena tega zakona nudi v vrtcu, šoli ali zavodu tudi individualna zdravstvena in druga strokovna obravnava v skladu s posebnimi predpisi.

Individualna zdravstvena in druga strokovna obravnava se lahko izvaja tudi v svetovalnih centrih za otroke, mladostnike in starše, posvetovalnicah za starše, logopedskih, avdiopedagoških in drugih ambulantah.

IV. POSTOPEK USMERJANJA V PROGRAME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

20. člen (uvedba postopka)

Postopek usmerjanja se uvede na zahtevo staršev.

Zahtevo iz prejšnjega odstavka lahko dajo tudi vrtci, šole, zdravstveni, socialni in drugi zavodi, po predhodni seznanitvi staršev.

Zahtevo za uvedbo postopka se vloži pri pristojni šolski upravi oziroma v primerih iz drugega odstavka 14. člena tega zakona pri pristojnem centru za socialno delo.

21. člen (strokovno mnenje)

Pristojna šolska uprava si mora pred izdajo odločbe o usmeritvi v program vzgoje in izobraževanja pridobiti strokovno mnenje, ki ga pripravi komisija za usmerjanje prve stopnje (v nadaljnjem besedilu: komisija).

Komisija izdelava strokovno mnenje na podlagi lastnih ugotovitev, razgovora s starši otroka ter na podlagi pedagoške, specialno- pedagoške, socialne, psihološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo pridobi od ustreznih inštitucij.

Komisija se mora pred pripravo strokovnega mnenja posvetovati s strokovnimi delavci vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega je otrok v času usmerjanja vključen in s strokovnimi delavci vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega naj bi bil otrok usmerjen, in z drugimi ustreznimi inštitucijami.

Strokovno mnenje komisije vsebuje tudi elemente, na podlagi katerih se uveljavljajo pravice, ki jih določajo drugi predpisi, če s temi predpisi ni drugače določeno.

22. člen (obrazec)

Strokovno mnenje pripravi komisija na obrazcu, ki ga določi minister, pristojen za šolstvo v soglasju z ministrom, pristojnim za socialne zadeve in ministrom, pristojnim za zdravstvo.

23. člen
(odločba o usmeritvi)

Na podlagi strokovnega mnenja in ugotovitev v postopku izda pristojna šolska uprava odločbo o usmeritvi.

Zoper odločbo o usmeritvi je dovoljena pritožba. O pritožbi odloča minister na podlagi strokovnega mnenja komisije druge stopnje.

Strokovno mnenje komisije druge stopnje ni potrebno kadar gre za pritožbo glede kršitev postopka.

24. člen
(vsebina odločbe o usmeritvi)

Z odločbo o usmeritvi se na podlagi strokovnega mnenja komisije določi program vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja, obseg in način izvajanja dodatne strokovne in druge pomoči, vrtec, šola oziroma zavod, v katerega bo otrok vključen, morebitno zmanjšanje števila otrok v oddelku ter kadrovske, prostorske, materialne in druge pogoje, ki morajo biti zagotovljeni za vzgojo in izobraževanje otroka.

V primeru usmeritve otrok s posebnimi potrebami v poseben program vzgoje in izobraževanja, ki ga izvaja socialno-varstveni zavod, izda šolska uprava odločbo o usmeritvi v soglasju s pristojnim centrom za socialno delo.

Vrtec, šola oziroma zavod, v katerega se otrok usmerja, se določi na podlagi ugotovitev pristojne šolske uprave o izpolnjevanju kadrovskih, prostorskih, materialnih in drugih pogojev.

Z odločbo o usmeritvi se določi tudi rok, ki ne sme biti daljši kot tri leta, v katerem mora pristojna šolska uprava preveriti ustreznost usmeritve.

25. člen
(vročitev odločbe)

Pristojna šolska uprava je dolžna odločbo o usmeritvi vročiti staršem, vrtcu, šoli oziroma zavodu, v katerega je otrok usmerjen.

Vrtec, šola oziroma zavod sprejme otroka z dnem, ki je določen v odločbi. Izjemoma se otroka lahko sprejme tudi prej, če tako odloči pristojni center za socialno delo v primerih iz 14. člena tega zakona.

26. člen
(komisije prve in druge stopnje)

Komisijo prve in druge stopnje sestavljajo: učitelj oziroma vzgojitelj, zdravnik specialist pediater ali zdravnik specialist šolske medicine, psiholog, socialni delavec ter zdravnik specialist ustrezne specialnosti in defektolog ustrezne specialnosti.

Član komisije prve stopnje ne more biti hkrati član komisije druge stopnje.

Kadar se usmerja otroke z motnjami vedenja in osebnosti, v komisiji sodeluje tudi predstavnik pristojnega centra za socialno delo.

Organizacijo in način dela komisije ter kriterije za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami določi minister, pristojen za šolstvo v soglasju z ministrom, pristojnim za socialne zadeve.

Komisije prve stopnje in komisijo druge stopnje imenuje minister, pristojen za šolstvo v soglasju z ministrom, pristojnim za socialne zadeve.

27. člen
(individualizirani program)

Vrtec, šola oziroma zavod je dolžan najkasneje v roku 30 dni po sprejemu otroka izdelati individualizirani program vzgoje in izobraževanja (v nadaljnjem besedilu: individualizirani program).

28. člen
(strokovna skupina)

Za pripravo in spremljanje izvajanja individualiziranega programa imenuje ravnatelj vrtca, šole oziroma zavoda strokovno skupino, ki jo sestavljajo strokovni delavci vrtca, šole ali zavoda in drugi strokovni delavci, ki bodo sodelovali pri izvajanju programa vzgoje in izobraževanja.

Pri pripravi individualiziranega programa sodelujejo tudi starši otroka.

Strokovna skupina mora med šolskim letom prilagajati individualizirani program glede na napredek in razvoj otroka.

29. člen
(vsebina individualiziranega programa)

Z individualiziranim programom se določijo oblike dela na posameznih vzgojnih področjih, pri posameznih predmetih oziroma pri predmetnih področjih, način izvajanja dodatne strokovne pomoči, prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka.

30. člen
(preverjanje ustreznosti programa)

Strokovna skupina iz 28. člena tega zakona mora ob koncu šolskega leta preveriti ustreznost individualiziranega programa in izdelati individualizirani program za naslednje šolsko leto.

31. člen
(preverjanje ustreznosti usmeritve v program)

Pristojna šolska uprava je dolžna v roku, določenem v odločbi, preveriti ustreznost usmeritve.

Pristojna šolska uprava preveri ustreznost usmeritve na podlagi mnenja, ki ga pripravi vrtec, šola oziroma zavod, v katerega je otrok vključen in mnenja komisije. Če se ugotovi, da usmeritev ni ustrezna, pristojna šolska uprava uvede ponovni postopek usmerjanja v program.

32. člen
(predlog za spremembo usmeritve)

Spremembo usmeritve lahko predlagajo starši, po predhodni seznanitvi staršev pa tudi vrtci, šole oziroma zdravstveni, socialni in drugi zavodi.

33. člen
(ponovni postopek usmeritve v program)

Sprememba usmeritve se izvede po enakem postopku kot usmeritev v program.

V. ZBIRANJE IN VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

34. člen
(uporaba predpisov o varstvu osebnih podatkov)

Pristojna šolska uprava zbira, obdeluje, shranjuje, posreduje in uporablja podatke, vsebovane v zbirki podatkov, ki jo vodi, v skladu s predpisi o varstvu osebnih podatkov, če s tem zakonom ni drugače določeno.

35. člen
(evidenca o vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami)

Pristojna šolska uprava vodi evidenco o vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami, ki obsega:

- podatke o otroku s posebnimi potrebami: ime in priimek, spol, datum, kraj in država rojstva, prebivališče in državljanstvo;
 - podatke o starših: ime in priimek, naslov prebivališča;
- podatke o vzgoji in izobraževanju otroka: naslov vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega je otrok vključen, podatki o rejništvu, program vzgoje in izobraževanja, v katerega je otrok

usmerjen, rok, v katerem mora pristojna šolska uprava preveriti ustreznost usmeritve, strokovno mnenje komisije za usmerjanje o vrsti in stopnji otrokove motnje, ovire oziroma primanjkljaja ter naslov vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega je otrok napoten na podlagi odločbe centra za socialno delo.

36. člen
(obveščanje o izdanih odločbah)

Center za socialno delo je dolžan zaradi vodenja evidence o vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami pošiljati pristojni šolski upravi v vednost odločbe, izdane na podlagi 120. in 121. člena zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 14/89 - prečiščeno besedilo) ter na podlagi 183. člena zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list RS, št. 22/00).

37. člen
(namen in uporaba podatkov)

Osebni podatki otrok s posebnimi potrebami iz 35. in 36. člena tega zakona se obdelujejo, shranjujejo in uporabljajo za potrebe vzgoje in izobraževanja in posredujejo ministrstvu, pristojnemu za šolstvo in ministrstvu, pristojnemu za družino in socialne zadeve, za izvajanje z zakonom določenih nalog.

Za potrebe znanstveno-raziskovalnega dela in pri izdelavi statističnih analiz, se smejo osebni podatki uporabljati in objavljati tako, da identiteta otroka s posebnimi potrebami ni razvidna.

38. člen
(shranjevanje podatkov)

Podatki iz evidence iz tretje alineje 35. člena tega zakona se hranijo trajno, podatki iz evidence iz prve in druge alineje 35. člena tega zakona pa se hranijo v skladu s posebnimi predpisi.

VI. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

39. člen
(uveljavljanje pravic otrok in oseb s posebnimi potrebami)

Z dnem uveljavitve tega zakona se pravice otrok in oseb s posebnimi potrebami, ki jih določajo drugi predpisi in so se doslej uveljavljale na podlagi izvida in mnenja komisije za razvrščanje, uveljavljajo na podlagi strokovnega mnenja komisije za usmerjanje iz 21. člena tega zakona, ki zajema tudi opredelitev vrste in stopnje invalidnosti, če to zajema pisna zahteva.

Zahteva za izdajo strokovnega mnenja se vloži pri pristojnem centru za socialno delo.

40. člen
(začasno izvajanje nalog šolskih uprav)

Do pričetka delovanja šolskih uprav izvajajo naloge šolskih uprav, določene s tem zakonom, posamezne upravne enote, enote Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, zavodi za vzgojo in izobraževanje ali pristojni centri za socialno delo.

Podrobnejša navodila za izvajanje nalog ter krajevno pristojnost organov oziroma organizacij iz prejšnjega odstavka določi minister, pristojen za šolstvo.

41. člen
(zaključitev postopkov)

Postopke, ki so bili uvedeni pred uveljavitvijo tega zakona, zaključijo centri za socialno delo v skladu z dosedanjimi predpisi.

42. člen
(podzakonski predpisi)

Izvršilni predpisi iz tega zakona se sprejmejo najkasneje v enem letu po njegovi uveljavitvi.

Do sprejema predpisov, določenih s tem zakonom, se uporabljajo izvršilni predpisi, ki so veljali pred uveljavitvijo tega zakona, če niso v nasprotju s tem zakonom, in sicer:

- pravilnik o programu vzgojnega dela v zavodih za usposabljanje (Uradni list SRS, št. 27/70);
- pravilnik o programu za usposabljanje v zavodih za delovno usposabljanje (Uradni list SRS, št. 27/70);
- pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, št. 18/77).

43. člen
(prenehanje veljavnosti zakona)

Z dnem uveljavitve tega zakona preneha veljati

- zakon o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, št. 19/76 in 3/80 - odločba US),
- 123. člen zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 54/92, 56/92 - popr. 42/94 - odločba US in 41/99).

UGOTOVITVE OB RAZISKOVALNEM DELU

Na osnovi rezultatov ankete za uspešnejše šolanje in sprejemanje dijakov s posebnimi potrebami, podajamo naslednje predloge:

- boljšo strokovno usposobljenost učiteljev;
- več seminarjev, delavnic in delovnih skupin za učitelje;
- boljše osveščanje in informiranje staršev in sošolcev o tej temi;
- spodbujanje vključevanja otrok s posebnimi potrebami med vrstnike že v vrtcu;
- da bi na vsaki šoli, ki vključuje takega dijaka, bila strokovno usposobljena ekipa;
- več oddaj na to temo v medijih, kjer bi bili poleg strokovnjakov prisotni v razpravi tudi dijaki s posebnimi potrebami, kjer bi povedali svoje izkušnje, mnenje ...;
- odstranitev arhitektonskih ovir na vseh srednjih šolah (ustrezen dostop in dovolj prostora za invalidske vozičke...);
- v razredu, kjer je dijak s posebnimi potrebami, naj bo prisotna tudi strokovno usposobljena oseba.